

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
«Σύγχρονες Τάσεις στη Γλωσσολογία για Εκπαιδευτικούς»

Διπλωματική Εργασία
«Ο διαχρονικός δανεισμός στη Νέα Ελληνική και το σημερινό σχολείο»

Τζιάστα Ελένη

Επιβλέπων καθηγητής: Νικόλαος Λαβίδας

ΠΑΤΡΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («Τζιάστα Ελένης») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Ο διαχρονικός δανεισμός στη Νέα Ελληνική και το σημερινό σχολείο»

Τζιάστα Ελένη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Α επιβλέπων

Λαβίδας Νικόλαος

Αναπληρωτής καθηγητής στο ΕΚΠΑ

Μέλος ΣΕΠ στο ΕΑΠ

Β επιβλέπων

Τσολακίδης Συμεών

Μέλος ΣΕΠ στο ΕΑΠ

ΠΑΤΡΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2024

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τη διπλωματική μου εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους εκείνους που συνέβαλαν στην εκπόνηση της. Ευχαριστώ ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Νικόλαο Λαβίδα, για την επιστημονική καθοδήγηση, τη βοήθεια και τη στήριξή του σε όλη τη διάρκεια του εξαμήνου. Ευχαριστώ, επίσης, τον κύριο Συμεών Τσολακίδη για τη συμβολή του στην ολοκλήρωση της εργασίας μου, καθώς και όλους εκείνους που διέθεσαν λίγο από τον χρόνο τους στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διεξαγωγή της έρευνάς μου. Δεν θα μπορούσα να μην αναφερθώ στη Μ., την Π. και τη Χ. που είχα την τύχη να γνωρίσω σε αυτό το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω ολόψυχα τη μητέρα μου και τα άτομα του στενού οικογενειακού μου περιβάλλοντος αλλά και τους αγαπημένους μου φίλους για τη στήριξη και την υπομονή τους σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία προσεγγίζεται το λόγιο επίπεδο της ελληνικής γλώσσας τόσο με τη βοήθεια ανασκόπησης της βιβλιογραφίας όσο και με δική μας ποσοτική έρευνα με σκοπό τη διερεύνηση της στάσης των ομιλητών απέναντι σε αυτό. Όσον αφορά την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, χρήσιμη κρίθηκε η αναφορά στη διαχρονία της ελληνικής γλώσσας μέσα από μια ιστορική αναδρομή, στη γλωσσική αλλαγή, στη γλωσσική ποικιλία καθώς και τον γλωσσικό δανεισμό (κεφάλαια 2-5). Τα κεφάλαια 6, 7 και 8 αναφέρονται στο θεωρητικό πλαίσιο του λόγιου επιπέδου, ξεκινώντας από την ταξινόμηση των λόγιων στοιχείων, τις λειτουργίες του, τη θέση του στο ελληνικό σχολείο και τις στάσεις των ομιλητών απέναντι σε αυτό με βάση τη βιβλιογραφία. Στο 9^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται το ερευνητικό κομμάτι, η ποσοτική έρευνα που διεξήχθη με τη βοήθεια ερωτηματολογίου για τις στάσεις των ομιλητών απέναντι στο λόγιο στοιχείο. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 62 άτομα, διδάσκοντες της ελληνικής και μη, διαφόρων ηλικιών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, κάποια λόγια στοιχεία είναι πιο δημοφιλή από άλλα και τα επιλέγουν ευκολότερα οι ομιλητές, ειδικά, όταν θεωρούν ότι τους προσδίδουν κύρος. Η ειδικότητα (διδάσκοντες της γλώσσας και μη), επίσης, και η ηλικία μπορεί να επηρεάσει κάποιες φορές τη στάση των ομιλητών απέναντι στο λόγιο επίπεδο, αλλά όχι πάντα.

Λέξεις κλειδιά: γλωσσική ποικιλία, γλωσσική αλλαγή, διαχρονικός δανεισμός, λόγιο επίπεδο, εκπαίδευση, στάσεις.

“The diachronic borrowing in Modern Greek and the greek school nowadays”

Tziasta Eleni

Abstract

In this paper, the learned level of the language is approached both through a literature review and our own quantitative research on speakers' attitudes towards it. Regarding the theoretical framework, it was considered necessary to refer to the diachrony of the Greek language through a historical review, change of language, language varieties, and language borrowing. Chapters 6,7 and 8 deal with the theoretical framework of the learned level, starting with the classification of learned elements, its functions, its position in the Greek school, and the attitudes of speakers towards it based on the previous research. Following this, chapter 9 presents a quantitative study conducted with the help of a questionnaire on attitudes towards learned elements. Sixty-two individuals participated in the study, both Greek language teachers and non-teachers, of various ages. According to the research findings, certain learned elements are more popular than others and are more easily chosen by speakers, especially when they believe that these elements confer prestige. Profession specialty, Greek language teachers and non-teachers, and age influence speakers' attitudes, but this is not always the case.

Key words: language change, diachronic borrowing, learned level, language teaching, attitudes

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	12
2. Η διαχρονία της ελληνικής γλώσσας.....	14
2.1.Σύντομη ανασκόπηση της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας.....	14
2.2.Το γλωσσικό ζήτημα στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας- η διγλωσσία.....	15
2.3.Ενότητα και συνέχεια ελληνικής.....	17
3. Η γλωσσική αλλαγή	19
3.1. Τα χαρακτηριστικά της γλωσσικής αλλαγής.....	19
3.2.Αιτίες της γλωσσικής αλλαγής.....	19
4. Γλωσσική ποικιλία.....	21
4.1.Πρότυπη γλώσσα.....	21
4.2. Εξωσυστηματική ποικιλότητα.....	22
4.2.1. Γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες.....	22
4.2.2. Κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες.....	22
4.2.3. Υφολογική ποικιλία.....	23
4.3. Ενδοσυστηματική ποικιλότητα.....	23
4.4.Το λόγιο στοιχείο ως μορφή ποικιλίας.....	24
5. Γλωσσικός δανεισμός.....	25
5.1 Λαϊκός και λόγιος δανεισμός.....	25
5.2. Εξωτερικός, εσωτερικός και διαχρονικός δανεισμός	26
6. Το λόγιο επίπεδο στην ελληνική γλώσσα.....	27
6.1. Εισαγωγή.....	27
6.2. Τα λόγια στοιχεία ανά γλωσσικό επίπεδο.....	28
6.3. Οι λειτουργίες του λόγιου στοιχείου.....	28
6.4. Η περίπτωση της «νεοκαθαρεύουσας».....	30
7. Το λόγιο επίπεδο στην εκπαίδευση.....	32
7.1. Εισαγωγή.....	32
7.2. Δυσκολίες και λάθη.....	32
7.3. Αναγκαιότητα διδασκαλίας του λόγιου επιπέδου στο μάθημα της νεοελληνικής Γλώσσας	34

8. Στάσεις απέναντι στα λόγια στοιχεία της γλώσσας	
σύμφωνα με τη βιβλιογραφία.....	36
8.1. Εισαγωγή.....	36
8.2. Η άποψη των επιστημόνων.....	37
8.3. Η άποψη των ομιλητών.....	38
9. Ερευνητικό πλαίσιο.....	40
9.1. Εισαγωγή.....	40
9.2. Μεθοδολογία.....	40
9.2.1 Σκοπός και είδος έρευνας.....	40
9.2.2. Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις.....	41
9.2.3. Δείγμα.....	42
9.2.4. Ερευνητικό εργαλείο.....	43
9.3. Αποτελέσματα έρευνας.....	45
9.3.1. Δημογραφικά στοιχεία.....	45
9.3.2. Ερωτήσεις που αφορούν τα λόγια στοιχεία της γλώσσας.....	48
9.3.2.1. Ερωτήσεις που αφορούν τη χρήση των λόγων στοιχείων.....	48
9.3.2.1.1. Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα.....	61
9.3.2.2. Ερωτήσεις που αφορούν τη χρήση των λόγων στοιχείων σε	
συγκεκριμένα περιβάλλοντα ή για συγκεκριμένους σκοπούς.....	62
9.3.2.2.1. Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα.....	75
9.3.2.3. Ερωτήσεις που αφορούν την ορθογραφία.....	77
9.3.2.3.1. Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα.....	81
9.3.2.4. Ερωτήσεις που αφορούν την αναγνώριση της σημασίας ή της	
προέλευσης των λόγων στοιχείων.....	81
9.3.2.4.1. Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα.....	87
9.3.2.5. Ερωτήσεις που αφορούν πιθανά λάθη που σχετίζονται με το	
λόγιο στοιχείο.....	88

9.3.2.5.1. Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα.....	95
9.3.2.6. Ερωτήσεις που εξετάζουν τη σύνδεση των λόγιων στοιχείων με το επίσημο ύφος και το κύρος.....	96
9.3.2.6.1. Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα.....	103
9.4. Συζήτηση.....	105
10. Συμπεράσματα.....	110
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	112
Παράρτημα 1 «Πίνακας ταξινόμησης των λόγιων στοιχείων».....	117
Παράρτημα 2 «Ερωτηματολόγιο για διπλωματική εργασία στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Σύγχρονες Τάσεις στη Γλωσσολογία για Εκπαιδευτικούς»....	121
Παράρτημα 3 «Γραφήματα για επαγγέλματα συμμετεχόντων».....	147

Κατάλογος γραφημάτων

Γράφημα 1.....	49
Γράφημα 2.....	50
Γράφημα 3.....	51
Γράφημα 4.....	52
Γράφημα 5.....	53
Γράφημα 6.....	55
Γράφημα 7.....	56
Γράφημα 8.....	58
Γράφημα 9.....	59
Γράφημα 10.....	61
Γράφημα 11.....	63
0Γράφημα 12.....	64
Γράφημα 13.....	66
Γράφημα 14.....	68
Γράφημα 15.....	69
Γράφημα 16.....	69
Γράφημα 17.....	72
Γράφημα 18.....	73
Γράφημα 19.....	75
Γράφημα 20.....	77
Γράφημα 21.....	78
Γράφημα 22.....	80
Γράφημα 23.....	82
Γράφημα 24.....	84
Γράφημα 25.....	85
Γράφημα 26.....	86
Γράφημα 27.....	87
Γράφημα 28.....	89
Γράφημα 29.....	91
Γράφημα 30.....	92

Γράφημα 31.....	93
Γράφημα 32.....	95
Γράφημα 33.....	97
Γράφημα 34.....	98
Γράφημα 35.....	100
Γράφημα 36.....	101
Γράφημα 37.....	103

1. Εισαγωγή

Η διαχρονία της ελληνικής γλώσσας επηρεάζει σε έναν βαθμό τη σημερινή γλώσσα, καθώς στοιχεία παλαιότερων περιόδων περνούν, μέσω του διαχρονικού δανεισμού, και διατηρούνται στις νεότερες περιόδους (Παπαναστασίου, 2001) συμβάλλοντας στη διαμόρφωση του λόγιου επιπέδου της γλώσσας. Σήμερα, συναντάμε τόσο αρνητικές όσο και θετικές στάσεις απέναντι στο λόγιο επίπεδο, αλλά αναμφισβήτητα, όταν αναφερόμαστε σε αυτό, θα πρέπει να γίνεται λόγος για αποδοχή των τύπων που είναι λειτουργικοί και όχι αυτών που έχουν πέσει σε αχρηστία (Καμηλάκη, 2009). Παρά τις εντάσεις και τις δυσκολίες που συχνά προκύπτουν εξαιτίας της φύσης του (Ξυδόπουλος, 2020), το λόγιο επίπεδο δεν θα μπορούσε να εξαφανιστεί, λόγω της παραγωγικής του ικανότητας και των διαφόρων λειτουργιών του (Φλιάτουρας, 2018). Η απαιτητική του φύση, παρόλ' αυτά, καθιστά απαραίτητη την προσέγγισή του και τη διδασκαλία του στο μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας (Φλιάτουρας, 2018· Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας, 2019).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω ως αφόρμηση, στην παρούσα εργασία προσεγγίζουμε το θέμα του διαχρονικού δανεισμού και του λόγιου επιπέδου της γλώσσας, τόσο με τη βοήθεια βιβλιογραφικής ανασκόπησης όσο και με δική μας έρευνα, με χρήση ερωτηματολογίου.

Συγκεκριμένα, στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας αναφερόμαστε στη διαχρονία της ελληνικής μέσα από μια σύντομη ιστορική αναδρομή, στο γλωσσικό ζήτημα και στις απόψεις για την ενότητα και τη συνέχεια της ελληνικής.

Στο τρίτο κεφάλαιο προσεγγίζουμε τα χαρακτηριστικά και τις αιτίες της γλωσσικής αλλαγής ενώ στο τέταρτο τη γλωσσική ποικιλία. Συγκεκριμένα, ξεκινάμε με την πρότυπη γλώσσα και περνάμε στην παρουσίαση της εξωσυστηματικής (γεωγραφικές και κοινωνικές ποικιλίες, υφολογική ποικιλία) και ενδοσυστηματικής ποικιλότητας (επιλογές που παρέχει η ίδια η γλώσσα χωρίς να συνδέονται με τον χρήστη ή τις περιστάσεις επικοινωνίας) (Κακριδή-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996). Ξεχωριστά αναφερόμαστε στο λόγιο επίπεδο ως μορφή ποικιλίας. Το πέμπτο

κεφάλαιο αφορά τον γλωσσικό δανεισμό και ειδικότερα τον λαϊκό και λόγιο καθώς και τον εξωτερικό, εσωτερικό και διαχρονικό δανεισμό.

Το έκτο, έβδομο και όγδοο κεφάλαιο αφορούν αποκλειστικά το λόγιο επίπεδο. Στο έκτο αναφερόμαστε στα χαρακτηριστικά του, τις λειτουργίες του και το φαινόμενο του «νεοκαθαρευουσιανισμού», στο έβδομο σχολιάζουμε τη θέση του λόγιου επιπέδου στην εκπαίδευση, τα λάθη που συχνά προκύπτουν αλλά και την αναγκαιότητα διδασκαλίας του στο μάθημα της νέας ελληνικής γλώσσας και στο όγδοο παρουσιάζουμε τις στάσεις επιστημόνων και ομιλητών απέναντι στο λόγιο επίπεδο.

Το ένατο κεφάλαιο είναι αφιερωμένη στη δική μας έρευνα. Δίνονται στοιχεία για τη μεθοδολογία και πιο συγκεκριμένα τον σκοπό της έρευνας- τη στάση δηλαδή των ομιλητών απέναντι στα λόγια στοιχεία- και το είδος έρευνας- δειγματοληπτική. Παρατίθενται τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις καθώς και στοιχεία για το δείγμα, που αποτελείται από 62 άτομα διαφόρων ηλικιών, διδάσκοντες της γλώσσας και μη, και το ερευνητικό εργαλείο, το ερωτηματολόγιο, που αποτελείται από ερωτήσεις κλειστού τύπου. Ακολουθούν τα αποτελέσματα της έρευνας που ομαδοποιήσαμε, ώστε να διευκολυνθεί η παρουσίασή τους καθώς και η συζήτηση- ανάλυση. Ολοκληρώνουμε με τα γενικά συμπεράσματα που προκύπτουν από όλη την εργασία.

2. Η διαχρονία της ελληνικής γλώσσας

2.1. Σύντομη ανασκόπηση της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας

Γραπτά στοιχεία της ελληνικής γλώσσας εντοπίζονται πρώτη φορά, σύμφωνα με τον Παπαναστασίου (2017:7), τον 16^ο/ 15^ο αιώνα π.Χ. ενώ ο Χριστίδης (2001α) τα τοποθετεί στον 13^ο αιώνα π.Χ. Πρόκειται για το συλλαβικό σύστημα γραφής, τη γραμμική Β, και τη μυκηναϊκή διάλεκτο.

Επόμενες γραπτές μαρτυρίες βρίσκουμε τον 8^ο αιώνα π.Χ., όταν ξεκινά η καταγραφή της ελληνικής γλώσσας με το ελληνικό αλφάβητο που προέκυψε από το φοινικικό μετά από προσαρμογές. Μαρτυρίες από τον 8^ο έως και τον 4^ο αιώνα αποδεικνύουν την ύπαρξη διαλέκτων και όχι μιας κοινής γλώσσας, μέχρι την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου λόγω των ιστορικοπολιτικών συνθηκών που επικρατούσαν, με την αττική διάλεκτο, βέβαια, να καταλαμβάνει ιδιαίτερη θέση λόγω της πολιτικής δύναμης της Αθήνας (Παπαναστασίου, 2017:8· Χριστίδης, 2001α). Αν και ο Παπαναστασίου (2017:8) αναφέρει πως οι διαφορές των διαλέκτων δυσχεραίνουν μάλλον την επικοινωνία στην κλασική εποχή, ο Χριστίδης (2001α) υποστηρίζει ότι δεν προκαλούν «ανυπέρβλητα» προβλήματα επικοινωνίας και αναγνωρίζεται η αίσθηση της γλωσσικής ενότητας.

Τον 4^ο αι. π.Χ. ενοποιείται πολιτικά για πρώτη φορά ο ελλαδικός χώρος υπό την κυριαρχία των Μακεδόνων. Αναπτύσσεται τότε η «ελληνιστική κοινή» ως το μέσο επικοινωνίας των ελληνικών πληθυσμών, η οποία βασίζεται στην αττική διάλεκτο που είχαν επιλέξει οι Μακεδόνες ως όργανο έκφρασης και επικοινωνίας λόγω του κύρους της (Παπαναστασίου, 2017:8). Η ελληνιστική κοινή αποτελεί τη *lingua franca* της εποχής και η επιρροή της είναι μεγάλη (Μπαμπινιώτης, 1998:8· Χριστίδης, 2001α).

Εξέλιξη της ελληνιστικής κοινής αποτελεί η (πρώιμη) μεσαιωνική κοινή που αξιοποιείται στην Ανατολική Ρωμαϊκή (Βυζαντινή) Αυτοκρατορία. Από τον 11^ο αι.

μ.Χ. βέβαια διασπάται με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων διαλέκτων, κυρίως στις περιοχές που αποκόπτονται από το Βυζάντιο. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στον γλωσσικά κατακερματισμένο ελληνόφωνο χώρο βρίσκουμε πληθώρα ιδιωμάτων (Παπαναστασίου, 2017:8-9)

Από το 1830, με την ίδρυση και την ενοποιητική δύναμη του νεοελληνικού κράτους κι έπειτα, ξεκινά η διαμόρφωση μιας νεοελληνικής κοινής που βασίζεται στην πελοποννησιακή διάλεκτο (Χριστίδης, 2001α). Έτσι, στις αρχές του 21^{ου} αι. τα περισσότερα ιδιώματα έχουν σχεδόν εξαφανιστεί. Αποδεικνύεται η στενή σχέση ανάμεσα στην πολιτική ενότητα ενός κράτους και τη γλωσσική ενότητα, αφού σε περιόδους αστάθειας πολιτικής παρατηρούνταν η επικράτηση των διαλέκτων (Παπαναστασίου, 2017:9)

Απαραίτητη θεωρήσαμε την αναφορά στο «γλωσσικό ζήτημα» που προέκυψε στην πορεία της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας και ξεκινά από τον 1^ο μ.Χ. αιώνα φτάνοντας μέχρι και τον 20^ο αιώνα.

2.2.Το γλωσσικό ζήτημα στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας- Η διγλωσσία

Εξετάζοντας το γλωσσικό ζήτημα στη διαχρονία του, παρατηρούμε ότι ξεκινά ως «αττική ή κοινή» στην ελληνιστική περίοδο, ακολουθεί το δίλημμα «λόγια/αρχαΐζουσα ή δημώδης γλώσσα» στη μεσαιωνική και πρώιμη νέα ελληνική για να καταλήξει στη διαφωνία «καθαρεύουσα ή δημοτική» τον 19^ο αιώνα (Φλιάτουρας, 2018).

Λόγω της εκτεταμένης εξάπλωσης της ελληνιστικής κοινής, της εκτεταμένης διγλωσσίας, της παρακμής του ελληνιστικού κόσμου και της Ρωμαϊκή κατάκτησης, δημιουργείται από τον 1^ο αι. μ.Χ. ένα «κίνημα γλωσσικού καθαρισμού» που φτάνει μέχρι τον 20^ο αιώνα με αφετηρία τον «Αττικισμό» (Χριστίδης, 2001α: Καμηλάκη, 2009:21-22). Στον αττικισμό βρίσκονται οι βάσεις της ελληνικής

«διγλωσσίας», σύμφωνα με την οποία υποτιμάται η ομιλούμενη γλώσσα και αναζητείται η αρχαία ή αρχαιότροπη καθαρότητα.

Δεν λείπουν και την περίοδο μετά την ελληνική επανάσταση οι αντιπαραθέσεις που αφορούν τη δημιουργία εθνικής γλώσσας. Σύμφωνα με την κλασικιστική άποψη, απαραίτητη θεωρείται η επιστροφή στην αρχαία ελληνική, τη μόνη «καθαρή» μορφή της ελληνικής (Χριστίδης, 2001α· Καμηλάκη, 2009:25), ώστε να αποδείξουν τη σχέση τους με την αρχαία Ελλάδα καθώς και την ευρωπαϊκή τους ταυτότητα. Μια δεύτερη άποψη αναγνωρίζει την αξία της ομιλούμενης αλλά θεωρεί αναγκαία την ανύψωσή της, καθαρίζοντάς την, από τη μια, από τα τουρκικά δάνεια και τονίζοντας, από την άλλη, τα αρχαϊστικά στοιχεία. Η τρίτη άποψη αναγνωρίζει την αξία της ομιλούμενης και τη θεωρεί τη μόνη κατάλληλη για «εθνική γλώσσα», αφού η επιστροφή στην αρχαία ελληνική μόνο εμπόδια μπορεί να φέρει στην πνευματική εξέλιξη (Μπαμπινιώτης, 2002:19).

Τη «μέση λύση» στο γλωσσικό ζήτημα προσφέρει ο Αδαμάντιος Κοραής με την «καθαρεύουσα», μια τεχνητή γλώσσα που στερείται λεξιλογικής και γραμματικής ενότητας (Ντίνας, 2015). Η καθαρεύουσα επικρατεί στη διοίκηση και την εκπαίδευση μέχρι το 1976, όταν αναγνωρίζεται η δημοτική ως επίσημη μορφή της γλώσσας. Έτσι, ολοκληρώνεται το λεγόμενο «γλωσσικό ζήτημα» που τόσο απασχόλησε την ελληνική πραγματικότητα (Χριστίδης, 2001α).

Με αφορμή τις διαστάσεις απόψεων για το «γλωσσικό ζήτημα», αξίζει να αναφερθούμε παρακάτω και στις απόψεις που υπάρχουν ανάμεσα στους γλωσσολόγους για την ενότητα και τη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας.

2.3. Ενότητα και συνέχεια ελληνικής

Το ζήτημα της συνέχειας και της ενότητας της ελληνικής γλώσσας φαίνεται να έχει απασχολήσει τον γλωσσολογικό κλάδο με τις απόψεις συχνά να δίστανται. Συγκεκριμένα, ο Μπαμπινιώτης (1998:10) υποστηρίζει ένθερμα τόσο την ενότητα όσο και τη συνέχεια, θεωρώντας τις αναμφισβήτητες. Από την άλλη, πληθώρα μελετητών παρουσιάζουν διαφορετικές απόψεις (Χριστίδης, 1999· Μαρκόπουλος, 2006· Παπαναστασίου, 2011· Σαραντάκος, 2016').

Όσον αφορά τη συνέχεια της ελληνικής, τόσο ο Μαρκόπουλος (2006) όσο και ο Χριστίδης (1999:84) δέχονται μεν τη συνέχεια της ελληνικής αλλά δεν τη θεωρούν πρωτοτυπία της. Αρνούνται τη σχέση της συνέχειας της γλώσσας με την αξία της, αναγνωρίζοντας, βέβαια, την ανάγκη των Ελλήνων να θεωρούνται απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων. Τόσο ο Σαραντάκος (2016) όσο και ο Παπαναστασίου (2011) τονίζουν πως, πέρα από τα γλωσσολογικά, παίζουν σημαντικό ρόλο κοινωνικοπολιτικά και ιδεολογικά κριτήρια στον ορισμό και τη σημασία της συνέχειας και της ενότητας μιας γλώσσας.

Όσον αφορά την ενότητα της ελληνικής γλώσσας, ο Μπαμπινιώτης (1998:10-11), υποστηρίζει πως η ίδια γλώσσα ομιλείται από τον ίδιο λαό τους τελευταίους 40 αιώνες. Αναγνωρίζει τις αλλαγές στη γλώσσα χωρίς να τις θεωρεί σημαντικές, ώστε να υπονοήσει κάποιος ότι η νέα ελληνική είναι διαφορετική από την αρχαία. Ο Παπαναστασίου (2011) βέβαια σε ομιλία του, όπως και ο Μαρκόπουλος (2006), επικαλούνται το γλωσσολογικό κριτήριο της αμοιβαίας κατανόησης με βάση το οποίο δε θα μπορούσαμε να μιλάμε για ενότητα της ελληνικής, αφού όσο απομακρυνόμαστε από τη σημερινή της μορφή δυσχεραίνεται η κατανόηση. Άρα, καταλήγουν, μάλλον η ενότητα υποστηρίζεται με ιδεολογικά και όχι γλωσσολογικά κριτήρια.

Ειδικότερα, σχετικά με τις ομοιότητες σε λεξιλόγιο και μορφολογία, ο Πετρούνιας (2001) αναφέρεται στη διαφορετική σημασία πολλών λέξεων που προήλθαν από την

αρχαία ελληνική, γεγονός που δυσχεραίνει πολλές φορές την κατανόηση των κειμένων. Παράλληλα ο Παπαναστασίου (2017) παρουσιάζει σημαντικές διαφορές ανάμεσα στην αρχαία και τη νέα ελληνική που αποδεικνύουν, κατά τον ίδιο, ότι πρόκειται για διαφορετικές μορφές της ελληνικής γλώσσας αλλά όχι για την ίδια γλώσσα. Συγκεκριμένα, σε φωνολογικό επίπεδο στην αρχαία ελληνική γλώσσα κάθε γράφημα αποδίδει διαφορετικό φώνημα, άρα διαφέρει η προφορά. Στη μορφολογία, επίσης, πολλές είναι οι αλλαγές που συντελέστηκαν. Αναφέρουμε ενδεικτικά την απώλεια της ευκτικής, της δοτικής και του δυϊκού αριθμού.

Η συνέχεια της ελληνικής γλώσσας, λοιπόν, είναι γεγονός, χωρίς αυτό όμως να της προσδίδει «ανώτερη αξία» ενώ σε σχέση με την ενότητα μάλλον πρόκειται για διαφορετικές μορφές της ίδιας γλώσσας. Θα άξιζε, λοιπόν, να αναφερθούμε συνοπτικά στην επόμενη ενότητα στο φαινόμενο της γλωσσικής αλλαγής και αν αυτή σχετίζεται με τη «φθορά» της γλώσσας, στηριζόμενοι σε σχετική βιβλιογραφία.

3. Η γλωσσική αλλαγή

3.1. Τα χαρακτηριστικά της γλωσσικής αλλαγής

Η γλωσσική αλλαγή αποτελεί μια φυσιολογική, αναπόφευκτη και συνεχή διαδικασία (Hickey, 2003· Καραντζόλα & Φλιάτουρας, 2004:18-19· Μαγουλάς & Μαγουλά, 2017:1) που δεν μπορεί να αποτελεί ούτε καταστροφή ούτε πρόοδο, αφού δεν δύναται να οριστεί η «κατεύθυνση» προς την οποία κινείται η γλώσσα (Aitchison, 2012:234). Σε κάθε γλώσσα υπάρχει γραμματική δομή και η ίδια λειτουργεί ως σύστημα, ανεξάρτητα από τις διαφορές που ανιχνεύονται από τη μια περίοδο στην άλλη (Μαγουλάς & Μαγουλά, 2017:1). Οι γλωσσικές αλλαγές θα μπορούσαν να θεωρηθούν «ανεπιθύμητες» μόνο στην περίπτωση που παρεμποδίζουν την επικοινωνία των ομιλητών (Aitchison, 2012:240). Σύμφωνα με τον Παπαναστασίου (2017:6-7) οι μεταβολές στη γλώσσα συμβαίνουν σταδιακά, ώστε να μην διαταράσσεται η επικοινωνία. Παρόλ' αυτά, όσο οι περίοδοι της γλώσσας απομακρύνονται οι διαφορές είναι σημαντικές και εμφανείς με αποτέλεσμα ο ομιλητής συχνά να δυσκολεύεται να κατανοήσει τη γλώσσα παλαιότερων περιόδων. Αυτό βέβαια δεν συνεπάγεται τη «φθορά» της γλώσσας αλλά μόνο την αλλαγή της.

3.2. Αιτίες της γλωσσικής αλλαγής

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε με συντομία σε κάποιους από τους βασικούς λόγους της γλωσσικής αλλαγής, όπως αυτοί παρατίθενται στη βιβλιογραφία. Η γλωσσική αλλαγή οφείλεται τόσο σε εσωτερικούς όσο και σε εξωτερικούς παράγοντες (Yang, 2000:232· Hickey, 2003:3· Καραντζόλα & Φλιάτουρας, 2004:191· Παπαναστασίου, 2017:3).

Ο Hickey (2003:3) αναφέρει πως οι εσωτερικοί παράγοντες σχετίζονται συχνά με την «καθιέρωση της μορφολογικής κανονικότητας ή την αναδιάταξη στοιχείων σε ένα πεδίο λέξης» ενώ οι εξωτερικοί παράγοντες με «τον συμβολικό ρόλο της γλώσσας στην κοινωνία». Στους Καραντζόλα & Φλιάτουρας (2004:193) αναφέρεται πως οι εσωτερικοί/ενδογλωσσικοί παράγοντες έχουν σχέση με «δυνατότητες και

περιορισμούς της ανθρώπινης ομιλίας» τόσο στην παραγωγή όσο και στην πρόσληψη. Ο Παπαναστασίου (2017:3) αναφέρει την «αρχή της ήσσονος προσπάθειας» ως έναν από τους εσωτερικούς παράγοντες που αλλάζει σε πολλές περιπτώσεις τον τρόπο άρθρωσης, όπως στην περίπτωση του *χθες* και *χτες*. Στους εξωτερικούς παράγοντες τοποθετεί οποιαδήποτε αλλαγή στην ανθρώπινη και πολιτιστική ιστορία που όπως είναι φυσικό επηρεάζει και τη γλώσσα. Εξωτερικό παράγοντα αποτελεί και η γλωσσική επαφή, η συνάντηση, δηλαδή, των ομιλητών δύο ή περισσότερων γλωσσών και η ανταλλαγή γλωσσικού υλικού. Αποτέλεσμα της γλωσσικής επαφής είναι ο δανεισμός με το λεξιλόγιο να είναι ο τομέας που επηρεάζεται περισσότερο (Παπαναστασίου, 2017:5). Δεν θα μπορούσαν να μην αναφερθούν ξεχωριστά στα κοινωνιογλωσσικά αίτια της αλλαγής οι λειτουργικές ανάγκες των ομιλητών, αφού η γλώσσα αλλάζει όταν αλλάζουν και οι ανάγκες των χρηστών της. Γι' αυτόν τον λόγο συχνά αποβάλλονται παλαιότερες λέξεις και προκύπτουν νεολογισμοί (Καραντζόλα & Φλιάτουρας, 2004:199· Μαγουλάς & Μαγουλά, 2017:2). Σύμφωνα με τους Μαγουλά & Μαγουλά (2017:2), η αδιαφάνεια-ασάφεια στη γλώσσα ίσως οδηγήσει σε νέα ερμηνεία ή εσφαλμένη χρήση κάποιων τύπων π.χ. *ανέκαθεν- από ανέκαθεν*, η λανθασμένη γνώση λέξεων ίσως οδηγήσει στην επικράτηση αυτών π.χ. *Οκτώμβριος* όπως το *Δεκέμβριος*, η αδιαφορία για την ακρίβεια της γλώσσας επίσης ίσως οδηγήσει σε μεταβολές π.χ. *ανεξαρτήτου καταγωγής* αντί *ανεξαρτήτως καταγωγής*.

Αφορμώμενοι από τα παραπάνω, ωφέλιμη θεωρούμε την αναφορά σε κάποια στοιχεία της γλωσσικής ποικιλότητας και του γλωσσικού δανεισμού.

4. Γλωσσική ποικιλία

4.1.Πρότυπη γλώσσα

Αναφερόμενοι στην «πρότυπη» ή διαφορετικά «κοινή» γλώσσα, εννοούμε εκείνη τη μορφή γλώσσας που το σύνολο των ομιλητών της αναγνωρίζει ως «επίσημη» και τη χρησιμοποιεί στοχεύοντας στη συνεννόηση. Αυτή υιοθετεί το κράτος ως γλώσσα του δημοσίου λόγου καθώς και η εκπαίδευση (Κακριδή- Ferrari, 2000 ·Δελβερούδη, 2001α ·Fromkin et al., 2008 ·Holmes, 2016:109). Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της είναι το κύρος που απολαμβάνει λόγω ιστορικών συγκυριών καθώς και ο ενοποιητικός της χαρακτήρας, αφού λειτουργεί θα λέγαμε ως «lingua franca» και διασφαλίζει την κατανόηση με αποτέλεσμα την τάση για σταθερότητα (Κακριδή- Ferrari, 2000).

Οι απόψεις των γλωσσολόγων απέναντι στην πρότυπη γλώσσα διίστανται με κάποιους να υποστηρίζουν ότι δε θα μπορούσε να θεωρηθεί «φυσική γλώσσα», αφού κατακτάται μέσω της διδασκαλίας ενώ οι περισσότεροι τάσσονται υπέρ της άποψης πως η «πρότυπη» αποτελεί αντίστοιχα μια ποικιλία που έχει τυποποιηθεί (Μοσχονάς, 2010). Επιθυμητό θα ήταν μην αναφερόμαστε σε «ορθή» και «μη ορθή» χρήση της γλώσσας αλλά να καταλήξουμε πως όλες οι ποικιλίες της γλώσσας είναι ισότιμες (Δελβερούδη, 2001α).

Αν και η πρότυπη γλώσσα επιλέγεται συνήθως από τους ομιλητές με σκοπό την επικοινωνία, παράγοντες ενδογενείς και εξωγενείς διατηρούν παράλληλα την ανομοιογένεια, τον δυναμικό χαρακτήρα και τη διαφοροποίηση της γλώσσας (Κακριδή-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996 ·Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999). Έτσι, αναφερόμαστε στη συνέχεια στην εξωσυστηματική ποικιλότητα και συγκεκριμένα στις γεωγραφικές ποικιλίες, στις κοινωνικές ποικιλίες και στα επίπεδα ύφους καθώς και στην ενδοσυστηματική ποικιλότητα. Παράλληλα, εστιάζουμε στο λόγιο στοιχείο της γλώσσας ως μορφή ποικιλίας.

4.2. Εξωσυστηματική ποικιλότητα

Η εξωσυστηματική ποικιλότητα (Κακριδή-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996) αφορά τις μορφές της γλώσσας που σχετίζονται τόσο με τον χρήστη- γεωγραφικές και τις κοινωνικές ποικιλίες- όσο και με την ίδια τη χρήση της γλώσσας- υφολογική ποικιλία- (Κακριδή-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996 ·Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999 ·Δελβερούδη, 2001β).

4.2.1. Γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες

Οι γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες σχετίζονται με τη γεωγραφική διαφοροποίηση της γλώσσας. Σε αυτήν την κατηγορία συναντάμε τις διαλέκτους, οι οποίες παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση από την κοινή και τα ιδιώματα που παρουσιάζουν μικρότερη απόκλιση (Κακριδή-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996 ·Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999 ·Δελβερούδη, 2001β).

4.2.2. Κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες

Οι κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες ή αλλιώς «κοινωνιόλεκτοι» σχετίζονται με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ομιλητών που συχνά συμβάλλουν στη μεταβολή της γλώσσας, όπως η ηλικία, το φύλο, η κοινωνική θέση, η ιδεολογία, οι ασχολίες, το επάγγελμα (Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999 ·Δελβερούδη, 2001β).

Η κοινωνική θέση συχνά σχετίζεται και με τις γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες, αφού στις «ανώτερες» τάξεις παρατηρείται μειωμένη χρήση τους ή και απουσία χρήσης (Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999) ενώ συχνά παρουσιάζει «ειδικό λεξιλόγιο», δηλαδή «λέξεις υψηλής τυπικότητας» (Holmes, 2001 όπ. αναφ. σε Ξυδόπουλο, 2008:264).

4.2.3. Υφολογική ποικιλία

Η υφολογική ποικιλία σχετίζεται με «ειδικές κοινωνικές περιστάσεις» (Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999· Δελβερούδη, 2001β). Οι ομιλητές καταφεύγουν σε «ειδικά λεξιλόγια» για τις ανάγκες της επικοινωνίας στο πλαίσιο της ομάδας (Δελβερούδη, 2001β). Συγκεκριμένα, πρόκειται για τις επιλογές έκφρασης ενός ομιλητή ανάλογα με την κοινωνική του δραστηριότητα. Φαίνεται με αυτόν τον τρόπο η σύνδεση της γλώσσας με την κοινωνία (Καμηλάκη, 2009:8).

4.3. Ενδοσυστηματική ποικιλότητα

Όταν αναφερόμαστε στην ενδοσυστηματική ποικιλότητα, εννοούμε τις επιλογές που παρέχει η ίδια η γλώσσα που δεν μπορούν να συνδεθούν ούτε με τον χρήστη ούτε με τις περιστάσεις επικοινωνίας. Παράλληλα, δεν μπορούμε να τις συσχετίσουμε απαραίτητα με γεωγραφικά ή κοινωνικά κριτήρια. Πρόκειται για εναλλακτικές επιλογές στην πραγμάτωση δομών ή στοιχείων της γλώσσας, όπως φωνημάτων ή μορφημάτων, τις οποίες υπαγορεύει το ίδιο το σύστημα (Κακριδή-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996· Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999).

Παραδείγματα ενδοσυστηματικής ποικιλότητας σε μορφολογικό επίπεδο εντοπίζουμε στις διατυπώσεις *χτυπάω-χτυπά, θέλεις-θες*, σε φωνολογικό επίπεδο στην προφορά στοιχείων όπως *χίνο-χανο (χύνω-χάνω)*, σε συντακτικό επίπεδο στο *δως το μου- δως μου το*, στο λεξιλόγιο σε λέξεις όπως *αυτοκίνητο-αμάξι*. Όλοι οι παραπάνω τύποι είναι πιθανό να εναλλάσσονται στην ομιλία του ίδιου ατόμου (Κακριδή-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996· Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999).

Η Καμηλάκη (2009:19) αναφέρει πως θα μπορούσαμε να εντάξουμε στην ενδοσυστηματική ποικιλότητα τη «γλωσσική διμορφία» της ελληνικής γλώσσας μέχρι το 1976. Τονίζει βέβαια πόσο δύσκολη είναι η ταξινόμηση των γλωσσικών

ποικιλιών, αφού η ίδια «γλωσσική διμορφία» θα μπορούσε να θεωρηθεί «ακραία μορφή διαφοράς μεταξύ επιπέδων ύφους» και έτσι να τοποθετηθεί στην εξωσυστηματική ποικιλότητα.

4.4. Το λόγιο στοιχείο ως μορφή ποικιλίας

Σύμφωνα με τα παραπάνω κατανοούμε ότι το λόγιο επίπεδο της γλώσσας θα μπορούσε να θεωρηθεί μορφή ποικιλίας λόγω διαφοροποίησης του προφορικού και του γραπτού λόγου ή λόγω της διγλωσσίας που προέκυψε από μακρόχρονο γλωσσικό ζήτημα (Κακριδή-Ferrari & Χειλά-Μαρκοπούλου, 1996· Καμηλάκη, 2009:19).

Ο Φλιάτουρας (2018:1) διευκρινίζει ότι η γλώσσα είναι ένα σύστημα που εκτός από τη «νόρμα» που είναι ουδέτερη, περιλαμβάνει και την «περιφέρεια» στην οποία εντοπίζεται από τη μια μεριά το «λαϊκό χρηστικό επίπεδο», όπως η αργκό, και από την άλλη το «λόγιο χρηστικό επίπεδο» που συνδέεται με στοιχεία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Το πρώτο θα μπορούσε να ονομαστεί «μη τυπικό/επίσημο χρηστικό επίπεδο» ενώ το δεύτερο «τυπικό/ επίσημο χρηστικό επίπεδο». Η γλώσσα προσφέρει, σύμφωνα με τον ίδιο, πολλές επιλογές στον εκάστοτε ομιλητή ανάλογα με τις περιστάσεις, αφού αποτελείται από ετερόκλητα στοιχεία, ενδογενή ή εξωγενή. Άλλα, λοιπόν, από αυτά ενδείκνυνται για επίσημες περιστάσεις ενώ άλλα για ανεπίσημες.

Πολλά από τα λόγια στοιχεία πέρασαν στη γλώσσας μας από προηγούμενες περιόδους της χάρη στον διαχρονικό ή αλλιώς εσωτερικό δανεισμό (Χριστίδης, 2001β· Παπαναστασίου, 2001· Καραντζόλα & Φλιάτουρας, 2004:181). Θεωρήσαμε, λοιπόν ότι αξίζει να αναφερθούμε παρακάτω στον δανεισμό και τα διαφορετικά είδη του.

5. Γλωσσικός δανεισμός

Αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι όλες οι γλώσσες δανείζουν και δανείζονται με αποτέλεσμα να αλληλεπιδρούν και συχνά να μεταβάλλονται (Παπαναστασίου, 2001· Παναγιωτίδης, 2013:105· Μαγουλάς & Μαγουλά, 2017:1). Ας μην ξεχνάμε, εξάλλου, πως ο δανεισμός αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες που οδηγούν στη γλωσσική αλλαγή (Καραντζόλα & Φλιάτουρας, 2004:199) και αποτελεί μια φυσιολογική διαδικασία που πάντα συνέβαινε. Η αρχαία ελληνική, την οποία αρκετοί εξιδανικεύουν, δανείστηκε από νωρίς λέξεις από διάφορες γλώσσες (Χριστίδης, 2001β· Παπαναστασίου, 2011:3· Παναγιωτίδης, 2013:105).

Ο Χριστίδης (2001β) υπογραμμίζει ότι, όταν μιλάμε για δανεισμό, δεν αναφερόμαστε μόνο στα στοιχεία- κυρίως λέξεις- που προέρχονται από άλλες γλώσσες (εξωτερικός δανεισμός) αλλά και στα στοιχεία που δανείζεται μια γλώσσα από προηγούμενες περιόδους της ή από διαλεκτικές ποικιλίες. Τον δανεισμό στοιχείων από προηγούμενες περιόδους της ίδιας γλώσσας άλλοι τον ονομάζουν «εσωτερικό» (Χριστίδης, 2001β· Καραντζόλα & Φλιάτουρας, 2004:181) ενώ άλλοι «διαχρονικό» (Παπαναστασίου, 2001).

Στηριζόμενοι στην ορολογία και τη διάκριση του Παπαναστασίου (2001), αναφερόμαστε στην επόμενη ενότητα αρχικά στον λαϊκό και λόγιο δανεισμό και στη συνέχεια στον εξωτερικό, τον εσωτερικό και τον διαχρονικό δανεισμό.

5.1.Λαϊκός και λόγιος δανεισμός

Ο λαϊκός δανεισμός αφορά λέξεις που προτιμούν τα λαϊκά στρώματα και μεταβαίνουν από τη μια γλώσσα στην άλλη μέσω του προφορικού λόγου. Από την άλλη, στην περίπτωση του λόγιου δανεισμού ομάδες κυρίως μορφωμένων ανθρώπων υιοθετούν συγκεκριμένες λέξεις ή φράσεις λόγιου χαρακτήρα (Παπαναστασίου, 2001).

5.2. Εξωτερικός, εσωτερικός και διαχρονικός δανεισμός

Εξωτερικός δανεισμός ονομάζεται ο δανεισμός λέξεων ή άλλων στοιχείων από μια ξένη γλώσσα. Εσωτερικός, από την άλλη, ονομάζεται ο δανεισμός λέξεων ή στοιχείων από κάποια γεωγραφική ποικιλία της ίδιας γλώσσας (Παπαναστασίου, 2001).

Διαχρονικός ονομάζεται ο δανεισμός όπου λέξεις ή στοιχεία παλαιότερων περιόδων της ίδιας γλώσσας υιοθετούνται στη σημερινή της μορφή. Οι «λόγιοι» ευθύνονται συνήθως για αυτό το είδος δανεισμού. Στη νέα ελληνική πολλές λέξεις ή στοιχεία προέρχονται από την αρχαία ελληνική γλώσσα (Παπαναστασίου, 2001). Ο Χριστίδης (2001β) τονίζει ότι τα διαχρονικά δάνεια δεν αφορούν μόνο το λεξιλόγιο αλλά και τα υπόλοιπα επίπεδα λόγου, τη φωνολογία, τη μορφολογία και τη σύνταξη.

Η παρούσα εργασία, όπως προαναφέρθηκε, εστιάζει στον διαχρονικό δανεισμό, επομένως θεωρήσαμε απαραίτητο να αφιερώσουμε το έκτο και έβδομο κεφάλαιο στα χαρακτηριστικά και τις λειτουργίες των λόγιων στοιχείων της γλώσσας ενώ το όγδοο στην παρουσία του λόγιου επιπέδου στο ελληνικό σχολείο.

6. Το λόγιο επίπεδο στην ελληνική γλώσσα

6.1.Εισαγωγή

Ως λόγιο επίπεδο ορίζεται το επίπεδο ύφους που περιλαμβάνει κληρονομημένα στοιχεία, δομές και διαδικασίες της γλώσσας από προηγούμενες περιόδους της, τα οποία αφορούν όλα τα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης και συνήθως σχετίζονται με το τυπικό χρηστικό επίπεδο (Φλιάτουρας, 2018:3). Προέρχεται όμως και από την προτυποποίηση της αρχαίας ελληνικής. Επανεισάγονται, έτσι, στοιχεία κυρίως στους διεθνισμούς της ορολογίας και γίνεται προσπάθεια αναγέννησης αυτών με τη «μορφή απολιθωμάτων της καθαρεύουσας» ως αποτέλεσμα του γλωσσικού ζητήματος (Φλιάτουρας, 2018· Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας, 2019:21).

Το λόγιο στοιχείο δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί νεκρό ή απωλιθωματικό, όπως υποστηρίζουν κάποιοι, γιατί είναι παραγωγικό σε πολλές περιπτώσεις. Επίσης, όπως φαίνεται, σταδιακά απενοχοποιήθηκε η χρήση λόγιων στοιχείων, ίσως λόγω της απομάκρυνσης από το γλωσσικό ζήτημα (Φλιάτουρας, 2018:6).

Στη λόγια και μη λόγια ποικιλία συναντάμε είτε σχέση «ελεύθερης εναλλαγής» όπως *ημισέληνος – μισοφέγγαρο* είτε σχέση «συμπληρωματικής κατανομής» όπως *πανάθλιος- ολομέταξος* είτε σχέση λόγιας- μη λόγιας αλλομορφίας όπως *παλαιοπωλείο- παλιάνθρωπος* (Φλιάτουρας, 2018:7· Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας, 2019:28).

Κριτήρια καθορισμού της λογιότητας αποτελούν το ετυμολογικό και το χρηστικό κριτήριο (Φλιάτουρας, 2018:3). Δεν θα μπορούσαμε να στηριχτούμε μόνο στο ετυμολογικό, αφού κάποιες λέξεις είναι κληρονομημένες αλλά δεν είναι λόγιες όπως *θάλασσα, μητέρα*. Παράλληλα, δεν θα μπορούσαμε να ταυτίσουμε απόλυτα το λόγιο στοιχείο με το χρηστικό επίπεδο, αφού υπάρχουν ετυμολογικά λόγια στοιχεία δίχως ανταγωνιστές όπως *στρώμα θαλάσσης, πέτρα σκανδάλου* που αντιστοιχούν στη νόρμα

ή στο μη τυπικό επίπεδο (Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας, 2004 όπ. αναφ. σε Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας, 2019:22).

Σύμφωνα με τους Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας (2004 όπ. αναφ. σε Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας, 2019:24) καθορίζουμε τον βαθμό λογιότητας βασιζόμενοι σε ένα συνεχές, στους δύο πόλους του οποίου εντοπίζουμε το λόγιο και μη λόγιο στοιχείο και στο κέντρο βρίσκεται η νόρμα της γλώσσας. Το συνεχές, όμως, αυτό δεν είναι στατικό αλλά ευρυζωνικό, δηλαδή με τρία αξιοσημείωτα σημεία και δύο ζώνες. Η μια ζώνη ξεκινά από το λόγιο και φτάνει στη νόρμα (λόγια ζώνη), το άλλο ξεκινά από το μη λόγιο και φτάνει στη νόρμα (μη λόγια ζώνη). Παρατηρείται ότι και οι δύο ζώνες έχουν ένα σημείο επικαλυπτικής κατανομής στη νόρμα εξαιτίας του οποίου προκύπτει η «χρηστική ευλυγισία» (Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας, 2019:24).

6.2. Τα λόγια στοιχεία στη νέα ελληνική γλώσσα ανά γλωσσικό επίπεδο

Η Καμηλάκη (2009:51-53) και οι Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας (2018: 41-43) παρουσιάζουν στο έργο τους την ταξινόμηση των λόγιων στοιχείων ανά γλωσσικό επίπεδο- Φωνολογία, Μορφολογία, Σύνταξη, Σημασιολογία και λεξιλόγιο- ώστε να καταστούν σαφή τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Για λόγους οικονομίας και επειδή ο βασικός σκοπός της εργασίας μας είναι διαφορετικός, επιλέξαμε να παρουσιάσουμε την ταξινόμηση αυτή στο πρώτο παράρτημα (βλ. παράρτημα 1).

Στα επόμενα κεφάλαια θα γίνει αναφορά σε κάποιες από τις βασικές λειτουργίες του λόγιου επιπέδου καθώς και τις στάσεις των ομιλητών απέναντι σε αυτά.

6.3. Οι λειτουργίες του λόγιου στοιχείου

Η Καμηλάκη (2009:77) διακρίνει αρχικά τις λειτουργίες του λόγιου επιπέδου σε «συστηματικές» και «κοινωνιοπραγματολογικές». Δύο βασικές λειτουργίες της

πρώτης είναι η «διακριτική» και η «νεολογική». Όσον αφορά τη «διακριτική λειτουργία» ο λόγιος τύπος παρουσιάζει «διαφοροποιητική λειτουργία». Πρόκειται για τη μοναδική επιλογή σε κάποιο γλωσσικό αδιέξοδο, ανήκει στην «κοινή» και παρουσιάζει αυξημένη «κατανομική ισχύ».

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα επίθετα σε -ης/-ες (*αψευδής*), τα ρήματα σε -μι (*υφίσταμαι*), οι μετοχές ενεστώτα (*αναβράζον*). Όσον αφορά τη «νεολογική λειτουργία», το λόγιο στοιχείο αξιοποιείται για τη δημιουργία νέων όρων ή αντικατάσταση ξένων στην επιστήμη π.χ. *αεροπυρόσβεση*, ή/και στην τεχνολογία π.χ. *διαδίκτυο*, *ιστοσελίδα* (Καμηλάκη, 2009:78-79).

Ακολουθούν οι «κοινωνιοπραγματολογικές λειτουργίες», ένας όρος «δανεισμένος» από τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας που υπογραμμίζει πόσο επιδρούν οι κοινωνικές συνθήκες και οι πολιτισμικές αξιολογήσεις στις γλωσσικές επιλογές ενός ομιλητή. Αυτές μπορούν να χωριστούν με βάση τον πομπό, το μήνυμα και τον δέκτη (Καμηλάκη, 2009:79).

Ξεκινώντας από τον πομπό, συναντάμε την «επιδεικτική λειτουργία» (Μοσχονάς, 2000:53) όπου ο πομπός μέσω της λόγιας ποικιλίας προσπαθεί να αποδείξει το υψηλό μορφωτικό του επίπεδο. Ακραίο φαινόμενο αυτής της λειτουργίας αποτελεί η «νεοκαθαρεύουσα» (Καμηλάκη, 2009:80). Εξειδικευμένη μορφή της επιδεικτικής λειτουργίας είναι η «συντελεστική» όπου ο ομιλητής αναγκάζεται να αξιοποιήσει το λόγιο επίπεδο ως μέσο ανόδου και καταξίωσης, προκειμένου να επιτύχει στόχους του. Πολύ σύντομα αναφερόμαστε και στην «εμβληματική λειτουργία» που αντιμετωπίζει τα λόγια στοιχεία ως φορείς της εθνικής ταυτότητας και μέσο αντίστασης στις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης (Καμηλάκη, 2009:81).

Όσον αφορά τις λειτουργίες που σχετίζονται με το μήνυμα, ξεκινώντας από την «εμφατική λειτουργία», οι λόγιοι τύποι στοχεύουν στην «υπογράμμιση» συγκεκριμένων λεκτικών στοιχείων και την προσέλκυση του ενδιαφέροντος του αποδέκτη (Καμηλάκη, 2009:82). Ακολουθεί η «στερεοτυπική λειτουργία» όπου χρησιμοποιούνται κάποιες απολιθωματοποιημένες λέξεις-φράσεις είτε ως

αποφθέγματα με σκοπό να προσδώσουν κύρος στον ομιλητή είτε ως στερεοτυπικές φράσεις σε συγκεκριμένα επίσημα κειμενικά είδη. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε την «αποφθεγματική υποκατηγορία» ενώ στη δεύτερη την «φορμουλαϊκή υποκατηγορία» (Καμηλάκη, 2009:82-83). Η αξιοποίηση του λόγιου επιπέδου και η ανάμειξή του με την κοινή γλώσσα σχετίζεται συχνά με την «ειρωνική- χιουμοριστική λειτουργία» (Γεωργακοπούλου, 2006 όπ. αναφ. σε Καμηλάκη, 2009:83· Φλιάτουρας, 2018). Υποκατηγορία αυτής αποτελεί η «δημιουργική- ανατρεπτική λειτουργία» όπου βάση δίνεται στην «γλωσσοπλαστική» ικανότητα του ομιλητή και τη «γλωσσική απόκλιση» (Καμηλάκη, 2009:84).

Όσον αφορά τον αποδέκτη, η «φατική λειτουργία» σχετίζεται με τη «δημόσια εικόνα του». Εδώ το ενδιαφέρον περνά από τον ομιλητή στον συνομιλητή (Καμηλάκη, 2009:85). Εμφανίζει δύο υποκατηγορίες, την «επαφική λειτουργία» και την «διεπιδραστική» (Γεωργακοπούλου, 2006:176-177 όπ. αναφ. σε Καμηλάκη, 2009:87).

Οι παραπάνω λειτουργίες είναι πιθανό να συνυπάρξουν σε γλωσσικά περιβάλλοντα (Καμηλάκη, 2009:87). Ακολουθεί μια πιο αναλυτική αναφορά στο φαινόμενο της «νεοκαθαρεύουσας», καθώς συχνά γινόμαστε μάρτυρες τέτοιων γλωσσικών επιλογών και στάσεων (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Φλιάτουρας, 2019:21· Κριμπάς, 2019:61).

6.4. Η περίπτωση της «νεοκαθαρεύουσας»

Ακραίο φαινόμενο της «επιδεικτικής» λειτουργίας αποτελεί η «νεοκαθαρεύουσα», η οποία ενισχύει την αρχαιοπρέπεια, ρυθμίζοντας τις γλωσσικές διαδικασίες με πρότυπο την αρχαία ελληνική. Σύμφωνα με τους Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρα (2019:21) τέτοιες τάσεις απορρίπτονται, καθώς θεωρούνται μορφή «ψευδολόγιου ή νεοαττικισμού». Αντίστοιχα, ο Ξυδόπουλος (2020) υποστηρίζει ότι η «νεοκαθαρεύουσα» απορρίπτεται από τον κλάδο της γλωσσολογίας, θεωρώντας την αιτία σύγχυσης και φανατισμού που οδηγεί σε κοινωνικοπολιτικές διαμάχες.

Σύμφωνα με τον Κριμπά (2019:66), ζητούμενο στη νέα ελληνική, τουλάχιστον για τους περισσότερους μετριοπαθείς Έλληνες, είναι η σύνθεση στοιχείων δημώδους και λόγιας γλώσσας, το οποίο είναι εφικτό αλλά όχι δεδομένο. Τα λόγια στοιχεία δεν εναρμονίζονται πάντα στη νέα ελληνική γλώσσα, πολλά από αυτά είναι «δυσλειτουργικά» και προσπαθούν συχνά να αντικαταστήσουν μη λόγια στοιχεία που θα μπορούσαν να σταθούν και στα υψηλά επίπεδα. Η σύζευξη- και όχι σύνθεση- των δύο συχνά οδηγεί σε αρνητικές ψυχικές, κοινωνικές, ιδεολογικές στάσεις (Κριμπάς, 2019:67). Ως αποτέλεσμα προκύπτει μια σύγχρονη «κατεξοχήν διγλωσσία», όπως την ονόμασε ο Χαραλαμπίδης (2003:41 όπ. αναφ. σε Κριμπάς, 2019:67). Σήμερα φαίνεται, σύμφωνα με τον Κριμπά (2019:68) πως η «διγλωσσία» συμπτύχθηκε στη διάκριση «λόγιο- μη λόγιο» και την προσπάθεια ταύτισης των χρηστών με νέες κοινωνικές ομάδες.

Όταν ένας χρήστης επιδιώκει να χρησιμοποιήσει ρυθμιστικά τη γλώσσα, συχνά προσαρμόζει τις επιλογές του στη θεωρούμενη πρότυπη γλώσσα με υπερβάλλοντα ζήλο, με σκοπό ίσως την επίδειξη ή την απόδειξη του «γλωσσικού κύρους» του. Οδηγείται, όμως, ομολογουμένως πολλές φορές σε λάθη ή αδόκιμους τύπους (Κριμπάς, 2019:70).

Κλείνουμε αυτήν την ενότητα δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην τάση πολλών να «θηρεύουν» αναίτια λόγιες λέξεις- φράσεις, αρχαιότερες ή πιο σπάνιες τις οποίες πολλές φορές επιχειρούν να αξιοποιήσουν και σε μη λόγιο περιβάλλον. Σε αυτήν την περίπτωση η συγκεκριμένη επιλογή θεωρείται και έκτοπη και οδηγεί σε αυτό που ονομάσαμε «ψευδολόγιο» ύφος (Κριμπάς, 2019:81). Αυτοί οι τύποι, σύμφωνα με πολλούς γλωσσολόγους- φιλόλογους, θα έπρεπε να θεωρούνται αντιγραμματικοί, να σημειώνονται και να διορθώνονται (Χριστίδης, 2002:45-46· Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας 2019:21)

7. Το λόγιο επίπεδο στην εκπαίδευση

7.1. Εισαγωγή

Η αναγωγή του λόγιου επιπέδου στο παρελθόν, η ένταξή του στο τυπικό επίπεδο ύφους και η σχέση του με την αρχαία ελληνική το καθιστά απαιτητικό και φαίνεται να δυσκολεύει τους ομιλητές είτε η ελληνική είναι η μητρική τους γλώσσα είτε-πολύ περισσότερο- αποτελεί για αυτούς μια ξένη γλώσσα (Φλιάτουρας, 2018:8.)

Αυτό, βέβαια, δεν θα δικαιολογούσε την απόρριψη των λόγιων στοιχείων και την απομάκρυνσή τους από τη γλώσσα, ειδικά αν αναλογιστούμε τις πολλαπλές λειτουργίες που επιτελούν (Καμηλάκη, 2009:77-78). Είδαμε, μάλιστα, πως σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να μην έχουν ανταγωνιστή, να παραμένουν παραγωγικά ή να θεωρούνται απαραίτητα σε κάποια περιβάλλοντα (Φλιάτουρας, 2018:6).

Αξίζει, λοιπόν, στη συνέχεια να αναφερθούμε σε κάποια συχνά λάθη που προκύπτουν, λόγω της διαχρονικότητας της γλώσσας, καθώς και στους λόγους που καθιστούν απαραίτητη τη διδασκαλία των λόγιων στοιχείων στο πλαίσιο του μαθήματος της νεοελληνικής γλώσσας.

7.2. Δυσκολίες και λάθη

Αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι αρκετά από τα λόγια στοιχεία της γλώσσας δυσκολεύουν τους ομιλητές της ελληνικής σε όλα τα επίπεδα και συχνά προκύπτουν λάθη (Παναγιωτίδης, 2013:176· Φλιάτουρας, 2018:8· Ξυδόπουλος, 2020). Ο Ξυδόπουλος (2020:204) τονίζει ότι ο κλάδος της γλωσσολογίας προσεγγίζει περιγραφικά αυτού του είδους τα λάθη και θεωρεί ότι πιθανόν οδηγούν σε γλωσσικές αλλαγές.

Σε πολλές περιπτώσεις τα λάθη που αφορούν τα λόγια στοιχεία προκύπτουν, γιατί δεν παράγονται με κανόνες της νέας ελληνικής (Παναγιωτίδης, 2013: 177· Ξυδόπουλος, 2020: 208). Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα τριτόκλιτα επίθετα σε -ης, οι αρχαϊζουσες μετοχές όπως και οι προστακτικές σε ρήματα με εσωτερική αύξηση. Στην περίπτωση των τριτόκλιτων επιθέτων σε -ης, αυτά συχνά ακολουθούν την κλίση άλλων ονομάτων σε -ης όπως *γουρλής, ποιητής* (Παναγιωτίδης, 2013:178· Ξυδόπουλος, 2020:212). Όσον αφορά την προστακτική, ο Παναγιωτίδης (2013:181) και ο Ξυδόπουλος (2020: 208-209) δεν θεωρούν ότι θα έπρεπε να θεωρείται λάθος ο τύπος της προστακτικής με την αύξηση και θεωρούν δύσκολη την επικράτησή του «σωστού» τύπου στην πορεία του χρόνου. Θα άξιζε να αναφερθούμε και στα ρήματα της νέας ελληνικής που προήλθαν από τα ρήματα «εις –μι» της αρχαίας ελληνικής. Σε πολλές περιπτώσεις συναντάμε στη μέση φωνή ομαλό σχηματισμό π.χ. *συνθέτω- συνθέτομαι* αντί για *συντίθεμαι*. Και σε αυτήν την περίπτωση συνειδητοποιούμε ότι το «λάθος» προκύπτει επειδή στη νέα ελληνική δεν υπάρχει η κατηγορία των ρημάτων «εις –μι» που υπήρχε στα αρχαία. Ενδεχομένως, λοιπόν, να επικρατήσουν οι τύποι που τώρα θεωρούνται «λανθασμένοι» (Ξυδόπουλος, 2020:210).

Στο επίπεδο της σημασιολογίας αξίζει να αναφερθούν τα επιρρήματα που παράγονται από την ίδια ρίζα και συχνά «ταλαιπωρούν» τους ομιλητές όπως απλά-απλώς, ιδιαίτερα- ιδιαιτέρως (Ξυδόπουλος, 2020:215). Ιδιαίτερη δυσκολία φαίνεται να αντιμετωπίζουν οι ομιλητές στα αποθετικά ρήματα λόγιας προέλευσης, αφού τους μπερδεύει συχνά η μορφολογία των ρημάτων (παθητική φωνή) σε σχέση με τη σύνταξη και τη σημασία τους (ενεργητική διάθεση) π.χ. *Η απόφαση θα επεξεργαστεί από το σύνολο των καθηγητών* (Ξυδόπουλος, 2020:215-216). Τέλος, συχνά παρατηρείται η εσφαλμένη χρήση κάποιων λόγιων φράσεων όπως *αποπομπαίος τράγος* αντί *αποδιοπομπαίος τράγος*, *υπέρ του δέοντος* αντί *υπέρ το δέον* (Ξυδόπουλος, 2020:218).

Άλλη μια περίπτωση που θα άξιζε να θίξουμε, όσον αφορά λάθη γλωσσικής χρήσης, είναι αυτή της «υπερδιόρθωσης» σε φράσεις όπως *εξ απ' ανέκαθεν* ή *εξ επί*

τούτου, όπου στην προσπάθεια να χρησιμοποιήσει κάποιος τύπους μιας ποικιλίας «γοήτρου» που δεν γνωρίζει οδηγείται σε «λανθασμένη» χρήση (Ξυδόπουλος, 2020:223). Η περίπτωση βέβαια του «ανέκαθεν» που συχνά συναντάμε ως «από ανέκαθεν» εύκολα εξηγείται από τη διαφορά της αρχαίας ελληνικής με τη νέα ελληνική. Το επίθημα –θεν, δηλαδή, μόνο αν το διδαχτεί κάποιος που δεν γνωρίζει αρχαία ελληνικά θα συνειδητοποιήσει ότι σημαίνει «από». Κατανοούμε, λοιπόν, ότι δεν είναι παράλογο κάποιος να κάνει λάθος (Φλιάτουρας, 2018:10).

Από τα παραπάνω εύκολα προκύπτει το συμπέρασμα πως τα λόγια στοιχεία της γλώσσας είναι απαραίτητο να διδάσκονται στο πλαίσιο του μαθήματος της νεοελληνικής γλώσσας.

7.3. Αναγκαιότητα διδασκαλίας του λόγιου επιπέδου στο μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας

Ο Ξυδόπουλος (2020:231) υποστηρίζει ότι τα λόγια στοιχεία της γλώσσας και τα λάθη που συχνά προκύπτουν πρέπει να διδάσκονται και να εξηγούνται, ώστε να γίνουν κατανοητά. Με αυτόν τον τρόπο οι νέοι θα εξοικειωθούν με διαφορετικά επίπεδα ύφους.

Θα ήταν προτιμότερο, σύμφωνα με τους Αναστασιάση- Συμεωνίδη και Φλιάτουρα (2018:38), για να προσεγγίσει κάποιος παλαιότερες φάσεις της γλώσσας, να εστιάσει στη σωστή προσέγγιση στοιχείων που επιβιώνουν στη σημερινή γλώσσα. Έτσι, στοιχεία παλαιότερων φάσεων της ελληνικής που διασώζονται και αξιοποιούνται στη νέα ελληνική είναι προτιμότερο να διδάσκονται στο μάθημα της νέας και όχι της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Γι' αυτό θεωρείται απαραίτητη η ενίσχυση του μαθήματος της νεοελληνικής γλώσσας. Θα βοηθούσε ίσως σε μεγάλο βαθμό η ενσωμάτωση της ετυμολογίας και η ιστορία της ελληνικής γλώσσας που προσελκύουν συνήθως την προσοχή των μαθητών (Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας, 2018:38).

Ένας από τους λόγους, σύμφωνα με τον Φλιάτουρα (2018:10), που τα αρχαία ελληνικά μπορούν να αποδειχθούν ωφέλιμα στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι η εξοικείωση με το λόγιο επίπεδο και η καλύτερη εκμάθησή του. Αντίστοιχα, το λόγιο επίπεδο δύναται να συνδέσει τη νέα ελληνική με την αρχαία. Με αυτόν τον τρόπο ίσως οι μαθητές να μη «μισούν» το μάθημα των αρχαίων ελληνικών. Παρόλ' αυτά τονίζεται ότι η διδασκαλία του λόγιου επιπέδου ανήκει στο μάθημα της νέας ελληνικής και όχι της αρχαίας (Φλιάτουρας, 2018:11).

Σύμφωνα με την Ιορδανίδου (2019:135), η διδασκαλία στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος πρέπει να βοηθά την αναπαράσταση των συνθηκών επικοινωνίας, ώστε να συνειδητοποιούν οι μαθητές σε ποια περιβάλλοντα χρήσης επιλέγονται, για παράδειγμα, οι διάφορες μορφολογικές παραλλαγές. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί, σύμφωνα με την ίδια (2019:135) προσεγγίζοντας διαφορετικά κειμενικά είδη, μιμούμενοι περιστάσεις, αναλαμβάνοντας επικοινωνιακούς ρόλους και αξιοποιώντας οπτικοακουστικό υλικό. Απαραίτητη, επίσης, σύμφωνα με τον Φλιάτουρα (2018:11) θεωρείται η συστηματική προσπάθεια κατάκτησης του ακαδημαϊκού λεξιλογίου.

Αφού, λοιπόν, αναφερθήκαμε στα λάθη που συχνά προκύπτουν λόγω των λόγιων στοιχείων της γλώσσας και στην αναγκαιότητα διδασκαλίας του λόγιου επιπέδου στο πλαίσιο του μαθήματος της νέας ελληνικής, θα προχωρήσουμε στην παρουσίαση των στάσεων των ομιλητών απέναντι σε αυτά τα στοιχεία, όπως καταγράφονται στη βιβλιογραφία.

8. Στάσεις απέναντι στο λόγιο επίπεδο σύμφωνα με τη βιβλιογραφία

8.1. Εισαγωγή

Γλωσσικές ονομάζονται οι στάσεις απέναντι στη γλωσσική διεπίδραση και την αξιολόγηση των άλλων ανάλογα με τις γλωσσικές τους επιλογές (Κακριδή- Ferrari, 2007· Κωστούλα- Μακράκη, 2001:109 όπ. αναφ. σε Καμηλάκη, 2009:89). Πολλές φορές συνδέονται με την ιστορικοκοινωνική αξιολόγηση της γλώσσας και σχετίζονται με συγκεκριμένες ιδεολογίες (Καμηλάκη, 2009:89). Επηρεάζουν σίγουρα οι φορείς κοινωνικοποίησης, αποτελούν μέρος της κοινωνικοποίησης του ανθρώπου και η πιο κρίσιμη ηλικία για τη διαμόρφωσή τους θεωρείται η εφηβεία (Κακριδή- Ferrari, 2007).

Η Κακριδή- Ferrari (2007) αναφέρει ότι στις στάσεις εμπεριέχονται τρεις διαστάσεις, η νοητική, η συναισθηματική και η βουλητική. Η πρώτη αφορά τις μεταγλωσσικές απόψεις των ομιλητών για τη γλώσσα, και κάποιες φορές ίσως είναι λανθασμένη. Η δεύτερη σχετίζεται με τα συναισθήματα που αναπτύσσονται λόγω μιας γλωσσικής ποικιλίας και ενίοτε έρχεται σε αντίθεση με τη νοητική. Η τρίτη αφορά τη δράση, τις προθέσεις των ομιλητών. Οι γλωσσικές στάσεις δύνανται να εντοπιστούν μόνο αν η «εσωτερική νοητική κατάσταση» αποτυπώνεται στη συμπεριφορά (Κακριδή- Ferrari, 2007). Κάποιες φορές, βέβαια, οι στάσεις μας μπορεί να διαφέρουν από τη συμπεριφορά μας. Παρόλ' αυτά, αναφέρονται κάποιοι τρόποι εξέτασης των στάσεων, όπως τα ερωτηματολόγια, οι συνεντεύξεις, η καταγραφή απόψεων από τον τύπο (Αραποπούλου, 2002:174· Κακριδή- Ferrari, 2007).

Οι γλωσσικές στάσεις αφορούν τις «στάσεις απέναντι σε ολόκληρο το γλωσσικό σύστημα ή κάποιο χαρακτηριστικό του» (Αραποπούλου, 1996:151· Καμηλάκη, 2009:90). Στην περίπτωση του λόγιου στοιχείου αναφέρονται στη διμορφία της γλώσσας και στο κύρος που απολαμβάνει η λόγια ποικιλία (Καμηλάκη, 2009:89). Συναντάμε, επίσης, τις «στάσεις απέναντι στους ομιλητές μιας γλώσσας» που πολλές

φορές εξαρτώνται από τις αντιλήψεις που σχετίζονται με κοινωνικά γνωρίσματα. Στην περίπτωση των λόγιων στοιχείων τις περισσότερες φορές αποδίδονται στους χρήστες τους τα χαρακτηριστικά της μόρφωσης και του κύρους (Αραποπούλου, 1996:152· Κακριδή-Ferrari. 2007). Τέλος, συναντάμε τις «στάσεις απέναντι στη διατήρηση ή αλλαγή μιας γλώσσας». Σε αυτήν την περίπτωση η στάση απέναντι σε κάποια στοιχεία της γλώσσας δύναται να επιφέρει αλλαγές στη μορφή της γλώσσας και να ενισχύσει ή να επιβραδύνει ισχύουσες δυναμικές τάσεις. Πολλές ήταν οι προσπάθειες ρυθμιστικών παρεμβάσεων είτε υπέρ είτε κατά των λόγιων στοιχείων της γλώσσας (Αραποπούλου, 1996:152· Αραποπούλου, 2002: 173· Κακριδή- Ferrari, 2007· Καμηλάκη, 2009:90). Η Κακριδή- Ferrari (2007) ,μάλιστα, τονίζει πως γι' αυτόν τον λόγο είναι σημαντικό να μελετούνται οι γλωσσικές στάσεις.

8.2. Η άποψη των επιστημόνων

Στην πλειονότητά τους οι γλωσσολόγοι προσεγγίζουν νηφάλια το ζήτημα της αξίας και της αποδεκτότητας των λόγιων στοιχείων στην νεοελληνική γλώσσα. Δεν λείπουν βέβαια οι διαφορετικές απόψεις- στάσεις (Καμηλάκη, 2009:91).

Ο Μπαμπινιώτης (1988:24-25 όπ. αναφ. σε Καμηλάκη, 2009:91) συνδέει την επιβίωση των λόγιων στοιχείων με τη γλωσσική ελευθερία. Η Ιορδανίδου (1999:840) και ο Καβουκόπουλος (1999:168 όπ. αναφ. σε Καμηλάκη, 2009:91) τονίζουν πως η απουσία του λόγιου στοιχείου από τη γλώσσα δεν συνεπάγεται την ενδυνάμωση της δημοτικής αλλά περισσότερο μια προσπάθεια ρύθμισης της γλώσσας. Ο Κριαράς (2001) αναγνωρίζει τον ρόλο των λόγιων στοιχείων στην εξέλιξη της γλώσσας και ο Χαραλαμπίδης (2003:49 όπ. αναφ. σε Καμηλάκη, 2009:92) τονίζει ότι πολλά είναι τα στοιχεία και οι λέξεις της καθαρεύουσας που λειτουργούν αρμονικά στη νέα ελληνική γλώσσα. Ο Φλιάτουρας (2018:2) τονίζει ότι όλα τα στοιχεία είναι χρήσιμα στη γλώσσα, καθώς τίποτα δεν είναι ίδιο ακριβώς με άλλο και αξίζει, ακόμα κι αν φαντάζει παράταιρο.

Πολλοί είναι εκείνοι που θεωρούν τα λόγια στοιχεία «περιθωριακό φαινόμενο» που ευθύνεται για την παρεμπόδιση της γλωσσικής αλλαγής και εξέλιξης (Καμηλάκη, 2009:92). Ο Χάρης (2008:379-388 όπ. αναφ. σε Καμηλάκη, 2009:92) υποστηρίζει ότι «διαβρώνουν το ζωντανό σώμα της γλώσσας» και η επανεισαγωγή λόγιων τύπων αποτελεί «οπισθοδρόμηση» που οδηγεί σε «λογιότροπο» λόγο.

Κοινή στάση όλων των επιστημόνων είναι πως, όταν υποστηρίζεται η αποδοχή και η διατήρηση του λόγιου στοιχείου, γίνεται λόγος για εκείνους τους τύπους που είναι λειτουργικοί και όχι για εκείνους που έχουν πέσει σε αχρηστία (Καμηλάκη, 2009:92).

8.3. Η άποψη των ομιλητών

Πολύ σημαντική αποδεικνύεται η άποψη των ομιλητών για τα λόγια στοιχεία της γλώσσας, αφού σε αυτούς οφείλεται η κάθε γλωσσική αλλαγή. Οι απόψεις και οι στάσεις των Ελλήνων ομιλητών απέναντι στα λόγια στοιχεία της γλώσσας συχνά δεν σχετίζονται με την ίδια τη γλώσσα αλλά με στερεότυπα και αντιλήψεις σχετικές με το γλωσσικό ζήτημα και την αξία που δινόταν στη δημοτική και την καθαρεύουσα (Καμηλάκη, 2009:93). Πιο συγκεκριμένα, αυτές οι στάσεις αντλούν τη δύναμη τους πιο πολύ από τους χώρους της πολιτικής, της ψυχολογίας, της ιδεολογίας και δημιουργούν «μύθους» για την «τύχη» της γλώσσας (Χριστίδης, 2002:79). Έτσι, αναπτύσσονται «γλωσσικές μυθολογίες» που σχετίζονται με διπολικές αντιθέσεις όπως *καθαρεύουσα- δημοτική* ή *ελληνοκεντρισμός- πολυπολιτισμός*, συνδέοντας το λόγιο στοιχείο με το παρελθόν της γλώσσας ενώ το μη λόγιο με τον κοσμοπολιτισμό (Καμηλάκη, 2009:94). Επίσης, συχνά γίνεται λόγος για «κινδυνολογία» σχετική με την παρακμή της νέας ελληνικής, λόγω της αποκοπής από το λόγιο παρελθόν και της υιοθέτησης ξένων λέξεων (Καμηλάκη, 2009:95).

Αποτέλεσμα των παραπάνω «μυθολογιών» είναι η ανάπτυξη «κοινωνιογλωσσολογικών συμπεριφορών». Από τη μια συναντάμε τον «νεοκαθαρευουσιανισμό» που, όπως είδαμε, αφορά την εμμονή σε αρχαιοπρεπείς τύπους (Καμηλάκη, 2009:95) και από την άλλη τον «καθαρισμό» που σχετίζεται με τη

βίαη κριτική των «λαθών» και των «παραβιάσεων της γλωσσικής νόρμας» κατά την ανάμειξη στοιχείων της καθαρεύουσας στη δημοτική (Αραποπούλου, 1996:147). Προτείνονται, έτσι, «διορθωτικές πρακτικές» που εξασφαλίζουν την αποκατάσταση των λόγιων στοιχείων στην ετυμολογική τους ορθότητα, καθιστώντας νόμιμη την παρουσία τους στη νέα ελληνική (Καμηλάκη, 2009:96).

Ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο η παρουσίαση μιας δικής μας προσπάθειας διερεύνησης της στάσης ομιλητών απέναντι στα λόγια στοιχεία της γλώσσας με τη βοήθεια ενός ερωτηματολογίου.

9. Ερευνητικό πλαίσιο

9.1. Εισαγωγή

Αφορμώμενοι από τις προηγούμενες έρευνες και ειδικά όσες αφορούν τις λειτουργίες των λόγιων στοιχείων, τα λάθη που προκύπτουν εξαιτίας αυτών και τις στάσεις των ομιλητών απέναντί τους, θεωρήσαμε ενδιαφέρουσα τη διεξαγωγή δικής μας έρευνας για τη στάση των ομιλητών, διδασκόντων της ελληνικής και μη, απέναντι στα λόγια στοιχεία της γλώσσας. Στη συνέχεια, λοιπόν, παρουσιάζεται το είδος και ο σκοπός της έρευνάς μας, τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις. Θα αναφερθούμε, επίσης, στο δείγμα του πληθυσμού, τη διαδικασία και το εργαλείο συλλογής δεδομένων.

9.2. Μεθοδολογία

9.2.1. Σκοπός και είδος της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει τη στάση των ομιλητών-διδασκόντων της ελληνικής και μη- απέναντι στα λόγια στοιχεία της ελληνικής γλώσσας. Θεωρήσαμε ότι η έρευνα που θα εξυπηρετούσε τον σκοπό μας είναι η δειγματοληπτική με εργαλείο το ερωτηματολόγιο. Πολλές δειγματοληπτικές έρευνες παρουσιάζουν περιγραφικούς σκοπούς. Υπάρχει, βέβαια, η δυνατότητα να αναδειχθούν μέσω αυτών αιτιακές σχέσεις αλλά αυτό δεν είναι εύκολο ή απλό, διότι, από τη μια, δεν χρησιμοποιείται πειραματικό σχέδιο και, από την άλλη, μια πιθανή συσχέτιση δεν αποδεικνύει απαραίτητα και σχέση αιτιότητας (Robson, 2010:276). Στη δική μας περίπτωση επιχειρούμε να παρατηρήσουμε τη στάση των ομιλητών, συγκρίνοντας εκείνους που διδάσκουν τη γλώσσα (δασκάλους-φιλολόγους) με εκείνους που δεν τη διδάσκουν (διάφορες ειδικότητες). Παράλληλα, θα επιχειρήσουμε να συγκρίνουμε τη στάση των μικρότερων ηλικιών (18-25) με εκείνη των μεγαλύτερων (36-45 και 46-60). Όπως τονίζεται και στη βιβλιογραφία (Καμηλάκη, 2009), παρουσιάζει ενδιαφέρον η στάση που κρατούν απέναντι στα

λόγια στοιχεία άτομα νεαρής ηλικίας που δεν έχουν έρθει σε επαφή με την καθαρεύουσα και το γλωσσικό ζήτημα.

9.2.2. Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις

Με βάση τον σκοπό της έρευνάς μας τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν είναι:

- Σε ποιο βαθμό είναι εξοικειωμένοι οι ομιλητές της ελληνικής γλώσσας με τα λόγια στοιχεία;
- Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιούν οι ομιλητές της ελληνικής γλώσσας τα λόγια στοιχεία;
- Σε ποιο βαθμό θεωρούν οι ομιλητές της ελληνικής γλώσσας ότι η χρήση των λόγιων στοιχείων προσδίδουν κύρος;
- Σε ποιο βαθμό θεωρούν οι ομιλητές της ελληνικής γλώσσας ότι τα λόγια στοιχεία τους δυσκολεύουν και τους οδηγούν σε λάθη;
- Σε ποιο βαθμό αναγνωρίζουν οι ομιλητές της ελληνικής γλώσσας διαφορετικές λειτουργίες των λόγιων στοιχείων;
- Είναι διαφορετική η αντιμετώπιση των λόγιων στοιχείων από αυτούς που διδάσκουν τη γλώσσα σε σχέση με αυτούς που δεν τη διδάσκουν;
- Είναι διαφορετική η αντιμετώπιση των λόγιων στοιχείων από ομιλητές μεγαλύτερων ηλικιών σε σχέση με ομιλητές μικρότερων ηλικιών;

Υποθέτουμε ότι:

- Οι διδάσκοντες της ελληνικής γλώσσας θα είναι πιο εξοικειωμένοι με τα λόγια στοιχεία σε σχέση με τις άλλες ειδικότητες.
- Οι διδάσκοντες της ελληνικής γλώσσας θα διατηρούν πιο θετική στάση απέναντι στα λόγια στοιχεία σε σχέση με τις άλλες ειδικότητες.

- Οι ομιλητές μεγαλύτερης ηλικίας θα είναι πιο εξοικειωμένοι με τα λόγια στοιχεία σε σχέση με τους ομιλητές μικρότερων ηλικιών.
- Οι ομιλητές μεγαλύτερης ηλικίας θα διατηρούν πιο θετική στάση απέναντι στα λόγια στοιχεία της γλώσσας σε σχέση με τους ομιλητές μικρότερων ηλικιών.

9.2.3. Δείγμα

Αν και υποστηρίζεται πως η τυχαία δειγματοληψία είναι αυτή που απεικονίζει με μεγαλύτερη ακρίβεια την πραγματικότητα, θεωρήσαμε ότι, λόγω έλλειψης χρόνου και της ανάγκης απλούστευσης της έρευνας, θα είναι προτιμότερη η μη τυχαία δειγματοληψία (Μικρός, 2017:214). Στείλαμε το ερωτηματολόγιο σε 80 άτομα, ελπίζοντας ότι θα απαντήσουν όσο το δυνατόν περισσότερα. Από αυτούς/ές 40 είναι διδάσκοντες της γλώσσας (φιλόλογοι, δάσκαλοι) και 40 μη διδάσκοντες, διαφόρων ειδικοτήτων. Φροντίσαμε να υπάρχει αυτή η «ισορροπία» στον αριθμό, ώστε να επιχειρηθεί σύγκριση των απαντήσεων των δύο ομάδων. Προσπαθήσαμε, επίσης, στο δείγμα να υπάρχουν διαφορετικές ηλικίες, τόσο πολύ νεαρές (18-25) όσο και μεγαλύτερες (26-35, 36-45, 45-60, 60 και άνω), ώστε να υπάρχει δυνατότητα για σύγκριση σχετική με την ηλικία. Από τα 80 άτομα απάντησαν τελικά τα 62, θα μπορούσαμε, επομένως, ίσως, να πούμε ότι επιτυγχάνεται κάποια μορφή «τυχειότητας». Από τα 62 άτομα τα 45 είναι γυναίκες ενώ τα 17 είναι άντρες. Η διαφορά είναι μεγάλη, αν και αναμενόμενη ίσως, επομένως θα αποφύγουμε τη σύγκριση ανάμεσα στα δύο φύλα.

Στην ομάδα των διδασκόντων της γλώσσας έχουμε 28 άτομα (19 φιλόλογους και 9 δασκάλους) ενώ στην ομάδα των μη διδασκόντων έχουμε 34 άτομα διαφόρων ειδικοτήτων. Από τους/τις φιλόλογους, 18 από τους/τις 19 είναι γυναίκες ενώ από τους/τις δασκάλους/ες, 8 από τους 9 είναι γυναίκες. Στη δεύτερη ομάδα (διαφόρων ειδικοτήτων) παρατηρείται μεγαλύτερη ισορροπία, αφού οι 19 είναι γυναίκες ενώ οι 15 είναι άντρες. Παράλληλα, όσον αφορά την ηλικία στο γενικό σύνολο, οι περισσότεροι βρίσκονται στην ηλικιακή ομάδα 36-45 ετών με 20 άτομα, ακολουθεί η ομάδα 18-25 με 19 άτομα, επόμενη είναι η ομάδα 46-60 με

14 άτομα ενώ η ομάδα 26-35 και 60 και άνω έχουν 6 και 3 άτομα αντίστοιχα. Υποθέτουμε λοιπόν ότι θα προσφερόταν περισσότερο η σύγκριση ανάμεσα στις τρεις πρώτες ομάδες. Στους/στις φιλολόγους 11 από τους/τις 19 ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 36-45, 3 στην ομάδα των 26- 35, 3 στην ομάδα των 46-60, 1 στην ομάδα των 18-25 και 1 στην ομάδα 60 και άνω. Στους/στις δασκάλους/ες 3 από τους/τις 9 ανήκουν στην ομάδα των 18-25, 3 στην ομάδα των 46-60 και 1 στις ομάδες 26-35, 36-45, 60 και άνω αντίστοιχα. Το δείγμα μας παρουσιάζει υψηλό μορφωτικό επίπεδο με το 53 % (33 άτομα) να έχει τελειώσει την ανώτατη εκπαίδευση και το 31 % (19 άτομα) να κατέχει μεταπτυχιακό ή διδακτορικό δίπλωμα. Μόνο το 16 % (10 άτομα) δήλωσε ότι είναι απόφοιτοι λυκείου/ μεταλυκειακό ΙΕΚ ενώ δεν υπάρχει κάποιος απόφοιτος δημοτικού. Τέλος, το 58,1% (36 άτομα) κατοικεί σε επαρχιακή πόλη, το 32,3% (20 άτομα) σε αστικό κέντρο, ενώ το 9,7% (6 άτομα) σε χωριό.

9.2.4. Ερευνητικό εργαλείο

Το εργαλείο της έρευνας μας είναι το ερωτηματολόγιο ατομικής συμπλήρωσης που δημιουργήσαμε και χορηγήσαμε με τη βοήθεια της πλατφόρμας «Google forms» (βλ. παράρτημα 2). Στην αρχή δόθηκε ένα εισαγωγικό σημείωμα με βασικές πληροφορίες και οδηγίες για τους συμμετέχοντες, όπως συνηθίζεται σε κάθε ερωτηματολόγιο (Babbie, 2011:405). Φροντίσαμε, επίσης, να καθησυχάσουμε τους συμμετέχοντες, τονίζοντας ότι οι απαντήσεις θα είναι ανώνυμες και θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ερευνητικούς σκοπούς. Θεωρήσαμε ότι ένα ερωτηματολόγιο που θα είναι ανώνυμο και θα σταλεί μέσω διαδικτύου θα εξασφαλίσει περισσότερες αξιόπιστες απαντήσεις, όπως αναφέρεται και στη βιβλιογραφία (Bryman, 2017:259). Προτιμήσαμε να είναι όλες οι ερωτήσεις κλειστού τύπου, ώστε να μην κουράσουν τους συμμετέχοντες. Βασικό μας μέλημα, επίσης, η σαφήνεια και η ακρίβεια των ερωτήσεων, ώστε να αποφευχθούν παρανοήσεις και συγχύσεις. Επιλέξαμε να αξιοποιήσουμε την «κλίμακα Likert» κι έτσι σε κάθε ερώτηση δόθηκε η επιλογή πέντε απαντήσεων (1: Διαφωνώ απόλυτα 2:

Διαφωνώ 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ 4: Συμφωνώ 5: Συμφωνώ απόλυτα). Σύμφωνα με τον Babbie (2011:402) με την κλίμακα αυτή εξασφαλίζεται οικονομία χώρου, οι συμμετέχοντες συμπληρώνουν πιο γρήγορα το ερωτηματολόγιο και οι απαντήσεις μπορούν πιο εύκολα να συγκριθούν. Προσπαθήσαμε να μειώσουμε πιθανά μειονεκτήματα- προβλήματα εναλλάσσοντας διαφορετικές προτάσεις και φροντίζοντας για τη συντομία και τη σαφήνεια όλων των προτάσεων. Φροντίσαμε να δίνεται η αντιστοιχία αριθμού- απάντησης κάτω από κάθε ερώτηση, ώστε να μην μπερδεύονται οι συμμετέχοντες.

Το ερωτηματολόγιο, λοιπόν, αποτελείται από 57 ερωτήσεις κλειστού τύπου. Οι πρώτες πέντε αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων και πιο συγκεκριμένα το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, τον τόπο διαμονής και το επάγγελμα. Όσον αφορά το επάγγελμα, αν και δίνεται η επιλογή να δηλώσει ο καθένας την ειδικότητά του, μας ενδιαφέρει μόνο αν ο/η συμμετέχων/ουσα είναι διδάσκων/ουσα της ελληνικής γλώσσας ή όχι. Από τις υπόλοιπες 52 ερωτήσεις, οι 37 αφορούν τα λόγια στοιχεία της γλώσσας και θα τις αξιοποιήσουμε για την έρευνά μας, ενώ οι 15 αφορούν τη γλώσσα αλλά δεν σχετίζονται με το λόγιο επίπεδο. Αυτές παρεμβάλλονται ανάμεσα στις προηγούμενες και στόχο έχουν να «καλύψουν» τον σκοπό της έρευνάς μας. Γι' αυτόν τον λόγο δεν δώσαμε τίτλο και σκοπό στο ερωτηματολόγιό μας. Θεωρήσαμε ότι έτσι οι απαντήσεις θα είναι πιο αυθόρμητες και ειλικρινείς και οι συμμετέχοντες δεν θα επηρεαστούν από αυτό που θεωρούν κοινωνικά επιθυμητό ή αναμενόμενο. Στις περισσότερες ερωτήσεις που αφορούν τα λόγια στοιχεία ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να απαντήσουν εάν θα χρησιμοποιούσαν λέξεις ή φράσεις του λόγιου επιπέδου που δόθηκαν, ενώ λιγότερες ήταν εκείνες που εξέταζαν την κατανόηση φράσεων, τα επίπεδα ύφους ή τον εντοπισμό κάποιου «λάθους». Προσπαθήσαμε οι ερωτήσεις μας να προσεγγίζουν κάποιες διαπιστώσεις που σημειώθηκαν σε άλλες έρευνες, για να διαπιστώσουμε αν και σε ποιο βαθμό ισχύουν τα δεδομένα αυτά για το δικό μας δείγμα. Παράλληλα, προσπαθήσαμε οι ερωτήσεις να βοηθούν στην απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί πως το ερωτηματολόγιο μοιράστηκε πιλοτικά σε 5 άτομα που δεν ανήκουν στο δείγμα μας, για να

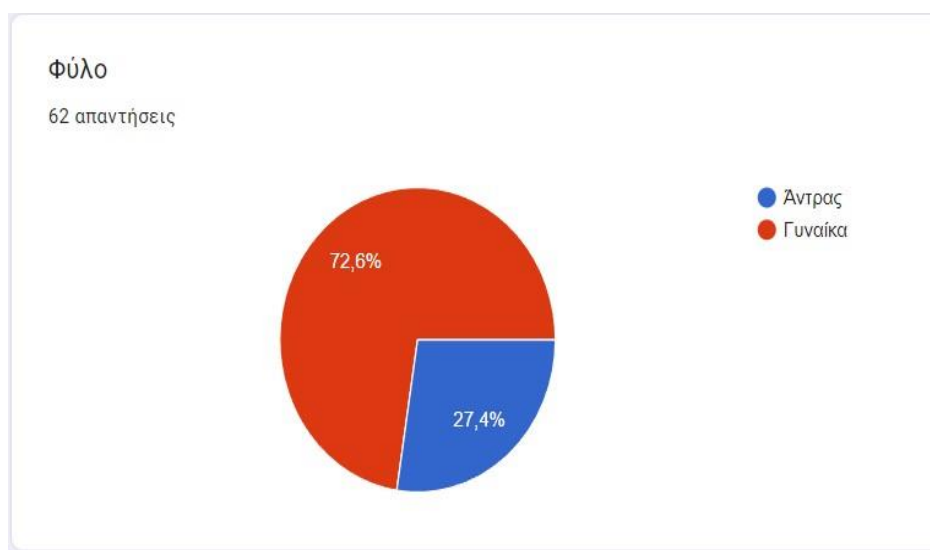
διαπιστωθούν πιθανές ασάφειες ή δυσκολίες του, όπως προτείνεται και στη βιβλιογραφία (Babbie, 2011:406).

Ακολουθεί αναλυτικά η παρουσίαση των ερωτήσεων- απαντήσεων και τα αποτελέσματα της έρευνας.

9.3. Αποτελέσματα έρευνας

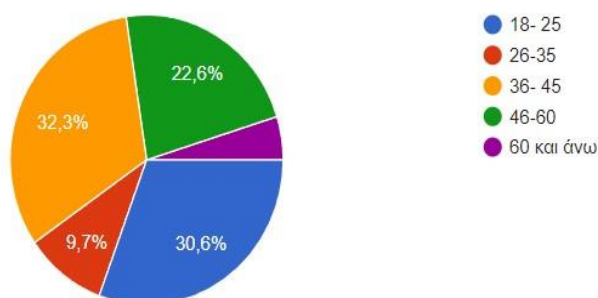
9.3.1. Δημογραφικά στοιχεία

Ακολουθούν τα γραφήματα που παρέχουν πληροφορίες για το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, τον τόπο διαμονής και το επάγγελμα. Δεν θα συγκρίνουμε τα δύο φύλα, λόγω μεγάλης διαφοράς των ποσοστών. Στο δείγμα μας περιλαμβάνεται ποικιλία ηλικιών αλλά οι ομάδες που θα συγκρίνουμε είναι αυτές των 18-25, 36-45 και 46-60 ετών, που πλησιάζουν αριθμητικά. Το δείγμα μας παρουσιάζει υψηλό μορφωτικό επίπεδο που ίσως επηρεάσει τις απαντήσεις. Επίσης, όσον αφορά το επάγγελμα, 28 άτομα είναι διδάσκοντες της γλώσσας (19 φιλόλογοι και 9 δάσκαλοι) ενώ οι υπόλοιποι 34 ανήκουν σε άλλες ειδικότητες (βλ. παράρτημα 3). Την ερευνά μας ενδιαφέρει κυρίως ο διαχωρισμός σε διδάσκοντες και μη διδάσκοντες της ελληνικής.

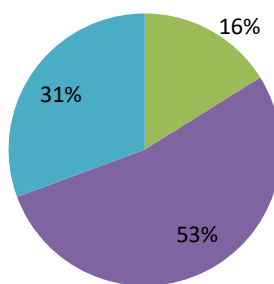
Ηλικία

62 απαντήσεις

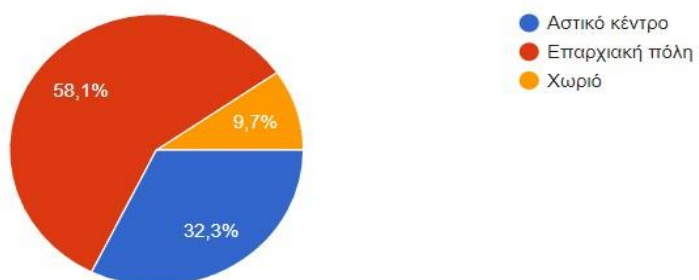
Επίπεδο εκπαίδευσης

■ Δημοτικό ■ Γυμνάσιο ■ Λύκειο/ΙΕΚ ■ ΑΕΙ/ΤΕΙ ■ Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό

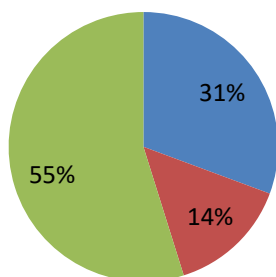
Τόπος διαμονής

62 απαντήσεις

Επάγγελμα

■ Φιλολογοι ■ Δάσκαλοι ■ Άλλο

9.3.2. Ερωτήσεις για τα λόγια στοιχεία της γλώσσας

9.3.2.1. Ερωτήσεις που αφορούν τη χρήση των λόγων στοιχείων

Η παρούσα ενότητα αφορά τη χρήση των λόγων στοιχείων. Παρουσιάζονται αρχικά ερωτήσεις (20, 33, 34, 53 και 55) που εξετάζουν αν και σε ποιο βαθμό χρησιμοποιούν οι συμμετέχοντές μας τα λόγια στοιχεία. Ακολουθούν κάποιες που εξετάζουν τις προτιμήσεις ανάμεσα σε λόγια ή μη λόγια στοιχεία (30, 44, 47). Τέλος, η 11^η ερώτηση εξετάζει αν τα λόγια στοιχεία χρησιμοποιούνται μόνο από συγκεκριμένες ειδικότητες και η 32^η εξετάζει αν η χρήση κάποιου λόγιου στοιχείου θα μπορούσε να δυσχεράνει την κατανόηση.

Η 20^η ερώτηση (Γράφημα 1) εξετάζει εάν οι συμμετέχοντες θα επέλεγαν τη φράση «*κρίνει εξ ιδίων τα αλλότρια*». Μοιρασμένες φαίνονται οι επιλογές με το 54,8 % να συμφωνεί αλλά το 30,7 % να διαφωνεί. Το 14,5 % μένει ουδέτερο.

Από τους διδάσκοντες, το 73,7 % των φιλολόγων και το 55,5 % των δασκάλων συμφωνεί με την πρόταση. Το αυξημένο ποσοστό των φιλολόγων ίσως οφείλεται στην εξοικειώσή τους με το λόγιο επίπεδο. Το 55,9 % όσων συμφώνησαν είναι διδάσκοντες. Αποτελούν την πλειοψηφία αλλά με μικρή διαφορά, άρα η φράση χρησιμοποιείται αρκετά και από άτομα άλλων ειδικοτήτων. Από τα 19 άτομα που διαφώνησαν, τα 5 μόνο ανήκουν στην ομάδα των διδασκόντων (2 φιλόλογοι και 3 δάσκαλοι).

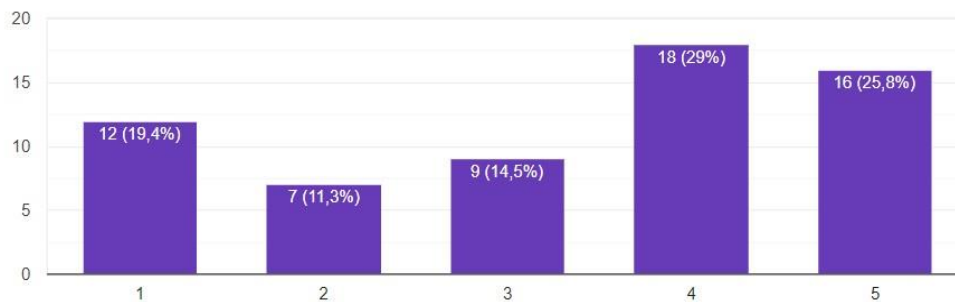
Το 47,3% των ατόμων 18-25 ετών δεν θα χρησιμοποιούσε την έκφραση αυτή, όπως, ίσως, ήταν αναμενόμενο, ενώ οι μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες (36-45 και 46-60) συμφώνησαν με αρκετά υψηλά ποσοστά (65 % και 71,4 % αντίστοιχα). Βλέπουμε, επομένως, εδώ να επαληθεύονται ίσως οι υποθέσεις μας που θέλουν τους μεγαλύτερους να χρησιμοποιούν περισσότερο τέτοιες εκφράσεις.

Θα χρησιμοποιούσα στην καθημερινότητά μου τη φράση «Κρίνει εξ ιδίων τα
αλλότρια».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4:
Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 1

Στην 33^η ερώτηση (Γράφημα 2) ζητήσαμε από τους συμμετέχοντές μας να δηλώσουν εάν θα επέλεγαν το ρήμα «εικάζω» αντί για το ρήμα «υποθέτω» στις καθημερινές συνομιλίες τους ενώ στην 34^η ερώτηση (Γράφημα 3) εάν θα το προτιμούσαν στον επίσημο λόγο. Με αυτόν τον τρόπο θέλουμε να εξετάσουμε εάν διαφοροποιούνται οι επιλογές σε διαφορετικά επίπεδα ύφους.

Παρατηρώντας, λοιπόν, το πρώτο γράφημα φαίνεται πως οι περισσότεροι (46,8 %) θα επέλεγαν το ρήμα εικάζω και στον καθημερινό λόγο ενώ αρκετοί έμειναν ουδέτεροι (35,5 %). Από αυτούς που συμφωνούν το 41 % είναι διδάσκοντες της γλώσσας. Ελάχιστοι (17,8 %) διαφώνησαν, από τους οποίους το 46 % είναι διδάσκοντες της γλώσσας. Οι τελευταίοι ίσως υπολόγισαν την καταλληλότητα ή όχι της φράσης, ανάλογα με το ύφος.

Πιο συγκεκριμένα, και στους δύο κλάδους διδασκόντων οι απαντήσεις μοιράστηκαν. Από τον κλάδο των φιλολόγων το 47,4 % συμφώνησε με την πρόταση και μόνο το 15,8 διαφώνησε ενώ αρκετοί έμειναν ουδέτεροι (36,8 %). Από τους

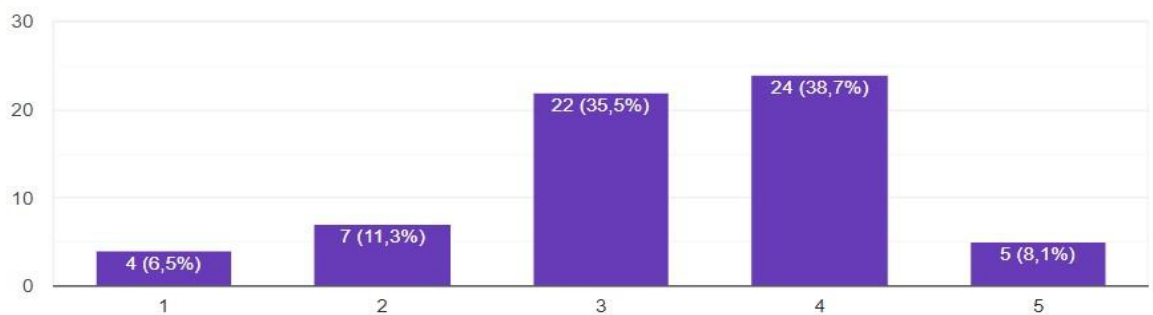
δασκάλους ίδιο ποσοστό συμφώνησε, διαφώνησε και έμεινε ουδέτερο (33,3 % κάθε φορά). Φαίνεται, μάλλον, ότι δίστανται οι απόψεις σε αυτούς.

Στη νεότερη ηλικιακά ομάδα το 42 % συμφωνεί με την πρόταση. Θα περιμέναμε, ίσως, μικρότερο ποσοστό. Στις μεγαλύτερες ηλικίες το 50 % περίπου συμφωνεί με τη χρήση του «εικάζω» στον καθημερινό λόγο.

Θα επέλεγα το ρήμα «εικάζω» αντί για το ρήμα «υποθέτω» στις καθημερινές μου συνομιλίες.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 2

Στην 34^η ερώτηση (Γράφημα 3) το 82,3 % θα επέλεγε το ρήμα «εικάζω» στον επίσημο λόγο. Μάλιστα, πολύ λιγότεροι μένουν τώρα ουδέτεροι (12,9 % αντί για 35,5 %) . Αναγνωρίζεται, ίσως, η καταλληλότητα του ρήματος «εικάζω» στον επίσημο λόγο.

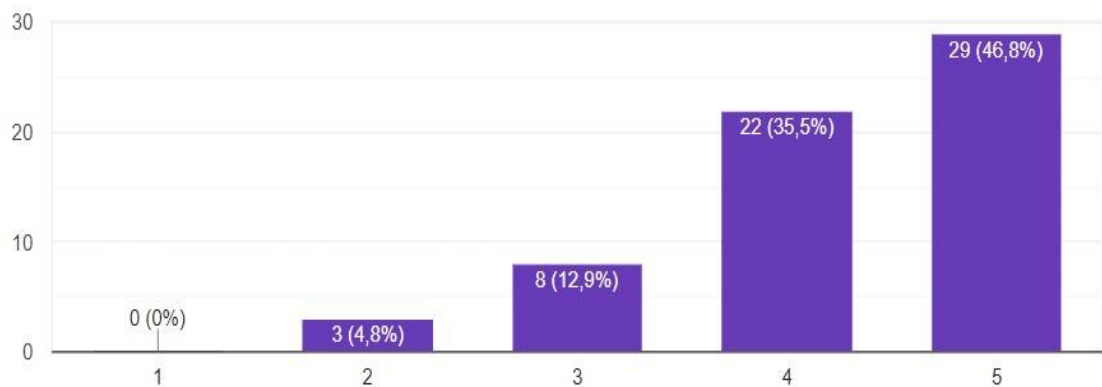
Από τους διδάσκοντες το 78,6 % συμφώνησε με την πρόταση, με τους φιλολόγους να έχουν το «προβάδισμα» με 78,9% ενώ οι δάσκαλοι ακολουθούν με 77,7 %. Από τα 51 άτομα που συμφώνησαν, το 43,1 % είναι διδάσκοντες. Άξια προσοχής μάλλον η θετική στάση και των άλλων ειδικοτήτων που αποδεικνύει, ενδεχομένως, τη χρήση της φράσης από το ευρύ σύνολο.

Μεγάλο ποσοστό όλων των ηλικιών συμφώνησε με την πρόταση, ακόμα και οι νεότεροι (18-25 ετών, 84,2 %) που θα περιμέναμε ίσως να είναι πιο διστακτικοί. Τρία άτομα μόνο επέλεξαν την απάντηση 2, από τα οποία 1 ανήκει στην ομάδα των 18-25 ετών και 2 στην ομάδα των 46- 60 ετών. Εντύπωση μας κάνει ένα μικρό ποσοστό (11,3 %) που ενώ δήλωσε ότι θα χρησιμοποιούσε στον καθημερινό λόγο το ρήμα εικάζω, το απορρίπτει στον επίσημο λόγο ή μένει ουδέτερο. Επειδή, όμως, πρόκειται για πολύ μικρό ποσοστό, δεν θα ερμηνεύσουμε αυτή τη στάση.

Θα επέλεγα το ρήμα «εικάζω» αντί για το ρήμα «υποθέτω» στον επίσημο λόγο.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

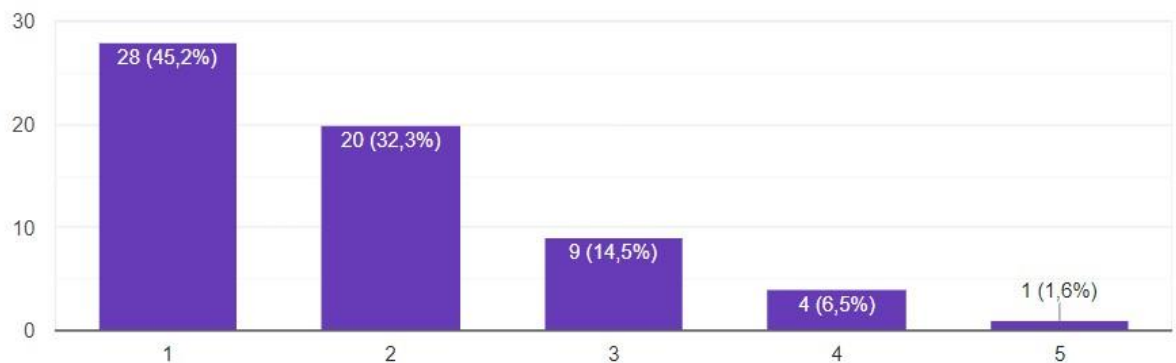
Γράφημα 3

Οι δύο επόμενες ερωτήσεις (53 και 55, Γράφημα 4 και 5) αφορούν τις εκφράσεις «ειλικρινά υμέτερος» και «εις το επανιδείν» και εξετάζουμε εάν οι συμμετέχοντές μας θα τις επέλεγαν- την πρώτη, για να κλείσουν κάποια επιστολή τους και τη δεύτερη, για να αποχαιρετήσουν κάποιο φίλο.

«Ειλικρινά υμέτερος». Θα ολοκλήρωνα με αυτόν τον τρόπο μια επιστολή μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

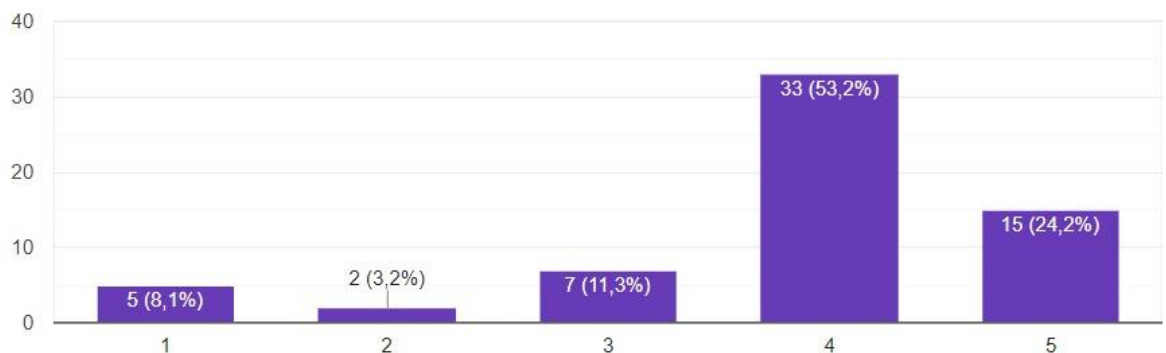

Γράφημα 4

«Εις το επανιδείν». Θα αποχαιρετούσα κάποιον φίλο ή γνωστό με τη συγκεκριμένη φράση.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 5

Παρατηρώντας τα δύο γραφήματα, βλέπουμε πως οι επιλογές των συμμετεχόντων είναι ακριβώς αντίθετες. Αναλυτικότερα, το 77,5 % δήλωσε ότι δεν θα χρησιμοποιούσε τη φράση «*ειλικρινά υμέτερος*» με το 45,2 % να διαφωνεί απόλυτα, ενώ το 77,4 % δήλωσε ότι θα επέλεγε το «*εις το επανιδείν*» για να αποχαιρετήσει κάποιον φίλο. Ίσως αυτή η διαφορά οφείλεται στο γεγονός πως η φράση «*εις το επανιδείν*» είναι πιο διαδεδομένη και έχει «χάσει» κάπως τον λόγιο χαρακτήρα της, σε αντίθεση με το «*ειλικρινά υμέτερος*» που ξενίζει μάλλον τους περισσότερους.

Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη ερώτηση το 75,9 % των διδασκόντων ανέφεραν ότι δεν θα επέλεγαν τη φράση «*ειλικρινά υμέτερος*», το 45,8 %, δηλαδή, του συνόλου. Οι δάσκαλοι οδηγήθηκαν αποκλειστικά στις επιλογές 1 και 2, ενώ από τους φιλόλογους διαφώνησε το 68,4 %, το 26,3 % έμεινε ουδέτερο ενώ ένα άτομο συμφώνησε. Αξίζει να αναφερθεί πως από τα πέντε άτομα που θα επέλεγαν τη φράση «*ειλικρινά υμέτερος*» μόνο το ένα ανήκει στον κλάδο των φιλόλογων. Ενδεχομένως σε αυτό συνετέλεσε και ο κλάδος της γλωσσολογίας και η στάση της απέναντι στη γλωσσική αλλαγή.

Όσον αφορά τις ηλικίες, θα αναμέναμε, ίσως, εδώ πιο ξεκάθαρη «απόρριψη» της φράσης από τους νεότερους. Αν και το 68,4 % από αυτούς δήλωσε ότι δεν θα το επέλεγε, στην ομάδα των 36-45 ετών το ποσοστό φτάνει το 70 % ενώ στην ομάδα 46- 60 το 92,85 %.

Στην ερώτηση 55, από την άλλη, το 78,6 % των διδασκόντων θα επέλεγε τη φράση «εις το επανιδείν», δηλαδή το 42,8 % του συνολικού αριθμού. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η φράση είναι δημοφιλής και στις δύο ομάδες, ανεξαρτήτως ειδικότητας και, μάλιστα, η ομάδα των άλλων ειδικοτήτων, παρά τις υποθέσεις μας, συγκεντρώνει μεγαλύτερο ποσοστό. Πιο συγκεκριμένα, το 73,8 % των φιλολόγων και 88,9 % των δασκάλων θα το επέλεγε. Οι δάσκαλοι σημειώνουν μεγαλύτερο ποσοστό, αν και θα περιμέναμε ίσως το αντίθετο, λόγω μεγαλύτερης εξοικείωσης των φιλολόγων με το λόγο επίπεδο. Από τους τελευταίους, τρεις υποστήριξαν ότι δεν θα το χρησιμοποιούσαν και δυο παρέμειναν ουδέτεροι. Θα άξιζε, ίσως, να σχολιάσουμε πως το 42,9 % όσων δεν θα επέλεγαν τη φράση είναι φιλόλογοι (3 από τα 7 άτομα). Ενδεχομένως αυτοί θεωρούν παρωχημένη τη φράση αυτή.

Σε όλες τις ηλικίες θα επιλεγόταν η συγκεκριμένη φράση, αν και τα ποσοστά στις μεγαλύτερες είναι πιο υψηλά (63,2 % στην ομάδα των 18-25 ετών, 85 % σε αυτή των 36-45 και 78,6 % στην ομάδα των 46- 60). Επομένως, εδώ επιβεβαιώνεται η υπόθεσή μας για μεγαλύτερη εξοικείωση των μεγαλύτερων με τα λόγια στοιχεία.

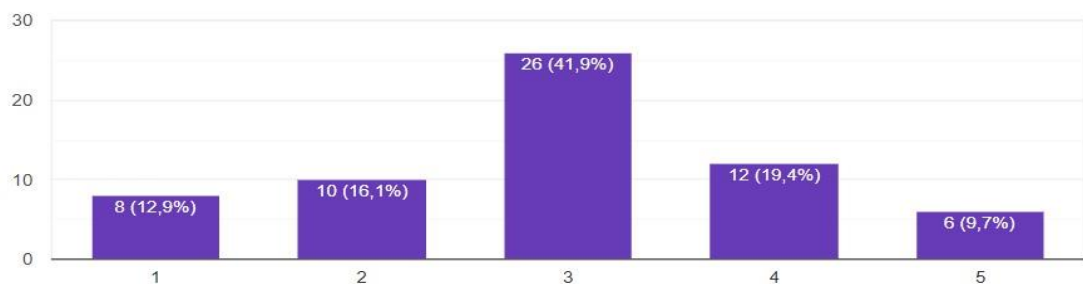
Η 30^η ερώτηση (Γράφημα 6) αφορά τη λέξη «νετός». Οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν αν θα ήθελαν να λείπει η λέξη αυτή από τα δελτία καιρού ή όχι. Σχεδόν οι μισοί (41,9 %) δεν εκφέρουν άποψη ενώ τα ποσοστά όσων υποστήριξαν ότι συμφωνούν ή διαφωνούν είναι ακριβώς τα ίδια (29%). Οι διδάσκοντες της ελληνικής αποτελούν το 44,44 % όσων απάντησαν θετικά και το 61,1 % όσων απάντησαν αρνητικά, αναγνωρίζοντας, λογικά, περισσότερο τη χρησιμότητα του λόγιου επιπέδου. Από τους φιλολόγους το 37 % απάντησε αρνητικά, το 21 % θετικά ενώ το 42 % έμεινε ουδέτερο. Στους δασκάλους οι απαντήσεις μοιράστηκαν ακριβώς στη μέση με το 44, 5 % να συμφωνεί, το 44,5 % να διαφωνεί και το 11 % να μένει ουδέτερο. Παρατηρείται λοιπόν διάσταση απόψεων και στους δύο κλάδους.

Σε όλες τις ηλικιακές ομάδες σχεδόν το 50% επέλεξε το 3, ενώ οι υπόλοιποι μοιράζονται. Άρα, όπως καταλαβαίνουμε, δεν μπορεί να προκύψει κάποιο βέβαιο συμπέρασμα από αυτήν την ερώτηση. Ίσως, μόνο, ότι προκαλεί κάποια αμηχανία στο δείγμα μας ή ότι οι απόψεις δίστανται.

Θα προτιμούσα να μη χρησιμοποιείται η φράση «αναμένεται υετός» στα δελτία καιρού.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 6

Στην 44^η ερώτηση (Γράφημα 7) ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να απαντήσουν εάν προτιμούν στον γραπτό λόγο την πρόταση «*Το κείμενο βρίθεται επιχειρημάτων*» αντί για την πρόταση «*Το κείμενο παρουσιάζει (ή στο κείμενο αναφέρονται) πολλά επιχειρήματα*». Παρατηρούμε ότι οι απαντήσεις μοιράστηκαν και στις 5 εναλλακτικές. Μεγάλο είναι και εδώ το ποσοστό που έμεινε ουδέτερο (25 %), ενώ με ελάχιστη διαφορά υπερिशύουν όσοι δήλωσαν ότι θα προτιμούσαν την πρόταση «*βρίθεται επιχειρημάτων*». Συγκεκριμένα, το 37,7 % συμφώνησε ενώ το 35,5 διαφώνησε. Από αυτό μάλλον καταλαβαίνουμε ότι τουλάχιστον στο δικό μας δείγμα οι απόψεις δίστανται.

Από τους διδάσκοντες της γλώσσας το 60,7 % προτιμά την πρώτη πρόταση, ενώ κάποιοι (17,8 %) μένουν ουδέτεροι. Συγκριτικά, από τους ομιλητές που

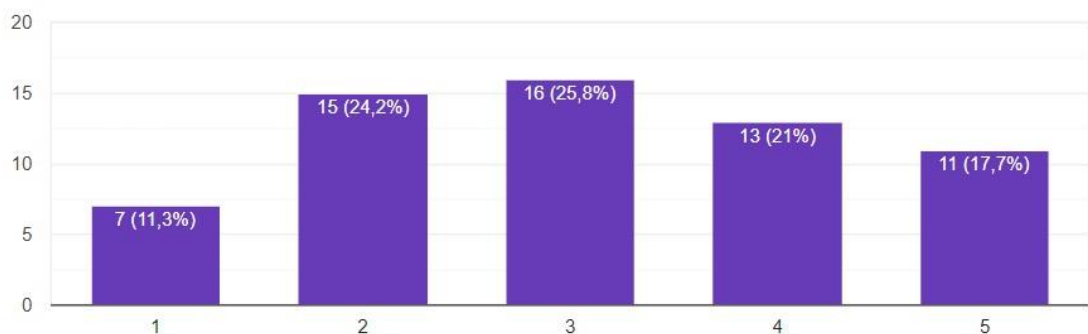
συμφώνησαν, το 70,8 % είναι διδάσκοντες της γλώσσας, όπως θα αναμέναμε ίσως, λόγω εξοικείωσης, ενώ από τους 22 που διαφωνούν μόλις οι 6 (27,3 %) ανήκουν στην ομάδα των διδασκόντων. Από τους φιλόλογους το 63,1 % απάντησε θετικά, το 21 % αρνητικά ενώ το 15,8 % επέλεξε να μείνει ουδέτερο. Στους δασκάλους το 55,5 % συμφωνεί, το 10,5 % διαφωνεί και το 10,5 % μένει ουδέτερο. Δεν εντοπίζονται ανάμεσα στους δύο κλάδους μεγάλες διαφορές αλλά, όπως θα περιμέναμε, στους φιλόλογους είναι λίγο μεγαλύτερο το ποσοστό που συμφωνεί.

Συγκρίνοντας τις ηλικιακές ομάδες, το 57,9 % της νεότερης ομάδας, όπως θα υποθέταμε, δεν προτιμά την πρώτη πρόταση. Οι ομάδες των 36-45 και 46-60 ετών, από την άλλη φαίνεται να την προτιμούν με ποσοστό 45 % και 50 % αντίστοιχα, ενώ αρκετοί επέλεξαν να μείνουν ουδέτεροι. Αντιλαμβανόμαστε ότι και εδώ επιβεβαιώνεται η υπόθεση μας πως οι μεγαλύτερες ηλικίες είναι πιο δεκτικές απέναντι στο λόγιο στοιχείο.

Θα προτιμούσα στον γραπτό λόγο την πρόταση «Το κείμενο βρίθκει επιχειρημάτων» αντί της πρότασης «Το κείμενο παρουσιάζει (ή στο κείμενο αναφέρονται) πολλά επιχειρήματα».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 7

Στην επόμενη ερώτηση (47^η, Γράφημα 8), με αφορμή την βιβλιογραφία (Φλιάτουρας, 2018:2) που αναφέρει ότι ακόμα και εξεζητημένες λέξεις, όπως το «τερψιλαρύγγιον», μπορούν να διατηρηθούν στη γλώσσα έστω ως εγκυκλοπαιδική γνώση, ρωτήσαμε τους συμμετέχοντές μας εάν θα επιθυμούσαν να αντικατασταθεί η λέξη «λουκούμι» από τη λέξη «τερψιλαρύγγιον». Οι περισσότεροι (75,8) διαφωνούν και μάλιστα το 50 % του συνόλου διαφωνεί απόλυτα. Λίγοι είναι εκείνοι που έμειναν ουδέτεροι (19,4 %) ενώ ελάχιστοι (4,8 %) θα προτιμούσαν τη λέξη «τερψιλαρύγγιον». Από τους τελευταίους, οι 2 στους 3 είναι φιλόλογοι.

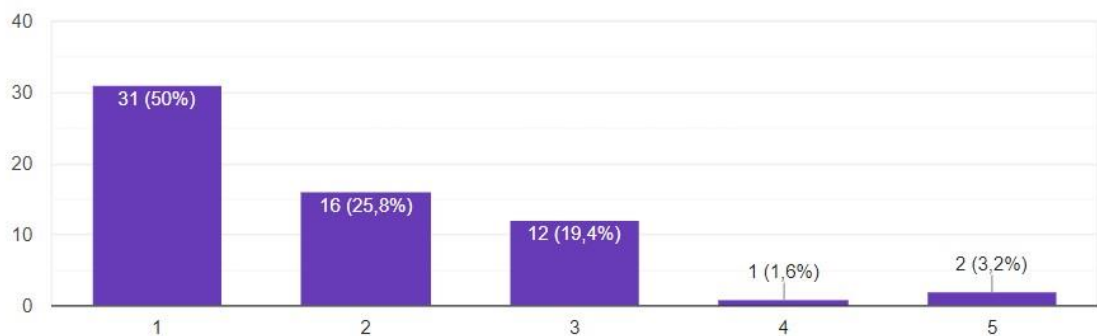
Συγκεκριμένα, το 78,6 % των διδασκόντων δήλωσαν ότι δεν θα προτιμούσαν τη λέξη «τερψιλαρύγγιον». Από τους φιλόλογους διαφωνεί το 68,4 %, μένει ουδέτερο το 21 % ενώ συμφωνεί το 10,6 %. Το 100 % των δασκάλων διαφώνησε. Συγκρίνοντας με τις υπόλοιπες ειδικότητες, το 46,8 % αυτών που διαφώνησαν είναι διδάσκοντες της γλώσσας. Άρα, δεν σημειώνονται μεγάλες διαφορές στις δύο ομάδες.

Σε όλες τις ηλικιακές ομάδες το 75 % περίπου διαφωνεί με την πρόταση. Άρα, βλέπουμε ότι σίγουρα στη δική μας έρευνα δεν θα επιλεγόταν το «τερψιλαρύγγιον» αντί της λέξης λουκούμι, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι δεν θα έπρεπε να διατηρηθεί στη γλώσσα.

Θα προτιμούσα να διατηρηθεί η λέξη «τερψιλαρύγγιον» αντί της λέξης
«λουκούμι».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4:
Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

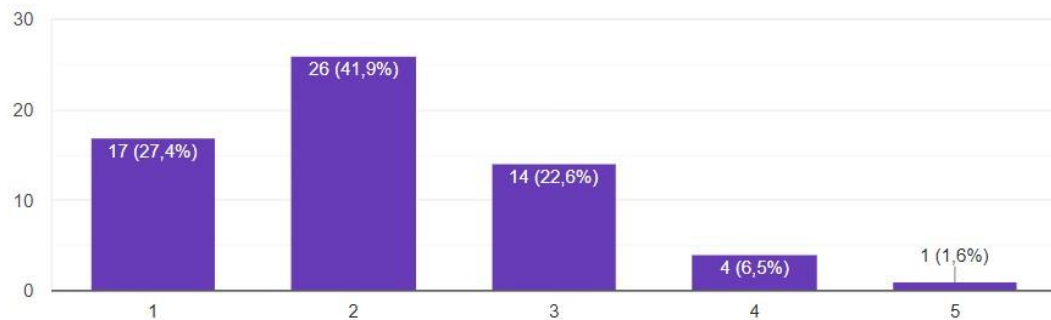
Γράφημα 8

Η 11^η ερώτηση (γράφημα 9) ζητά από τους συμμετέχοντες να κρίνουν εάν εκφράσεις όπως «εν κατακλείδι», «ανέκαθεν», «εν πάση περιπτώσει» χρησιμοποιούνται μόνο από φιλόλογους, μια θέση που συχνά συναντάμε. Εξετάζοντας το παρακάτω γράφημα, παρατηρούμε ότι το δείγμα μας δεν συμμερίζεται την παραπάνω άποψη, αφού το 69,3% (43 άτομα) διαφώνησε. Αρκετοί ήταν εκείνοι που κράτησαν ουδέτερη στάση (22,6 %) ενώ ελάχιστοι (8,1 %) συμφώνησαν. Ο ένας που συμφωνεί απόλυτα είναι φιλόλογος.

Εκφράσεις όπως «εν κατακλείδι», «ανέκαθεν», «εν πάση περιπτώσει»
χρησιμοποιούνται κυρίως από φιλόλογους.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4:
Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 9

Από τους φιλόλογους το 57,8 % (11 άτομα) διαφώνησαν με αυτήν την άποψη ενώ κάποιοι (6 άτομα, 31,57%) έμειναν ουδέτεροι. Δύο μόνο συμφώνησαν. Όλοι οι δάσκαλοι διαφώνησαν. Συνολικά, το 71,42 % των διδασκόντων της γλώσσας δεν συμμερίζεται την παραπάνω άποψη, το 46,5 %, δηλαδή, όσων διαφώνησαν. Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, ότι ίδιο ποσοστό των δύο ομάδων διαφωνούν. Από τα 5 άτομα που συμφώνησαν, οι δύο είναι διδάσκοντες της γλώσσας και συγκεκριμένα φιλόλογοι.

Σε όλες τις ηλικιακές ομάδες οι περισσότεροι διαφώνησαν. Στην ομάδα 18-25 ετών το 63,1 % (12 άτομα) διαφωνεί, ενώ μόνο τρεις συμφώνησαν. Αντίστοιχα, και στην ομάδα 36-45 τα ποσοστά δεν διαφέρουν πολύ, αφού το 70% (14 άτομα) διαφώνησε. Εδώ μόνο ένα άτομο συμφώνησε, ενώ οι υπόλοιποι (25%) διατήρησαν ουδέτερη στάση. Παρόμοια είναι τα δεδομένα και στις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες.

Ακολουθεί η 32^η ερώτηση (γράφημα 10) που εξετάζει εάν το δείγμα μας πιστεύει ότι η χρήση ενός λόγιου στοιχείου (εδώ η λέξη *διατείνομαι*) μπορεί να δυσχεραίνει την κατανόηση.

Παρατηρούμε κι εδώ πως ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (40,3 %) δεν εξέφερε άποψη. Εξαιτίας αυτού δεν είναι εύκολο να καταλήξουμε σε συμπεράσματα. Βλέπουμε, βέβαια, πως το 38,7 % πιστεύει πως το «*διατείνομαι*» δυσχεραίνει την κατανόηση, επομένως, με αυτά τα δεδομένα, είναι πολλοί αυτοί που συμφωνούν σε σχέση με το 21% που διαφωνεί αλλά δεν μπορούμε να γνωρίζουμε ποια θα ήταν η εικόνα αν το 40,3 % τοποθετούνταν ανάμεσα στο διαφωνώ ή το συμφωνώ.

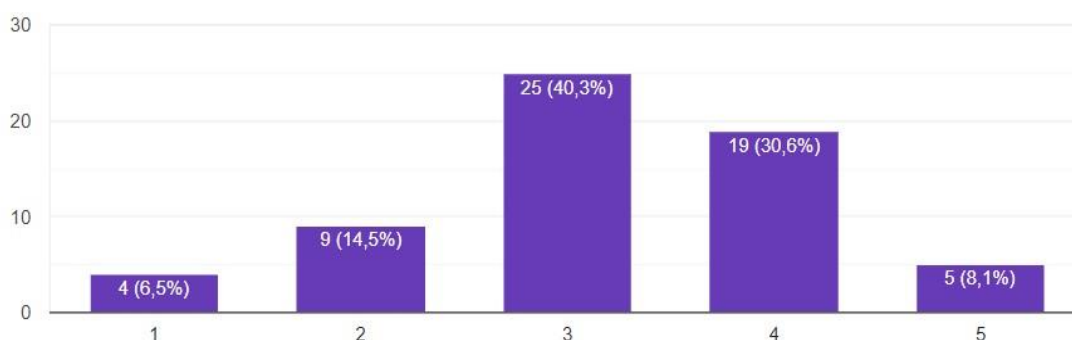
Συγκρίνοντας τις ειδικότητες, μόνο το 29,1 % των διδασκόντων της γλώσσας συμφώνησε με την πρόταση, άρα η πεποίθηση αυτή είναι μάλλον δημοφιλέστερη στις υπόλοιπες ειδικότητες. Ειδικότερα, από τους φιλολόγους το 42 % δεν εξέφερε άποψη, το 42 % διαφώνησε ενώ μόνο το 15,8 % συμφώνησε. Ίσως οι απαντήσεις τους σχετίζονται με την εξοικείωσή τους με το λόγιο στοιχείο. Στους δασκάλους τα δεδομένα είναι λίγο διαφορετικά, αφού το 44,5 % συμφωνεί με την πρόταση, το 44,5 % μένει ουδέτερο ενώ μόνο το 11% θεωρεί ότι δεν δυσχεραίνει την κατανόηση.

Όσον αφορά τις ηλικίες, στην ομάδα των 18-25 ετών το 47,4 % δηλώνει πως το «*διατείνομαι*» δυσχεραίνει την κατανόηση, το 31,6 % μένει ουδέτερο ενώ μόνο το 21 % διαφωνεί, αποδεικνύοντας, ίσως, έτσι τις δυσκολίες που προκύπτουν πολλές φορές λόγω των λόγιων στοιχείων, ειδικά στις μικρότερες ηλικίες. Και στις υπόλοιπες, βέβαια, ομάδες αρκετοί είναι εκείνοι που συμφωνούν (35 % οι 36-45 ετών και 35,7 % οι 46-60) αλλά τα ποσοστά είναι μικρότερα. Σε εκείνες το 50 % προτίμησε να μείνει ουδέτερο ενώ πολλοί λίγοι διαφωνούν με την πρόταση (20 % στους 36-45, 14,3 % στους 46-60).

Εάν κάποιος επιλέξει τη λέξη «διατείνομαι» αντί για τη λέξη «υποστηρίζω»,
δεν θα γίνει κατανοητός από τους συνομιλητές του.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4:
Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 10

9.3.2.1.1 Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα

Από τα παραπάνω φαίνεται πως σε γενικές γραμμές οι συμμετέχοντές μας είναι δεκτικοί απέναντι στη χρήση του λόγιου στοιχείου (ερώτηση 20, 33, 34, 55) αν και είναι αρκετοί αυτοί που κράτησαν ουδέτερη στάση. Δεν θα επέλεγαν βέβαια τη φράση «ειλικρινά υμέτερος» (53^η ερώτηση) και τη λέξη «τερψιλαρόγγιον» (47^η), θεωρώντας τα μάλλον παρωχημένα. Υπάρχουν βέβαια και κάποιες ερωτήσεις (30, 44, 32) που τα μεγάλα ποσοστά ουδετερότητας δεν μας επιτρέπουν να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα. Παράλληλα, η πλειοψηφία θεωρεί ότι τα λόγια στοιχεία δεν χρησιμοποιούνται μόνο από φιλόλογους (11^η ερώτηση).

Παρατηρούμε ότι εδώ στις περισσότερες περιπτώσεις (ερώτηση 20, 33, 34, 53, 55, 11, 47,) δεν σημειώνεται μεγάλη διαφορά στις απαντήσεις διδασκόντων και μη διδασκόντων, τα ποσοστά μοιράζονται περίπου στη μέση και μάλιστα σε αρκετές

το ποσοστό των άλλων ειδικοτήτων είναι λίγο μεγαλύτερο, σε αντίθεση με τις υποθέσεις μας. Σε άλλες, βέβαια, περιπτώσεις (ερώτηση 30, 32 και 44) φαίνεται ξεκάθαρα η μεγαλύτερη εξοικείωση των διδασκόντων με το λόγιο στοιχείο. Άρα, συνειδητοποιούμε ότι δεν υπάρχει «κανόνας» που να αποδεικνύει ότι οι διδάσκοντες θα είναι πάντα πιο δεκτικοί στο λόγιο στοιχείο.

Όσον αφορά τις ηλικίες, σε κάποιες ερωτήσεις (20, 55, 32 και 44) φαίνεται καθαρά το «χάσμα» ανάμεσα στους νεότερους και τους μεγαλύτερους με τους πρώτους να «απομακρύνονται» από το λόγιο στοιχείο. Επιβεβαιώνονται, έτσι, οι υποθέσεις μας για εξοικείωση των μεγαλύτερων με το λόγιο επίπεδο. Από την άλλη, σε κάποιες ερωτήσεις (33, 34, 11, 30, 47) δεν σημειώνονται μεγάλες διαφορές. Αξίζει να τονιστεί, μάλιστα, πως στην 53^η απάντηση σημειώνεται ανατροπή με τους μεγαλύτερους να σημειώνουν μεγαλύτερο ποσοστό απόρριψης. Από τα παραπάνω διεξάγεται, ίσως, το συμπέρασμα ότι δεν ισχύουν τα ίδια δεδομένα για όλα τα λόγια στοιχεία.

9.3.2.2 Ερωτήσεις που αφορούν τη χρήση λόγιων στοιχείων σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα ή για συγκεκριμένους σκοπούς.

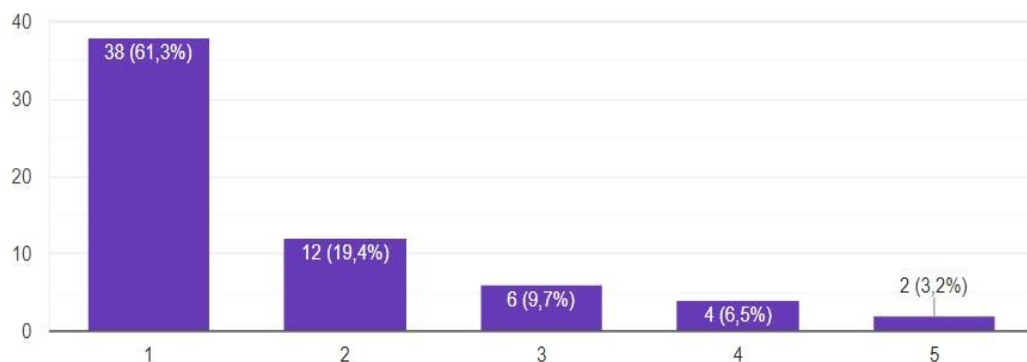
Στη συγκεκριμένη ενότητα θεωρήσαμε χρήσιμο να παρουσιαστούν χωριστά οι ερωτήσεις που σχετίζονται μεν με τη χρήση των λόγιων στοιχείων αλλά αφορούν πολύ συγκεκριμένα περιβάλλοντα, όπως «*πιπεριά Φλωρίνης*» (ερώτηση 7), «*πρώτης τάξεως κύριος*» (ερώτηση 24), «*έλξατε- ωθήσατε*» (ερώτηση 26). Για να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα, δώσαμε παράλληλα τις φράσεις: «*πιπεριά Φλώρινας*» (ερώτηση 6), «*η πόρτα της τάξεως*» (ερώτηση 23) και «*σπρώξτε- τραβήξτε*» (ερώτηση 27). Παράλληλα στη συγκεκριμένη υποενότητα εντάξαμε και ερωτήσεις (ερώτηση 22, 45 και 50) που αφορούν κάποιες από τις λειτουργίες του λόγιου στοιχείου (χιούμορ, ειρωνεία) , όπως αναφέρονται στη βιβλιογραφία (Γεωργακοπούλου, 2006 όπ. αναφ. σε Καμηλάκη, 2009· Φλιάτουρας, 2018). Εξετάσαμε, λοιπόν, τη χρήση των λόγιων στοιχείων με σκοπό το χιούμορ ή η ειρωνεία.

Η 6^η και 7^η ερώτηση (Γράφημα 11 και 12) αφορούν το ονοματικό σύνολο «πιπεριά Φλωρίνης». Αφορμώμενοι και από τη βιβλιογραφία (Φλιάτουρας, 2018) που αναφέρει ότι σε αυτό το περιβάλλον αυθόρμητα επιλέγουμε οι περισσότεροι τον τύπο «Φλωρίνης» εξετάσαμε τι θα απαντούσαν οι συμμετέχοντές μας σε ανάλογη ερώτηση.

«Το αγαπημένο μου λαχανικό είναι η πιπεριά Φλώρινας». Θα χρησιμοποιούσα τη φράση «πιπεριά Φλώρινας».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

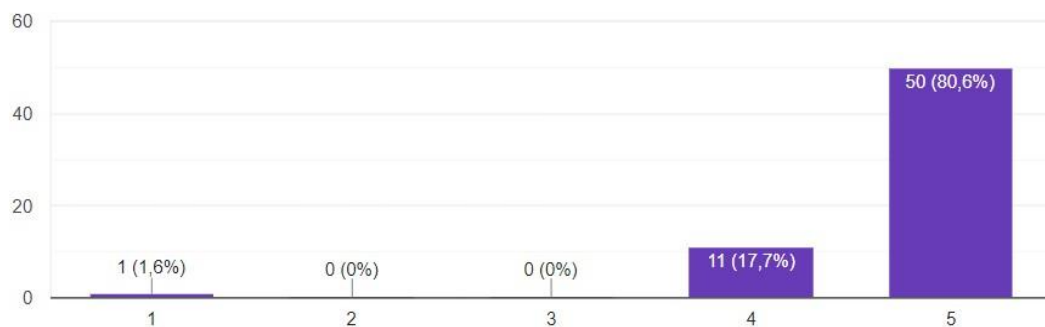

Γράφημα 11

«Το αγαπημένο μου λαχανικό είναι η πιπεριά Φλωρίνης». Θα χρησιμοποιούσα
τη φράση «πιπεριά Φλωρίνης».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4:
Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 12

Από το σύνολο των 62 ατόμων, το 81% περίπου δεν θα επέλεγε τη γενική «Φλώρινας». Υπάρχουν βέβαια κάποιοι που κατέληξαν στις επιλογές 3, 4 και 5 αλλά είναι λίγοι. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η δεύτερη ερώτηση που σχετίζεται με αυτό το ονοματικό σύνολο. Στην ερώτηση, δηλαδή, εάν θα επέλεγαν τη φράση «πιπεριά Φλωρίνης», αν εξαιρέσουμε ένα άτομο, οι υπόλοιποι συμφώνησαν, με την επιλογή 5 (συμφωνώ απόλυτα) να συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό (80,6 %). Κατανοούμε, λοιπόν, ότι και η δική μας έρευνα επιβεβαιώνει ότι η φράση «πιπεριά Φλωρίνης» δεν φαίνεται να έχει ανταγωνιστή και έχει επικρατήσει πλήρως.

Συγκρίνοντας τις δύο ομάδες ειδικοτήτων, βλέπουμε πως στην πρώτη ερώτηση από τα 50 άτομα που διαφώνησαν, τα 11 είναι φιλόλογοι και τα 9 δάσκαλοι, δηλαδή το 40% του συνόλου. Οι τρεις από τους τέσσερις που επέλεξαν το 4 είναι φιλόλογοι, το ίδιο και ο ένας από τους δύο που επέλεξαν το 5. Οι φιλόλογοι, λοιπόν, φαίνονται

πιο δεκτικοί από τους δασκάλους, από τους οποίους το 88,8 % διαφωνεί απόλυτα με την επιλογή «πιπεριά Φλώρινας».

Στη δεύτερη ερώτηση, που δίνεται η γενική «πιπεριά Φλωρίνης», τόσο όλοι οι φιλόλογοι, όσο και όλοι οι δάσκαλοι συμφώνησαν, με το 5 (συμφωνώ απόλυτα) να είναι η επικρατέστερη απάντηση. Αναμενόμενο, αφού και το σύνολο του δείγματος κινήθηκε αναλόγως. Ένας συμμετέχων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 18-25 ετών και απέρριψε και τα δύο σύνολα, άρα ίσως ήθελε να δηλώσει ότι δεν θα χρησιμοποιούσε γενικότερα το ονομαστικό αυτό σύνολο ανεξαρτήτως γενικής.

Στην ομάδα των ατόμων 18- 25 ετών, όλοι απέρριψαν τη γενική «Φλώρινας» και το 73,7 % ήταν απόλυτο. Η ομάδα των 36-45 ετών διαφώνησε με ποσοστό όμως 75 % και όχι 100 % που συναντήσαμε στην νεότερη ομάδα. Περιέργως, φαίνεται οι μεγαλύτεροι να είναι πιο «ανοιχτοί» στη γενική «Φλώρινας», παρά τις υποθέσεις μας. Και οι υπόλοιπες ηλικίες κινήθηκαν παρόμοια. Στη δεύτερη ερώτηση όλες οι ηλικίες συμφώνησαν.

Στις ερωτήσεις 23 και 24 (Γράφημα 13 και 14) αξιοποιήσαμε τη γενική «της τάξεως» σε διαφορετικά περιβάλλοντα, για να εξετάσουμε αν ο ίδιος τύπος επιλέγεται σε κάποιες περιπτώσεις ενώ σε κάποιες άλλες όχι. Έτσι, στην 23^η ρωτήσαμε τους συμμετέχοντες αν θα χρησιμοποιούσαν τη φράση «*Η πόρτα της τάξεως είναι κλειστή*» ενώ στην 24^η τη φράση «*Είναι πρώτης τάξεως κύριος!*». Όπως αναμέναμε, ενώ πρόκειται για τον ίδιο τύπο, οι απαντήσεις στις δύο προτάσεις είναι διαφορετικές.

Συγκεκριμένα, στην πρώτη ερώτηση (23^η) η πλειοψηφία (72,6 %) διαφώνησε με τη χρήση της φράσης «*η πόρτα της τάξεως*» ενώ πολύ λίγοι ήταν αυτοί που θα την επέλεγαν (11,3 %). Εντύπωση κάνει, ίσως, το γεγονός πως από τα 7 άτομα που θα χρησιμοποιούσαν αυτή τη φράση μόλις τα 3 είναι διδάσκοντες της γλώσσας και συγκεκριμένα φιλόλογοι. Θα θεωρούσαμε, ίσως, πιο πιθανό να το επιλέξουν εκείνοι παρά άτομα άλλων ειδικοτήτων.

Πιο συγκεκριμένα, από τους διδάσκοντες το 75 % διαφώνησε με τη χρήση της φράσης «*η πόρτα της τάξεως*», το 46,7 %, δηλαδή, όσων διαφώνησαν. Στους

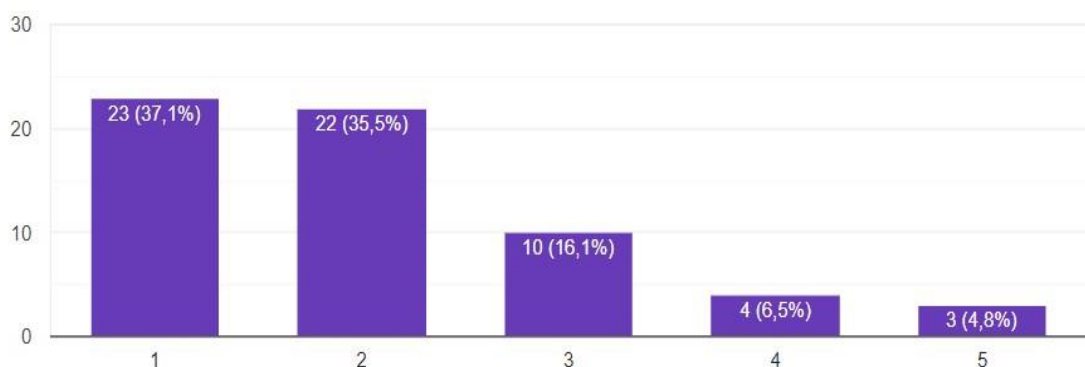
δασκάλους κανείς δεν συμφώνησε ενώ στους φιλολόγους συναντάμε ένα μικρό ποσοστό (15,8 %, 3 άτομα) που θα το χρησιμοποιούσε.

Όλες οι ηλικιακές ομάδες διαφώνησαν με το μεγαλύτερο ποσοστό (75 %) να σημειώνεται στην ηλικιακή ομάδα 36-45 αντί για την ομάδα των 18-25 που ίσως περιμέναμε (57,9 %). Στη συγκεκριμένη ομάδα βέβαια αρκετοί προτίμησαν την ουδετερότητα.

«Η πόρτα της τάξεως είναι κλειστή». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση στην καθημερινότητά μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 13

Αντιθέτως, στην ερώτηση 24 η πλειοψηφία (66,1 %) θα χρησιμοποιούσε τη φράση «*πρώτης τάξεως κύριος*» με το 35,5 % να έχει επιλέξει το 4 και το 30,6 % το 5. Η διαφορά στις απαντήσεις δεν μας εκπλήσσει, γιατί, ενώ στην καθημερινότητά μας σπάνια ακούμε τη φράση «*πόρτα της τάξεως*», η φράση «*πρώτης τάξεως κύριος*» είναι πιο συχνή. Αυτό ακριβώς αποδεικνύει και η έρευνά μας. Το 66,1 % λοιπόν θα

επέλεγε τη φράση αυτή, το 21 % παραμένει ουδέτερο, ενώ μόλις το 12,9 % δηλώνει ότι δε θα τη χρησιμοποιούσε.

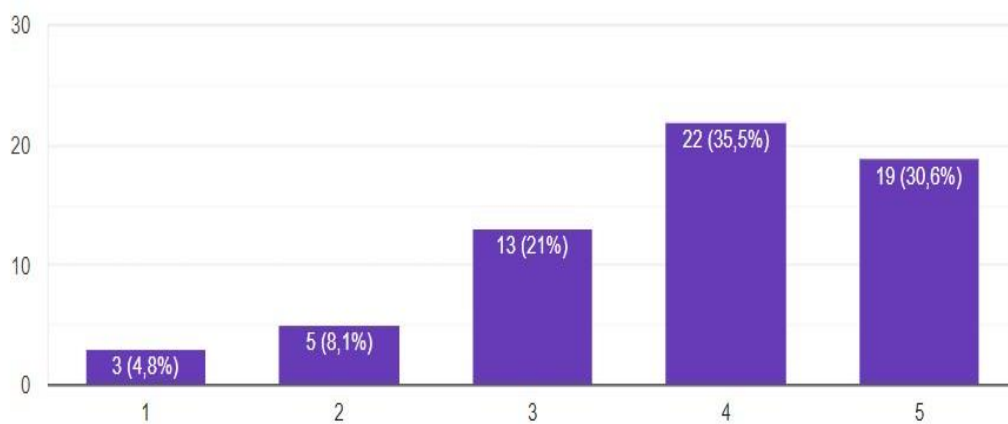
Συγκρίνοντας τις ειδικότητες δεν διακρίνουμε μεγάλες διαφορές. Από αυτούς που συμφωνούν το 46,3 % είναι διδάσκοντες ενώ το 53,7 % ανήκει στις άλλες ειδικότητες. Από τους δασκάλους οι 7 στους 9 (77,8 %) συμφωνούν ενώ ένας μένει ουδέτερος και ένας διαφωνεί. Στους φιλόλογους το 63,2 % συμφωνεί ενώ το 15,8 % διαφωνεί και το 21 % μένει ουδέτερο. Μάλιστα, από τα 8 άτομα που διαφωνούν συνολικά, τα 4 είναι διδάσκοντες της ελληνικής γλώσσας. Από την άλλη, όπως ήταν αναμενόμενο, από τα 8 αυτά άτομα τα 6 είναι 18-25 ετών.

Στις ηλικιακές ομάδες τα υψηλότερα ποσοστά αυτών που συμφωνούν εντοπίζονται στις μεγαλύτερες ηλικίες, όπως θα αναμέναμε (70 % οι 36-45 και 78,6 % οι 46-60 ετών). Στη νεότερη ηλικιακή ομάδα το 47,4 % συμφωνεί ενώ το 31,6 % διαφωνεί και το 21 % μένει ουδέτερο. Βλέπουμε εδώ διάσταση απόψεων που ίσως αποδεικνύει ότι οι νεότεροι δεν είναι τόσο εξοικειωμένοι με το λόγιο στοιχείο.

«Είναι πρώτης τάξεως κύριος!». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση στην καθημερινότητά μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

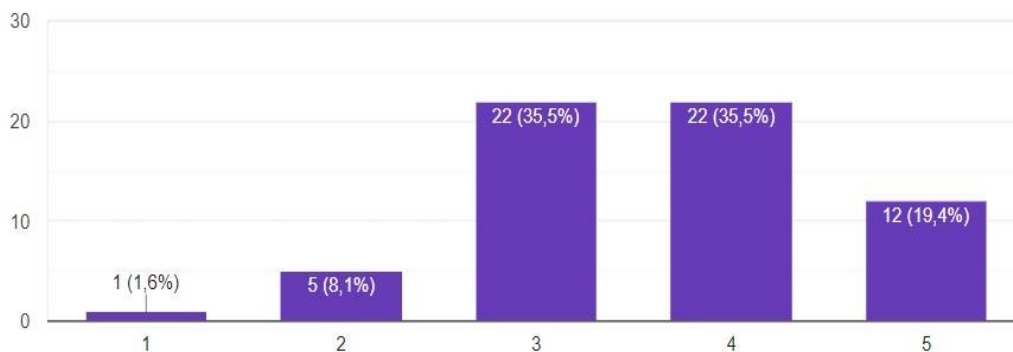
Γράφημα 14

Μεγάλο ενδιαφέρον θεωρούμε ότι παρουσιάζουν και οι ερωτήσεις 26 και 27 (Γράφημα 15 και 16) που αφορούν τις οδηγίες «έλξατε- ωθήσατε» και «σπρώξτε- τραβήξτε». Με αφορμή έρευνα που διεξήγαγαν οι Φλιάτουρας, Μαϊμάρη & Μαυρίδου (2019) για το εάν οι ομιλητές προτιμούν στις εισόδους τις οδηγίες «έλξατε- ωθήσατε» ή «τραβήξτε- σπρώξτε» εξετάσαμε εάν οι συμμετέχοντές μας προτιμούν το πρώτο, το δεύτερο ή και τα δύο.

Προτιμώ στις εισόδους των καταστημάτων να γράφει «έλξατε- ωθήσατε».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

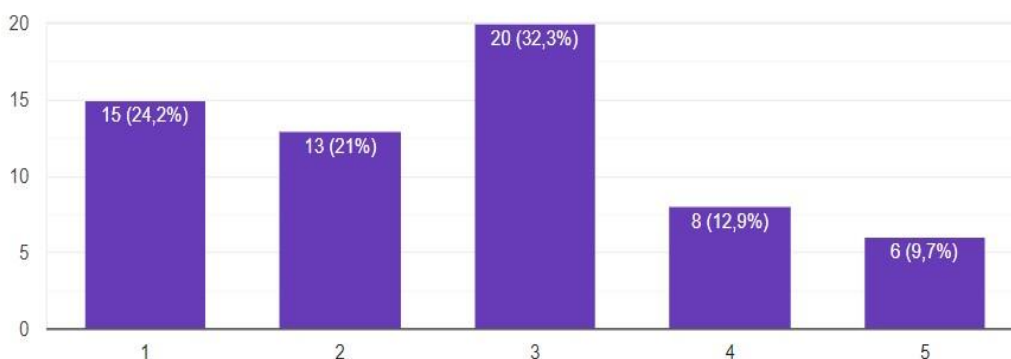

Γράφημα 15

Προτιμώ στις εισόδους των καταστημάτων να γράφει «τραβήξτε- σπρώξτε».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 16

Συγκρίνοντας τα δύο γραφήματα παρατηρούμε, πρώτα από όλα, ότι μεγάλο μέρος των συμμετεχόντων μας (35,5% στην πρώτη και 32,3 % στη δεύτερη ερώτηση) δεν εκφέρει άποψη. Οι απαντήσεις των υπολοίπων φαίνεται να επιβεβαιώνουν τη βιβλιογραφία σχετικά με την προτίμηση της λόγιας απολιθωματικής επιγραφής «έλξατε- ωθήσατε», αν και η κατανόησή της συχνά δυσκολεύει τους ομιλητές.

Συγκεκριμένα, στην 26^η ερώτηση το 54,9 % του συνόλου συμφωνεί με την επιγραφή «έλξατε- ωθήσατε» με το μεγαλύτερο ποσοστό (35,5 %) να συγκεντρώνεται στο 4. Δεν γίνεται βέβαια να μην αναφέρουμε πως ίδιο ποσοστό (35,5 %) μένει ουδέτερο. Περίπου ένα 10 % μόνο δηλώνει ξεκάθαρα ότι διαφωνεί με αυτήν την επιγραφή.

Συγκρίνοντας τις ομάδες, διαπιστώνουμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό διδασκόντων (50%, 10 φιλόλογοι και 4 δάσκαλοι) επέλεξε να μείνει ουδέτερο. Στους φιλόλογους το 31,6 % συμφώνησε με την επιλογή αυτή ενώ στους δασκάλους το 44,4 %, αν και θα περιμέναμε ίσως το ποσοστό των φιλόλογων να είναι μεγαλύτερο. Αξίζει να τονιστεί πως μόνο το 23,8 % όσων συμφώνησαν ανήκουν στον κλάδο των διδασκόντων. Αυτό μας προκαλεί έκπληξη, γιατί θα περιμέναμε, ίσως, ότι ο κλάδος αυτός- ειδικά των φιλόλογων- θα είναι πιο δεκτικός απέναντι στη συγκεκριμένη επιγραφή, λόγω εξοικείωσης. Από την άλλη, ίσως και εδώ ο κλάδος της γλωσσολογίας και η στάση του απέναντι στη γλωσσική αλλαγή επηρέασε κάποιες απαντήσεις. Ενδεχομένως, η σύνδεση κάποιες φορές του λόγιου επιπέδου με το υψηλό κύρος να επηρέασε τις απαντήσεις των μη διδασκόντων. Το 52,6 % των φιλόλογων επέλεξε την ουδετερότητα ενώ το 15,8 % διαφώνησε, το 50 % (3 από τους 6), δηλαδή, όσων διαφώνησαν. Στους δασκάλους το 44,4 % επέλεξε το 3 ενώ μόνο ένας διαφώνησε.

Εντύπωση, επίσης, προκαλούν και οι επιλογές στις ηλικιακές ομάδες. Ενώ στις μεγαλύτερες ηλικίες (36-45, 46-60) ένα μεγάλο ποσοστό (περίπου το 50 %) επιλέγει να μείνει ουδέτερο, στην ομάδα των 18-25 ετών, το 78,9 % δηλώνει ότι προτιμά τη συγκεκριμένη επιγραφή και κανένας δεν δηλώνει την αντίθεσή του, ενώ θα περιμέναμε ίσως το αντίθετο. Αυτό, ίσως αποδεικνύει, τη δύναμη της συνήθειας και την επικράτηση της συγκεκριμένης επιγραφής.

Αντίστοιχα, στην ερώτηση 27 ελάχιστα μειώθηκε το ποσοστό της ουδέτερης στάσης (32,3% αντί για 35,5 %). Ένα τόσο υψηλό ποσοστό ουδετερότητας, μειώνει, ενδεχομένως, την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων αλλά φαίνεται η προτίμηση στην πρώτη επιγραφή, αφού εδώ μόλις το 22,6 % δηλώνει ότι θα επιθυμούσε την επιγραφή «τραβήζτε- σπρώζτε».

Τα ποσοστά των διδασκόντων της γλώσσας είναι παρόμοια με εκείνα της προηγούμενης ερώτησης. Αρκετοί κρατούν ουδέτερη στάση (35,7 %, 8 φιλόλογοι και 2 δάσκαλοι) ενώ αυτοί που θα επέλεγαν τη συγκεκριμένη επιγραφή (το 26,1 % των φιλολόγων και το 33,3 % των δασκάλων) αποτελούν το 57,1 % του συνολικού πληθυσμού που συμφώνησαν. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι οι διδάσκοντες της ελληνικής γλώσσας είναι πιο ανοιχτοί στους μη λόγιους τύπους «σπρώζτε- τραβήζτε» σε σχέση με τις υπόλοιπες ειδικότητες, αν και, ίσως, θα περιμέναμε το αντίθετο.

Κατά τον ίδιο τρόπο κινήθηκαν και τα ποσοστά των ηλικιακών ομάδων με λίγους να προτιμούν τη συγκεκριμένη επιγραφή (26,3 % στους 18-25 ετών, 15 % στους 36-45 ετών και 21,4 % στους 46-60 ετών). Από την άλλη το 47,4 % των 18-25 ετών και το 50 % των 36-45 ετών και 46-60 ετών διαφώνησαν με τη φράση. Οι υπόλοιποι έμειναν ουδέτεροι. Εδώ, όπως σχολιάσαμε και στην προηγούμενη ερώτηση, θα περιμέναμε, ενδεχομένως η νεότερη ομάδα να είναι πιο δεκτική απέναντι στη φράση «τραβήζτε- σπρώζτε».

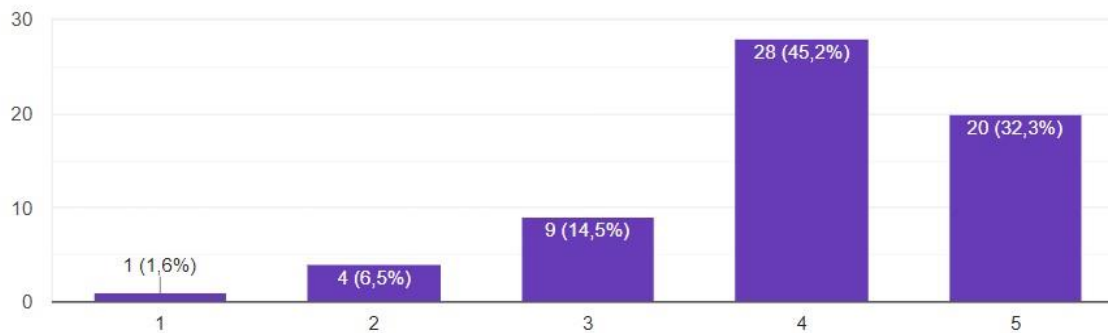
Στην 22^η ερώτηση (Γράφημα 17) οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν εάν η φράση «έγινε της κολάσεως» («Περάσαμε πολύ όμορφα στην εκδρομή! Έγινε της κολάσεως!») χρησιμοποιείται χιουμοριστικά και η πλειοψηφία (77,5 %) απάντησε θετικά ενώ μόνο 5 διαφώνησαν με αυτό. Από τους διδάσκοντες το 75 % (21 άτομα) συμφώνησε με την πρόταση, το 43,8 % δηλαδή του συνόλου. Φαίνεται, δηλαδή, πως και ένα μεγάλο ποσοστό των υπόλοιπων ειδικοτήτων (56,2 %) αναγνωρίζουν εδώ τη χιουμοριστική λειτουργία του λόγιου στοιχείου. Από τους φιλόλογους το 74 % συμφώνησε, το 21 % έμεινε ουδέτερο ενώ ένα άτομο μόνο διαφώνησε. Αντίστοιχα στους δασκάλους συμφώνησε το 77,8 % ενώ ένα άτομο έμεινε ουδέτερο και ένα διαφώνησε. Δεν σημειώνεται κάποια σημαντική διαφορά, λοιπόν, στους δύο κλάδους των διδασκόντων.

Αντίστοιχα, οι περισσότερες ηλικιακές ομάδες φάνηκαν να αναγνωρίζουν τη λειτουργία αυτή, χωρίς ιδιαίτερες διαφορές, αφού η πλειοψηφία τους συμφώνησε (78,9 % οι 18-25 ετών, 85 % οι 36-45, 78,6 % οι 46-60).

«Περάσαμε πολύ όμορφα στην εκδρομή! Έγινε της κολάσεως!». Η φράση «έγινε της κολάσεως!» χρησιμοποιείται χιουμοριστικά.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 17

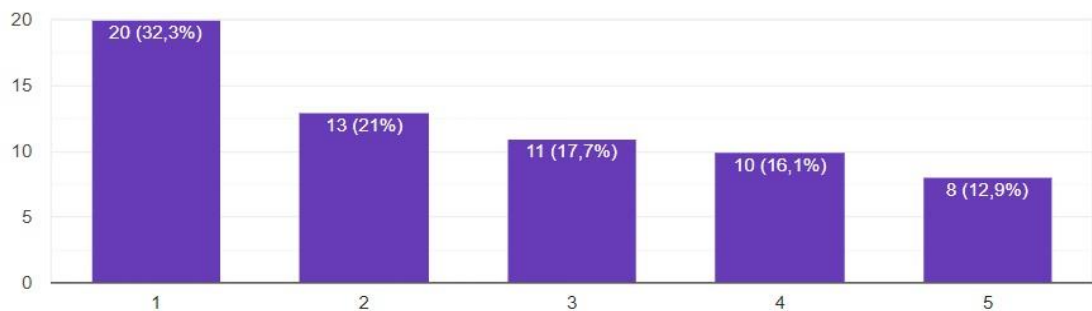
Περνώντας στην 45^η ερώτηση (Γράφημα 18), οι απαντήσεις των συμμετεχόντων δείχνουν ότι δεν τους «εμπνέει» η φράση «τα αγαθά κλόποις κτώνται», για να αστερευτούν, αφού ένα μεγάλο ποσοστό υποστήριξε ότι δεν θα το επέλεγε. Συγκεκριμένα, το 53,3 % διαφώνησε, με το «διαφωνώ απόλυτα» να επικρατεί» ενώ και ένα μεγάλο ποσοστό επέλεξε να μείνει ουδέτερο. Μόνο 18 άτομα (29 %) απάντησαν ότι θα το χρησιμοποιούσαν χιουμοριστικά. Ενδεχομένως, η συγκεκριμένη πρόταση να μην είναι τόσο συχνή και να σύγχυσε τους συμμετέχοντές μας. Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε πώς θα απαντούσαν σε μια πιο δημοφιλή ίσως πρόταση.

«Τα αγαθά κλόποις κτώνται». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση για να αστείευτώ.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 18

Από τα 18 άτομα που δήλωσαν ότι θα χρησιμοποιούσαν τη φράση με διάθεση αστεϊσμού, τα 10 (55,6 %) είναι διδάσκοντες της ελληνικής. Δεν μας κάνει εντύπωση που αποτελούν την πλειοψηφία, λόγω εξοικείωσης με το λόγιο στοιχείο, αλλά ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως τα υπόλοιπα 8 άτομα ανήκουν σε διαφορετικές ειδικότητες, καθώς αυτό δείχνει πως στο δείγμα μας το λόγιο στοιχείο δεν αφορά μόνο τους διδάσκοντες της γλώσσας. Οι περισσότεροι βέβαια, όπως είδαμε, διαφωνούν με τους διδάσκοντες να αποτελούν το 39,4 % του συνόλου. Το απορρίπτουν λοιπόν πιο έντονα άτομα άλλων ειδικοτήτων.

Από τους φιλόλογους το 31,6 % μόνο δήλωσε ότι θα χρησιμοποιούσε τη φράση, το 42,10 % διαφώνησε ενώ το 26,3 % έμεινε ουδέτερο. Αντίστοιχα, οι δάσκαλοι φαίνεται να μοιράστηκαν σε δυο ομάδες με το 44 % να συμφωνεί με την πρόταση και το 55,6 % να διαφωνεί. Βλέπουμε λοιπόν να υπάρχει διάσταση απόψεων με τους περισσότερους, όμως, να απορρίπτουν τη φράση.

Συγκρίνοντας τις ηλικίες, οι νέοι (18-25), όπως υποθέσαμε, είναι πιο κάθετοι στην απόρριψη της φράσης αυτής με το 68,4 % να δηλώνει ότι δεν θα την επέλεγε, για να

αστειευτεί, ενώ μόνο το 10,5 % (2 άτομα) θα το έκανε. Στην ομάδα των 36-45 και των 46-60 οι απαντήσεις μοιράστηκαν με το 45% και το 50 % αντίστοιχα να επιλέγουν 1 και 2, ενώ το 35 % και το 43 % αντίστοιχα να επιλέγουν 4 και 5.

Στην περίπτωση της 50^{ης} ερώτησης (Γράφημα 19, «Δεν μπορείς να αγοράσεις νέο κινητό; Οποία αισχύνη!>). Θα χρησιμοποιούσα τη φράση «οποία αισχύνη» με διάθεση ειρωνείας.», σχεδόν οι μισοί (45 %) δήλωσαν ότι δεν θα χρησιμοποιούσαν τη συγκεκριμένη φράση. Αξίζει να αναφερθεί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό εδώ μένει ουδέτερο. Ενδεχομένως, λοιπόν, οι συμμετέχοντές μας να μην είναι εξοικειωμένοι με τη συγκεκριμένη φράση ή λειτουργία του λόγιου επιπέδου.

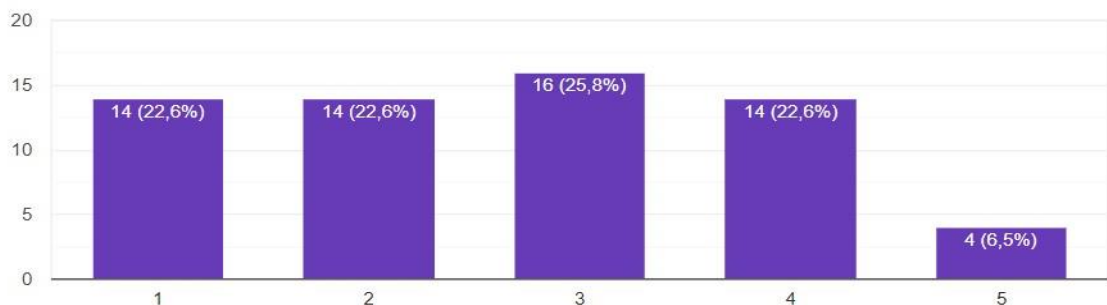
Από τα 18 άτομα που θα το χρησιμοποιούσαν, τα 12 είναι διδάσκοντες της γλώσσας (66,6 %). Ελάχιστοι, δηλαδή, από τις άλλες ειδικότητες (33,4 %) θα χρησιμοποιούσαν ειρωνικά τη συγκεκριμένη φράση. Από τους φιλόλογους το 52,6 % θα το επέλεγε ενώ μόνο το 15,8 % δεν θα το χρησιμοποιούσε. Αντιθέτως, από τους δασκάλους μόνο το 22,2 % θα το επέλεγε ενώ το 44,4 % δεν θα το έκανε. Η αντίθεση αυτή των δύο κλάδων διδασκόντων ίσως οφείλεται στη μεγαλύτερη εξοικείωση των φιλόλογων με το λόγιο στοιχείο.

Συγκρίνοντας τις ηλικίες, στην ομάδα των 36- 45 ετών διαφώνησε το 40 % ενώ σε αυτή των 46-60 ετών το 35,7 %. Το 47,4 % των 18-25 ετών διαφώνησε, αρκετοί (36,9 %) έμειναν ουδέτεροι ενώ δύο μόνο άτομα απάντησαν θετικά (10,5 %). Οι θετικές απαντήσεις βρίσκονται στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες αλλά όχι με υψηλά ποσοστά (35% στους 36- 45 ετών και 50 % στους 46- 60). Έτσι, αν και όλες οι ομάδες (ειδικά των 18-25 και 36-45 ετών) απορρίπτουν τη φράση, οι μεγαλύτερες ηλικίες φαίνεται να είναι πιο εξοικειωμένες με το λόγιο στοιχείο ή έστω το προτιμούν.

«Δεν μπορείς να αγοράσεις νέο κινητό; Οποία αισχύνη!». Θα χρησιμοποιούσα τη φράση «οποία αισχύνη» με διάθεση ειρωνείας.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 19

9.3.2.2.1 Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, οι συμμετέχοντές μας επιβεβαιώνουν τη βιβλιογραφία (Φλιάτουρας, 2018) που θέλει τη φράση «*πιπεριά Φλωρίνης*» να μην έχει ανταγωνιστή και τις οδηγίες «*έλξατε- ωθήσατε*» να προτιμώνται σε σχέση με τις οδηγίες «*τραβήζετε-σπρώξτε*» (Φλιάτουρας και συν., 2019). Παράλληλα, οι περισσότεροι απορρίπτουν τη φράση «*η πόρτα της τάξεως*» αποδέχονται τη φράση «*πρώτης τάξεως κύριος*», αποδεικνύοντας ότι ένα λόγιο στοιχείο μπορεί να είναι δημοφιλές σε ένα περιβάλλον και όχι σε ένα άλλο. Βέβαια, όπως είδαμε ένα μεγάλο μέρος των συμμετεχόντων επέλεξε την ουδετερότητα. Όσον αφορά τις λειτουργίες του χιούμορ και της ειρωνείας, ενώ στην ερώτηση 22 ένα πολύ μεγάλο ποσοστό αναγνώρισε τη λειτουργία του χιούμορ, από τις απαντήσεις στις επόμενες δύο ερωτήσεις (45^η και 50^η) φαίνεται ότι οι περισσότεροι δεν θα χρησιμοποιούσαν τα λόγια στοιχεία που δόθηκαν με σκοπό το χιούμορ ή την ειρωνεία. Ενδεχομένως, οι απαντήσεις να ήταν διαφορετικές σε κάποιες άλλες φράσεις.

Σε πολλές ερωτήσεις (6, 7, 22, 23, 24, 26, 27) οι μη διδάσκοντες φαίνονται πιο δεκτικοί απέναντι στο λόγιο επίπεδο, σε αντίθεση με τις υποθέσεις μας. Στην περίπτωση, βέβαια, της φράσης «*πιπεριά Φλωρίνης*» δεν υπήρξε καμία διαφορά, αφού όλοι συμφώνησαν, αποδεικνύοντας την απόλυτη επικράτηση της φράσης. Στις περισσότερες ερωτήσεις οι διαφορές είναι μικρές αλλά αξίζει να τονίσουμε και πάλι τη μεγάλη διαφορά που σημειώνεται στα ποσοστά που αφορούν την επιγραφή «έλξατε- ωθήσατε» με το 23,8 % όσων απάντησαν θετικά να ανήκει στον κλάδο των διδασκόντων και το 76,2 % στον κλάδο των άλλων ειδικοτήτων. Ένα ποσοστό που αποδεικνύει ότι κάποιες φράσεις επικρατούν ακόμα κι αν δυσκολεύουν τους ομιλητές. Ενδεχομένως, σχετίζεται και με το «κύρος» ή την «επισημότητα» που κάποιοι αναγνωρίζουν στο λόγιο στοιχείο. Από την άλλη, στις ερωτήσεις 45 και 50 βλέπουμε να σημειώνονται αρκετά μεγάλες διαφορές με τους διδάσκοντες της γλώσσας να είναι πιο δεκτικοί απέναντι στη χιουμοριστική και την ειρωνική λειτουργία του λόγιου επιπέδου σε σχέση με τους μη διδάσκοντες, όπως ακριβώς υποθέσαμε. Συνειδητοποιούμε, λοιπόν, ότι η ποικιλία δεδομένων στις διαφορετικές ερωτήσεις δεν μας επιτρέπει την ασφαλή διεξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τη σύγκριση των ομάδων.

Όσον αφορά τις ηλικίες, μας εκπλήσσει το γεγονός πως σε αρκετές ερωτήσεις (6^η, 7^η, 26^η, 27^η) οι νέοι είναι αρνητικοί απέναντι στα μη λόγια στοιχεία (*πιπεριά Φλώρινας*, *τραβήξτε- σπρώξτε*) και πιο δεκτικοί στα λόγια (*πιπεριά Φλωρίνης*, *έλξατε- ωθήσατε*) σε σχέση με τις μεγαλύτερες ηλικίες. Στη φράση, βέβαια, «*πρώτης τάξεως κύριος*» φαίνεται να συμφωνούν τα ποσοστά με τις υποθέσεις μας, αφού οι μεγαλύτερες ηλικίες θα το επέλεγαν ευκολότερα. Αντίστοιχα, στις ερωτήσεις 45 και 50 οι νέοι απορρίπτουν με διαφορά (68,4 %) την χιουμοριστική και ειρωνική λειτουργία του λόγιου στοιχείου τουλάχιστον στα παραδείγματα που δόθηκαν αλλά το ίδιο κάνει και ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των μεγαλύτερων ηλικιών (45 % και 50%). Επομένως, δεν μπορούμε να καταλήξουμε εδώ σε αξιόπιστα συμπεράσματα, για τη διαφορετική στάση απέναντι στο λόγιο στοιχείο με βάση την ηλικία.

9.3.2.3. Ερωτήσεις που αφορούν την ορθογραφία

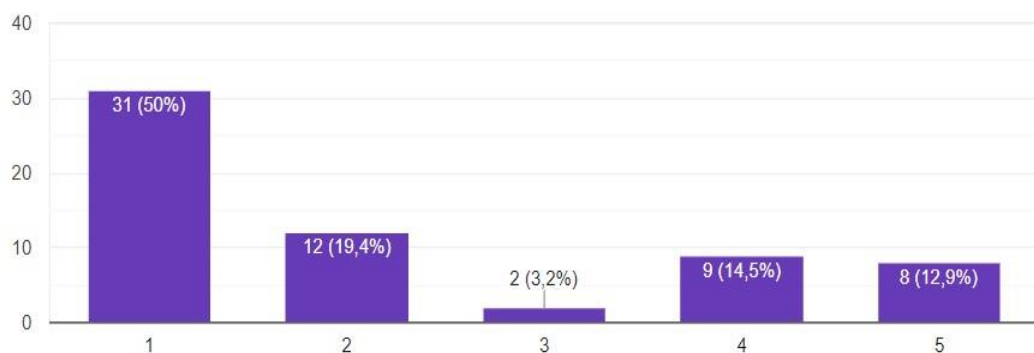
Η 8^η, 10^η και 12^η ερώτηση αφορούν την ορθογραφία κάποιων διαχρονικών δανείων, όπως είναι το «δόξα τω Θεώ» και το «τοις πάσι», που συχνά «παιδεύουν» τους ομιλητές της νέας ελληνικής.

Συγκεκριμένα, η 8^η και 10^η ερώτηση (Γράφημα 20 και 21) αφορούν τη φράση «Δόξα τω Θεώ» και την εναλλακτική γραφή «Δόξα το Θεό» και η 12^η τον τύπο «τοις πάσι». Οι τύποι της αρχαίας δοτικής «τω Θεώ» και «τοις πάσι» έχουν περάσει στη νέα ελληνική ως διαχρονικά δάνεια, χωρίς, όμως, να αντιλαμβάνονται όλοι γιατί γράφονται έτσι, όπως αναφέρουν για πολλά διαχρονικά δάνεια ο Ξυδόπουλος (2020) και ο Παναγιωτίδης (2013).

«Δόξα το Θεό, είναι όλοι υγιείς!». Θα έγραφα με αυτόν τον τρόπο την προηγούμενη πρόταση.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

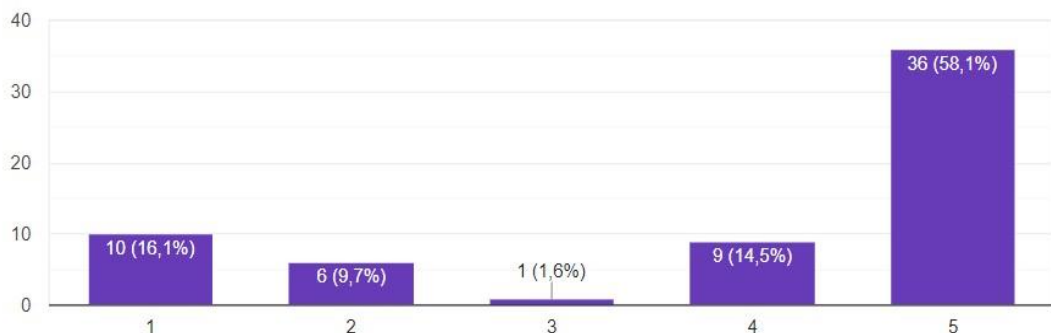

Γράφημα 20

«Δόξα τω Θεώ, είναι όλοι υγιείς!». Θα έγραφα με αυτόν τον τρόπο την προηγούμενη περίοδο.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 21

Σε γενικές γραμμές το δείγμα μας επέλεξε τη γραφή της αρχαίας δοτικής, αν και δεν μπορούμε με σιγουριά να πούμε αν αντιλαμβάνονται- τουλάχιστον όσοι δεν διδάσκουν αρχαία ελληνικά- γιατί γράφουν τη λέξη «τω Θεώ» με «ω». Στην 8^η ερώτηση περίπου το 70% διαφώνησε με την επιλογή «το Θεό», ενώ περίπου το ίδιο ποσοστό (72,6%) συμφώνησε στη 10^η ερώτηση με τον τύπο «τω Θεώ». Δεν λείπει βέβαια ένα ποσοστό (27,4 %) που επιλέγει τη γραφή «το Θεό».

Συγκρίνοντας τις ειδικότητες, στην 8^η ερώτηση βλέπουμε ότι το 50% αυτών που διαφώνησαν είναι διδάσκοντες της ελληνικής. Το ποσοστό αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον, αφού το ότι επέλεξαν ίδιες απαντήσεις και άτομα που δεν διδάσκουν τη γλώσσα ίσως αποδεικνύει την επικράτηση του τύπου «τω Θεώ» στο σύνολο. Ειδικότερα, το 84,2 % των φιλόλογων και το 77,7 των δασκάλων διαφώνησε με τη γραφή «το Θεό». Ενδιαφέρον, από την άλλη, παρουσιάζει και το γεγονός ότι τρεις φιλόλογοι καθώς και δύο δάσκαλοι (29,4 % του συνόλου) συμφώνησαν με τη γραφή «το Θεό», μη υπολογίζοντας- ειδικά οι φιλόλογοι- την ορθογραφία του

διαχρονικού δανείου. Στην 10^η ερώτηση το 89,5 % των φιλολόγων και το 77,7 % των δασκάλων συμφώνησαν με τη γραφή «τω Θεώ», το 53,3 % δηλαδή του συνόλου. Παρατηρείται πως στους δασκάλους το ίδιο ποσοστό που απορρίπτει τη μια γραφή επιλέγει την άλλη. Από την άλλη μόνο το 10,5 % των φιλολόγων και το 22,2 % των δασκάλων διαφώνησαν.

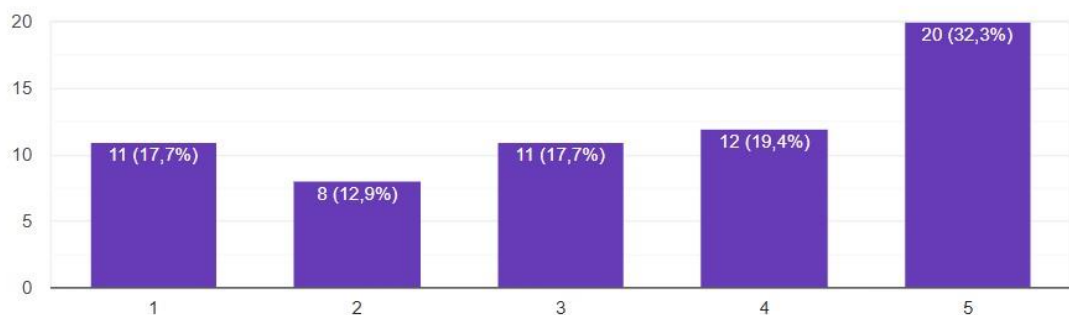
Όσον αφορά την ηλικία, στην όγδοη ερώτηση οι απόψεις της νεότερης ηλικιακά ομάδας (18-25) διίστανται, αφού 11 από τα 19 άτομα δεν συμφωνούν με τη γραφή «το Θεό» ενώ 7 άτομα συμφωνούν. Στις μεγαλύτερες ηλικίες οι απαντήσεις είναι πιο ξεκάθαρες με το 90% της ομάδας 36-45 ετών και το 71,5 % της ομάδας 46-60 ετών να διαφωνούν. Κατά τον ίδιο τρόπο στη δέκατη ερώτηση το 52,6 % στην ομάδα των 18-35 ετών συμφώνησε με τη γραφή «τω Θεώ» ενώ το 42,1% διαφώνησε. Αντίστοιχα, στην ομάδα 36-45 το 85 % προτίμησε τη γραφή «τω Θεώ», το ίδιο και το 78,6 % από την ομάδα των 46- 60 ετών. Η διάσταση απόψεων που παρατηρούμε στην νεότερη ηλικιακά ομάδα, ίσως «προετοιμάζει το έδαφος» για κάποια γλωσσική αλλαγή.

Παρατηρούμε ότι στην 12^η ερώτηση (Γράφημα 22) οι απαντήσεις μοιράστηκαν και στις πέντε επιλογές με την απάντηση 5 βέβαια να υπερισχύει με ένα, όμως, όχι τόσο μεγάλο ποσοστό (32,3 %). Η ποικιλία αυτή των απαντήσεων ίσως να υποδεικνύει κάποια δυσκολία ή σύγχυση για ένα μέρος τουλάχιστον του δείγματός μας. Θα μπορούσαμε βέβαια να υποθέσουμε ότι η διαφωνία κάποιων σημαίνει ότι δεν θα επέλεγαν καθόλου τον τύπο «τοις πάσι», ανεξαρτήτως γραφής.

«Είναι γνωστό τοις πάσι ότι η εκπαίδευση είναι απαραίτητη». Θα έγραφα με αυτόν τον τρόπο την προηγούμενη περίοδο.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 22

Πιο συγκεκριμένα, το 51,7 % του δείγματος δήλωσε ότι θα έγραφε με αυτόν τον τρόπο την πρόταση, άρα και το «τοις πάσι», ενώ το 30,6 % διαφώνησε. Αρκετοί είναι εκείνοι (17,7 %) που έμειναν ουδέτεροι.

Συγκρίνοντας τις ομάδες, το 57,1 % των διδασκόντων της γλώσσας θα έγραφε έτσι την πρόταση, το 50% (16 άτομα), δηλαδή, όσων συμφώνησαν. Στους φιλόλογους συμφώνησε το 63,1 % ενώ οι δάσκαλοι μοιράστηκαν με το 44% (4 άτομα) να συμφωνούν και το 33,3% (3 άτομα) να διαφωνούν. Θα υποθέταμε, ίσως, ότι θα συμφωνούσαν περισσότεροι, ειδικά οι φιλόλογοι. Από τα 19 άτομα που διαφώνησαν, τα 6 μόνο αποτελούν διδάσκοντες της ελληνικής (33,3 % του συνόλου).

Όσον αφορά την ηλικία, το 57,8 % της πρώτης ομάδας (18-25) διαφώνησε ενώ μόλις το 21% (4 άτομα) συμφώνησε. Ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα παρατηρούνται στην ηλικιακή ομάδα των 36-45 ετών όπου το 70% συμφώνησε ενώ ένα μικρό ποσοστό (15%) διαφώνησε. Παρομοίως και στους 46-60 ετών το 64,2%

συμφωνεί. Επιβεβαιώνεται, έτσι, και εδώ ότι οι μεγαλύτερες ηλικίες είναι πιο εξοικειωμένες με τέτοιου είδους διαχρονικά δάνεια.

9.3.2.3.1. Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, πολλοί από τους συμμετέχοντες επιλέγουν τη γραφή «*τω Θεώ*» και «*τοις πάσι*», χωρίς να φαίνεται να τους δυσκολεύει η ορθογραφία τους. Βέβαια, στην περίπτωση του «*τοις πάσι*» οι απαντήσεις μοιράστηκαν και αρκετοί είναι εκείνοι που δεν εξέφεραν άποψη, άρα από τα δύο μάλλον αυτό τους μπερδεύει περισσότερο.

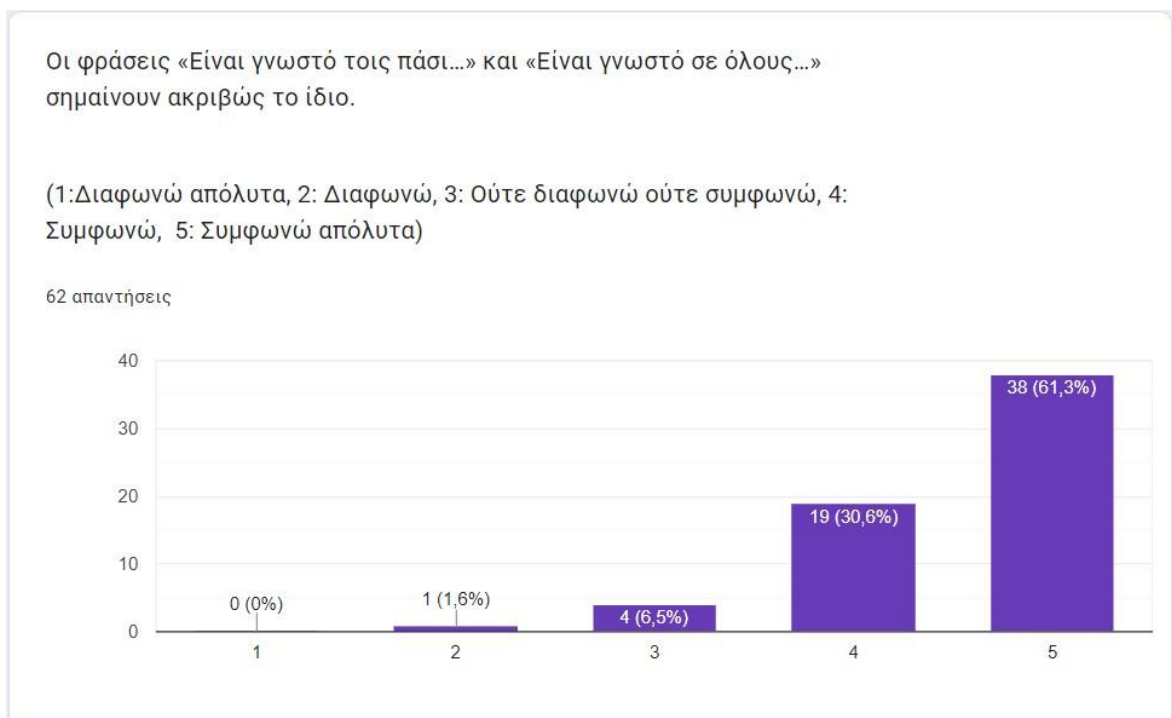
Δεν εντοπίζονται μεγάλες διαφορές στη σύγκριση των δύο ομάδων, αφού από αυτούς που επιλέγουν τη γραφή «*τω Θεώ*» και «*τοις πάσι*» και αυτούς που απορρίπτουν τη γραφή «*το Θεό*» το 50 % είναι διδάσκοντες και το 50 % άλλων ειδικοτήτων. Αντιλαμβανόμαστε, έτσι, την επικράτηση των πρώτων τύπων ανεξαρτήτως ειδικότητας.

Στην περίπτωση των ηλικιών βλέπουμε πως οι απόψεις των νέων διίστανται σε σχέση με αυτές των μεγαλύτερων που επιλέγουν τη γραφή «*τω Θεώ*» και «*τοις πάσι*». Επιβεβαιώνεται, ίσως, η υπόθεσή μας ότι οι νέοι δεν είναι τόσο εξοικειωμένοι.

9.3.2.4. Ερωτήσεις που αφορούν την αναγνώριση της σημασίας ή της προέλευσης των λόγιων στοιχείων.

Στην παρούσα ενότητα εξετάζουμε εάν οι συμμετέχοντές μας μπορούν να αναγνωρίσουν τη σημασία κάποιων διαχρονικών δανείων (ερώτηση 13, 21, 29, 40) ή την προέλευσή τους (ερώτηση 50).

Στην 13^η ερώτηση (Γράφημα 23) ρωτήσαμε εάν η φράση «είναι γνωστό τοις πάσι» ισοδυναμεί με τη φράση «είναι γνωστό σε όλους». Επιλέξαμε να δώσουμε την προτεινόμενη σημασία και ίσως κάποιος να θεωρήσει ότι αυτό προϋδεάζει τους συμμετέχοντες. Ενδεχομένως, μια ανοιχτή ερώτηση να οδηγούσε σε πιο αξιόπιστα αποτελέσματα. Από την άλλη, δεν γνωρίζουμε εάν η ψυχολογική πίεση μιας τέτοιας ερώτησης θα επηρέαζε τις αυθεντικές απαντήσεις.

Γράφημα 23

Η συντριπτική πλειοψηφία (90,9 %) συμφώνησε με την ισοδυναμία των δύο φράσεων. Το 61,3 μάλιστα του πλήθους συμφωνεί απόλυτα με αυτό. Το μοναδικό άτομο που διαφώνησε ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 18-25, οπότε, ίσως, δεν γνωρίζει καθόλου τη φράση.

Από το 91,1% που συμφώνησε, το 45% περίπου είναι διδάσκοντες της γλώσσας. Βλέπουμε κι εδώ ότι δεν σημειώνεται μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις δύο ομάδες ειδικοτήτων. Από του φιλόλογους το 94,7 % και από τους δασκάλους το 88,9 %

συμφώνησε με την πρόταση ενώ μόνο ένα άτομο σε κάθε υποομάδα έμεινε ουδέτερο. Και στην ηλικιακή σύγκριση δεν παρατηρούνται διαφορές, αφού σχεδόν όλοι συμφώνησαν. Συγκεκριμένα, στην ομάδα 18-35 ετών συμφώνησε το 84,2%, στην ομάδα 36-45 ετών το 95% και στην ομάδα 46-60 ετών το 92,8 %. Σημειώνεται λίγο μεγαλύτερο ποσοστό στις μεγαλύτερες ηλικίες, όπως θα αναμέναμε.

Στην 21^η ερώτηση (Γράφημα 24) ζητήσαμε από τους συμμετέχοντες να συμφωνήσουν ή να διαφωνήσουν με τη σημασία που προτείναμε για τη φράση «*κρίνει εξ ιδίων τα αλλότρια*». Για τη μορφή της ερώτησης με τη σημασία να προτείνεται ισχύει ό,τι και παραπάνω. Η πλειοψηφία (83,9 %) απάντησε ότι συμφωνεί με τη σημασία, με το 56,5 % να επιλέγει το 5 ενώ μόνο δύο άτομα διαφώνησαν.

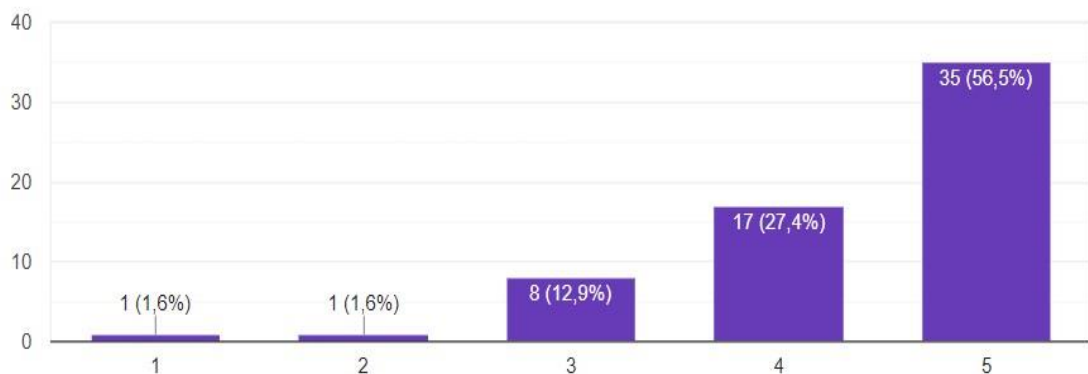
Τα ποσοστά είναι παρόμοια στις δύο ομάδες των ειδικοτήτων, από αυτούς που συμφωνούν το 48% είναι διδάσκοντες της γλώσσας και 52 % άλλων ειδικοτήτων. Από τους φιλόλογους το 89,5 % και από τους δασκάλους το 88,9 % συμφώνησε με την πρόταση. Αξίζει να αναφερθεί ότι ένας φιλόλογος και ένας δάσκαλος διαφώνησαν με την πρόταση και μάλιστα ο δάσκαλος επέλεξε το 1.

Όσον αφορά την ηλικία, αυτό που αξίζει να αναφερθεί είναι ότι στη μικρότερη ηλικιακή ομάδα (18-35), αν και η πλειοψηφία συμφωνεί (52,6 %), ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό (47,3 %) επέλεξε να μείνει ουδέτερο, δηλώνοντας ίσως έτσι ότι δε γνωρίζουν τη σημασία της φράσης. Παράλληλα, η απόφασή τους να επιλέξουν το 3 και όχι το 4 ή το 5 ίσως αποδεικνύει ότι δεν επηρεάστηκαν από τη σημασία που δίνεται, ώστε να επιλέξουν κάποια απάντηση χωρίς να τη γνωρίζουν. Στις μεγαλύτερες ηλικίες σχεδόν όλοι συμφώνησαν (95 % στους 36-45 και 100% στους 46-60). Φαίνεται κι εδώ η μεγαλύτερη εξοικείωσή τους με το λόγιο στοιχείο.

Η φράση «κρίνει εξ ιδίων τα αλλότρια» σημαίνει «Βγάζει συμπεράσματα για κάποιον άλλον, στηριζόμενος σε προσωπικά δεδομένα».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 24

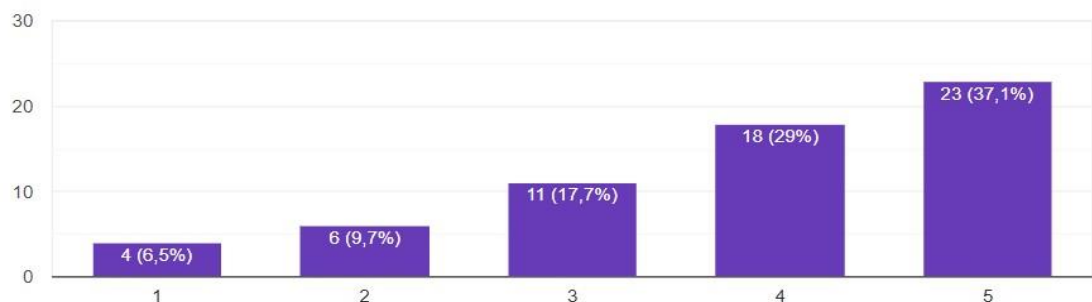
Η ερώτηση 29 (Γράφημα 25) εξετάζει εάν οι ομιλητές είναι εξοικειωμένοι με τη σημασία της λέξης «υετός». Το 66, 1 % (41 άτομα) δήλωσε ότι κατανοεί τι σημαίνει η λέξη με το 37,1 % να επιλέγει το 5. Το 58,5 % από αυτούς είναι διδάσκοντες της ελληνικής. Από τους φιλόλογους το 89,5 % και από τους δασκάλους το 77,8 % συμφωνεί. Όπως περιμέναμε, οι διδάσκοντες της γλώσσας είναι περισσότεροι αλλά αξίζει να σημειωθεί ότι τη γνωρίζουν και αρκετοί (17) διαφορετικών ειδικοτήτων.

Όπως ήταν, ίσως, αναμενόμενο, στην πρώτη ηλικιακή ομάδα συγκεντρώνονται οι περισσότερες αρνητικές απαντήσεις (το 70% των αρνητικών απαντήσεων). Δίπλα όμως στο 36,9 % που διαφώνησε συναντάμε το 31,6 % που έμεινε ουδέτερο και το 31,6 % , επίσης, που συμφώνησε. Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, μια σύγχυση, μάλλον επειδή λείπει η εξοικείωση με το λόγιο επίπεδο. Στις υπόλοιπες ομάδες η πλειοψηφία κινήθηκε στις δύο τελευταίες απαντήσεις (75 % των 36-45 και 85,7 % των 46-60). Ελάχιστοι είναι αυτοί (3 άτομα) που διαφωνούν

Όταν ακούω σε δελτίο καιρού την πρόταση «αναμένεται υετός» κατανοώ ότι
θα βρέξει ή θα χιονίσει.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4:
Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 25

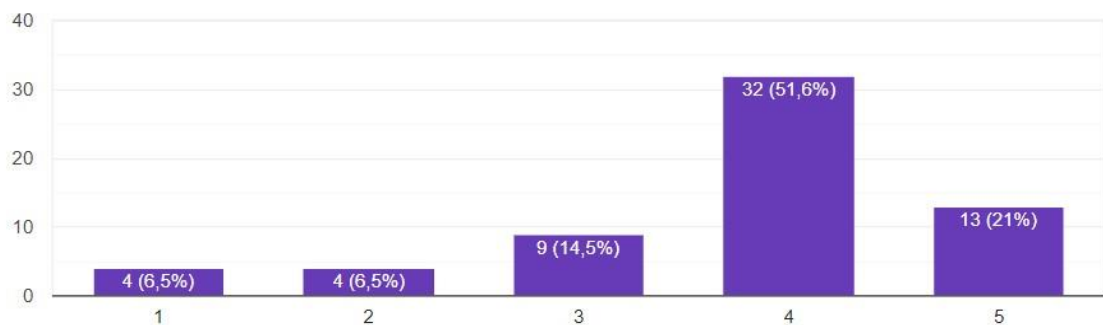
Στην 40^η ερώτηση (Γράφημα 26) ρωτήσαμε τους συμμετέχοντες αν θεωρούν ότι θα μπορούσε η λέξη υποδεέστερος να αντικαταστήσει τη λέξη κατώτερος χωρίς να αλλάξει η σημασία. Το 72,6 % συμφώνησε, το 14,5 % παρέμεινε ουδέτερο ενώ μόλις το 13 % διαφώνησε. Από όσους συμφώνησαν το 46,7 % είναι διδάσκοντες και το 53,3 % άτομα άλλων ειδικοτήτων. Από όσους διαφώνησαν το 62,5 % είναι διδάσκοντες κ μάλιστα οι 4 φιλόλογοι και 1 δάσκαλος. Ενδεχομένως απάντησαν σκεπτόμενοι διαφορετικές περιστάσεις ή επίπεδα ύψους όπου θα ταίριαζε η κάθε λέξη. Όπως και να έχει, βλέπουμε πως και στις δυο ομάδες η πλειοψηφία (το 75 % των διδασκόντων και το 70,6 % από τις άλλες ειδικότητες) συμφώνησε με την πρόταση. Από τους φιλολόγους συμφωνεί το 68,4 % και από τους δασκάλους το 88,9 %. Βλέπουμε εδώ τους δασκάλους να είναι πιο «κάθετοι».

Όσον αφορά τις ηλικίες, δεν σημειώνονται μεγάλες διαφορές, αφού στην νεότερη ομάδα συμφωνεί το 73,7 %, σε αυτήν των 36-45 ετών το 70 % και των 46-60 ετών το 78,6 %. Τρία άτομα από κάθε ομάδα επέλεξαν την ουδετερότητα.

Θα μπορούσα να αντικαταστήσω τη λέξη «κατώτερος» με τη λέξη
«υποδεέστερος» χωρίς να αλλάξει η σημασία.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4:
Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 26

Στην 52^η ερώτηση (Γράφημα 27) ρωτήσαμε τους συμμετέχοντες εάν θεωρούν ότι το ρήμα «εστάλη» προέρχεται από τα αρχαία ελληνικά, αφού συχνά δεν γίνεται αντιληπτή η σύνδεση των διαχρονικών δανείων με παλαιότερες μορφές της γλώσσας. Βλέπουμε, βέβαια, πως το 66,1 % συμφωνεί ενώ μόνο το 11,3 % διαφωνεί. Παράλληλα, το 22,6 % μένει ουδέτερο. Το υψηλό ποσοστό ίσως σχετίζεται με το υψηλό μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων.

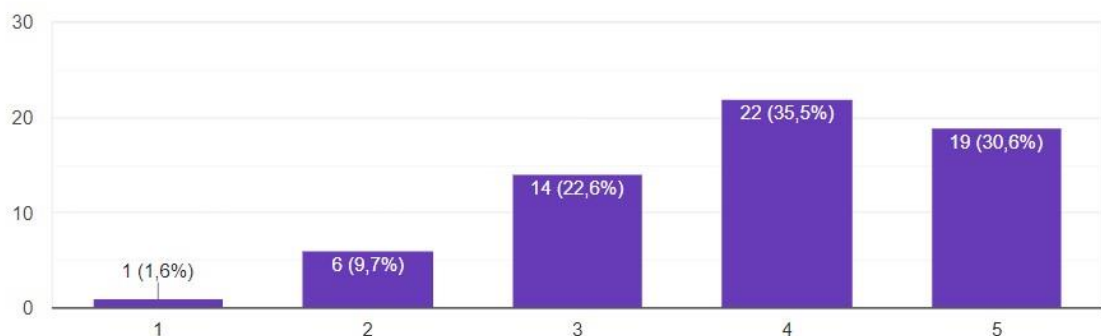
Το 82,1 % των διδασκόντων της γλώσσας συμφωνεί. Από τους δασκάλους το 88,9 % συμφωνεί ενώ μόνο ένας διαφώνησε. Το 78,9 % των φιλόλογων, επίσης, συμφωνεί αλλά εδώ έχουμε παράλληλα 2 που διαφωνούν και 2 που μένουν ουδέτεροι. Θα περιμέναμε, ίσως, οι φιλόλογοι να είναι πιο «κάθετοι» ως προς την προέλευση του συγκεκριμένου τύπου. Οι διδάσκοντες της ελληνικής αποτελούν το 54,8 % του συνόλου που συμφώνησε. Ούτε εδώ, λοιπόν, καταγράφεται κάποια μεγάλη διαφορά στις δύο ομάδες.

Συγκρίνοντας τις ηλικιακές ομάδες, το 52,6 % της πρώτης (18-25 ετών), το 70 % της δεύτερης (36-45 ετών) και το 78,6 % της τρίτης (46-60 ετών) συμφωνούν με την πρόταση. Άρα, παρατηρούμε κι εδώ μεγαλύτερη εξοικείωση των μεγαλύτερων ηλικιών. Αξίζει, ίσως, να αναφερθεί ότι, πέρα από αυτούς που συμφωνούν, πολύ λίγοι είναι αυτοί που διαφωνούν και στις τρεις πολυπληθέστερες ομάδες (10,5 % στην πρώτη, 10% στη δεύτερη και 14,3 % στην Τρίτη). Οι υπόλοιποι μένουν ουδέτεροι.

«Το μήνυμα εστάλη». Το ρήμα «εστάλη» προέρχεται από τα αρχαία ελληνικά.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 27

9.3.2.4.1. Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, οι συμμετέχοντές μας φαίνεται να είναι εξοικειωμένοι με το λόγιο επίπεδο, αφού αναγνώρισαν τις σημασίες των λόγιων εκφράσεων καθώς και την προέλευσή τους, αν και σε κάποιες περιπτώσεις όπως στη σημασία της λέξης «νετός» ή την προέλευση του «εστάλη» αρκετοί ήταν αυτοί που παρέμειναν ουδέτεροι.

Προσεγγίζοντας συγκριτικά τις απαντήσεις, συνειδητοποιούμε πως τα δεδομένα ποικίλουν στις διαφορετικές ερωτήσεις. Έτσι, στην 13^η, 21^η και 40^η ερώτηση το ποσοστό είναι κοντά στο 50- 50 με τους μη διδάσκοντες της γλώσσας να υπερισχύουν για πολύ λίγο ενώ στις ερωτήσεις 29 και 52 το ποσοστό των διδασκόντων είναι λίγο υψηλότερο (58,5 % - 41,5 % στην 29 και 54,8 % - 45,2 % στην 52).

Αντίστοιχα και στις ηλικιακές ομάδες παρατηρείται ποικιλία δεδομένων, αφού σε κάποιες ερωτήσεις (13, 40, 22) δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφορές, ανεξαρτήτως ηλικίας, ενώ σε κάποιες άλλες (21, 29, 52) παρατηρείται σύγχυση στις μικρότερες ηλικίες, αρκετοί μένουν ουδέτεροι και οι μεγαλύτεροι φαίνονται πιο εξοικειωμένοι, όπως υποθέσαμε. Από τα παραπάνω φαίνεται ότι η στάση δεν είναι απαραίτητα η ίδια σε όλα τα λόγια στοιχεία.

9.3.2.5. Ερωτήσεις που αφορούν πιθανά λάθη που σχετίζονται με το λόγιο στοιχείο

Η συγκεκριμένη ενότητα σχετίζεται με τις ερωτήσεις (ερώτηση 16, 36, 39, 41, 57) που εξετάζουν εάν το λόγιο επίπεδο δυσκολεύει τους ομιλητές και οδηγεί σε λάθη, όπως συχνά αναφέρεται στη βιβλιογραφία (Παναγιωτίδης, 2013· Ξυδόπουλος, 2020)

Για τη 16^η ερώτηση (Γράφημα 28) και την 36^η (Γράφημα 29), αφορμή στάθηκε η βιβλιογραφία (Ξυδόπουλος, 2020) που αναφέρει πως πολλές φορές το επίθημα «-θεν» (=από) δυσκολεύει τους ομιλητές, αφού δεν υπάρχει στη νεοελληνική γλώσσα. Φάνηκε ενδιαφέρον να συμπεριλάβουμε στο ερωτηματολόγιο δυο ερωτήσεις με το «ανέκαθεν» και το «από ανέκαθεν», για να διαπιστώσουμε πόσοι θα χρησιμοποιούσαν το ένα ή το άλλο ή και τα δύο. Εσκεμμένα δεν δόθηκε η μια δίπλα στην άλλη στο ερωτηματολόγιο, για να μην επηρεαστούν οι συμμετέχοντες, συγκρίνοντας τις προτάσεις.

Ξεκινώντας από τη 16^η ερώτηση (Γράφημα 28), η πλειοψηφία (77,4 %, 48 άτομα) συμφώνησε με την πρόταση. Ένα μέρος των συμμετεχόντων (19,4 %) επέλεξε να μείνει ουδέτερο ενώ μόνο δύο άτομα διαφώνησαν και αυτά ανήκουν στην

ειδικότητα των δασκάλων. Βέβαια, ίσως να εννοούσαν ότι δεν χρησιμοποιούν γενικά τον τύπο ανέκαθεν στην καθημερινότητά τους.

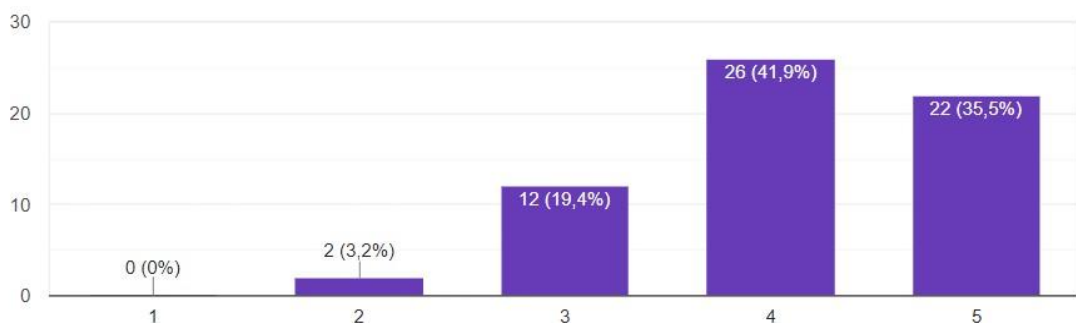
Συγκρίνοντας τις ομάδες των ειδικοτήτων, βλέπουμε ότι από τα 48 άτομα που συμφώνησαν, τα 23 είναι διδάσκοντες της γλώσσας, περίπου το 47% δηλαδή. Όπως ήταν αναμενόμενο, το ποσοστό των φιλολόγων που συμφώνησε είναι μεγάλο (89,5 %), το ίδιο και των δασκάλων (77,7 %). Και στις, όμως, υπόλοιπες ειδικότητες το ποσοστό που κατέληξε τις δύο τελευταίες επιλογές είναι υψηλό (53 %).

Προσεγγίζοντας τις ηλικιακές ομάδες παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι συμφωνούν. Ίσως περιμέναμε διαφορετικές απαντήσεις από τους νεότερους κυρίως ομιλητές, εξαιτίας της φύσης της λέξης. Το 63,1 % των νέων 18-35 δήλωσαν ότι θα χρησιμοποιούσαν την πρόταση που δόθηκε, ενώ μόνο ένας δήλωσε ότι δε θα το έκανε. Στην ηλικιακή ομάδα 36-45 το 80 % συμφώνησε, παρόμοια και η ομάδα 46-60 με 93 % περίπου.

«Ανέκαθεν συμπαθούσα τους γελαστούς ανθρώπους». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση στην καθημερινότητά μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 28

Στην 36^η ερώτηση (Γράφημα 29), οι μισοί σχεδόν (48,4%) από τους συμμετέχοντες διαφωνούν κάθετα με την πρόταση. Συνολικά το 62,9 % δεν θα επέλεγε τον τύπο «από ανέκαθεν». Συγκρίνοντας το ποσοστό αυτό με το 77,4 % που συμφώνησε στην προηγούμενη ερώτηση, καταλήγουμε μάλλον στο συμπέρασμα ότι συνειδητά οι περισσότεροι επιλέγουν τον τύπο «ανέκαθεν».

Αξιίζει βέβαια να σχολιαστεί ότι 15 άτομα (3 φιλόλογοι) συμφώνησαν τόσο με τη μια πρόταση όσο και την άλλη. Αυτό ίσως περνάει το μήνυμα ότι ένα μικρό έστω ποσοστό αποδέχεται τη χρήση και των δύο τύπων και προοικονομεί, ίσως, κάποια αλλαγή. Αξιίζει, επίσης, να αναφερθεί ότι υπάρχουν και δύο άτομα που φαίνεται να προτιμούν το «από ανέκαθεν» με βάση τις απαντήσεις που έδωσαν.

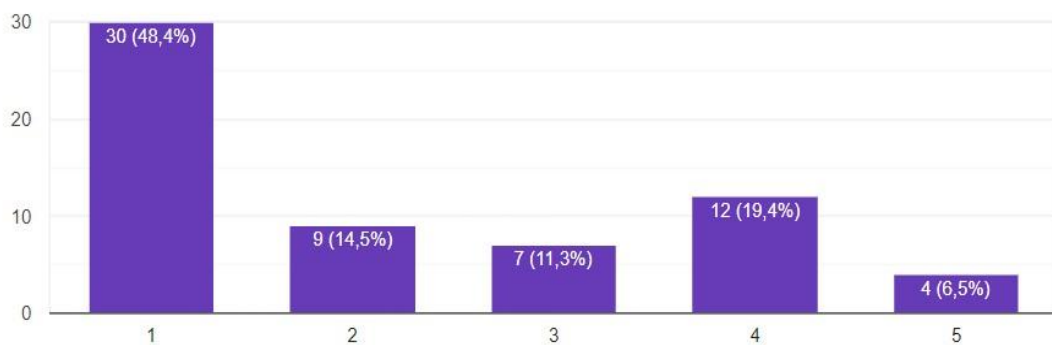
Από τα 39 άτομα που κινήθηκαν στις δύο πρώτες επιλογές, τα 22 είναι φιλόλογοι και δάσκαλοι, το 56,4 % του συνόλου δηλαδή. Σε αυτήν την ερώτηση θα περιμέναμε μάλλον το σύνολο των φιλολόγων να απαντήσει αρνητικά αλλά, όπως είδαμε, υπήρξαν κάποιες εκπλήξεις. Για την ακρίβεια οι δάσκαλοι ήταν πιο κάθετοι στην επιλογή της πρώτης και της δεύτερης απάντησης (88,9 %) σε σύγκριση με τους φιλόλογους (73,7 %). Από τους 16 που συμφώνησαν, το 18 % (3 άτομα) είναι φιλόλογοι.

Όσον αφορά τις ηλικιακές ομάδες, το 52,6 % της πρώτης ομάδας (18-35) δήλωσε ότι δεν θα χρησιμοποιούσαν το «από ανέκαθεν». Το ίδιο επέλεξε το 65 % της ομάδας 36-46 ετών όπως και το 85,7 % της ηλικιακής ομάδας των 46-60 ετών. Οι απαντήσεις δεν μας προκαλούν κάποια έκπληξη, αν και θα περιμέναμε ίσως περισσότερους νέους να είναι «ελαστικοί» απέναντι στην επιλογή του «από ανέκαθεν». Από την άλλη, 5 άτομα 18-25 ετών θα χρησιμοποιούσαν τόσο το «ανέκαθεν» όσο και το «από ανέκαθεν».

«Από ανέκαθεν μου άρεσε η ποπ μουσική». Θα χρησιμοποιούσα την παραπάνω πρόταση στον λόγο μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 29

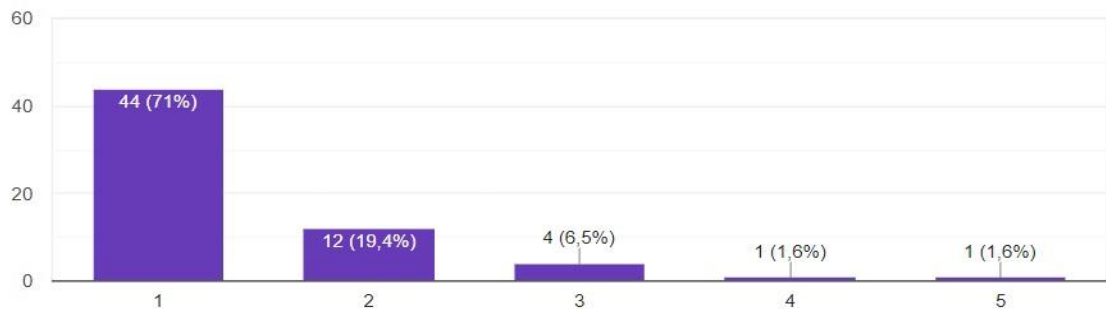
Αφορμή για την 39^η, 41^η και την 57^η ερώτηση (Γράφημα 30,31 και 32) στάθηκε η βιβλιογραφία (Παναγιωτίδης, 2013· Ξυδόπουλος, 2020) για λάθη που παρατηρούνται συχνά σε τριτόκλιτα επίθετα σε -ης, αρχαϊζουσες τριτόκλιτες μετοχές και προστακτική σε ρήματα με εσωτερική αύξηση.

Στην 39 ερώτηση, παρά τα δεδομένα της βιβλιογραφίας, η συντριπτική πλειοψηφία (90,4 %) δεν θα επέλεγε τη φράση «ευγενή αγόρι» και μάλιστα το 71 % είναι απόλυτο. Ενδεχομένως, έπαιξε ρόλο εδώ το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων μας ή ίσως η πρόταση που επιλέξαμε να «βοήθησε» τους ομιλητές να εντοπίσουν το «λάθος». Όπως και να χει, δεν φαίνεται να αντιμετωπίζουν δυσκολίες με αυτά τα επίθετα.

«Ήταν ένα ευγενή αγόρι!» Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 30

Από τους φιλολόγους το 89,5 % και τους δασκάλους το 100% διαφώνησε με την πρόταση και αποτελούν το 46,4 % του συνόλου. Εντύπωση προκαλεί ίσως το γεγονός πως ένας από τους φιλολόγους συμφώνησε απόλυτα.

Το 84,2 % των 18-25 ετών, το 90 % των 36-45 και το 100 % των 46-60 διαφώνησαν με την πρόταση. Βλέπουμε ότι τα ποσοστά στις δύο τελευταίες ομάδες είναι ελαφρώς υψηλότερα χωρίς να σημειώνεται βέβαια κάποια ιδιαίτερη διαφορά.

Στην 41^η ερώτηση (Γράφημα 31) ζητήσαμε από τους συμμετέχοντες να μας πουν αν εντοπίζουν κάποιο λάθος στην πρόταση «παρήγγειλέ μου έναν καφέ». Το 69,3 % δήλωσε πως υπάρχει κάποιο λάθος, το 14,5 % επέλεξε να μείνει ουδέτερο, ενώ το 16,1 % μόνο δήλωσε ότι δεν εντόπισε κάποιο λάθος. Αξίζει, ίσως να αναφερθεί πως από τα 3 άτομα που διαφώνησαν απόλυτα, τα 2 ανήκουν στην ομάδα των διδασκόντων. Ίσως με αυτόν τον τρόπο δηλώνουν πως από τη στιγμή που έχουν επικρατήσει αυτοί οι τύποι στη νέα ελληνική, δεν θα έπρεπε να θεωρούνται λανθασμένοι. Γενικότερα, συγκρίνοντας τις δύο ομάδες ειδικοτήτων, το 50% και

των δύο υποστήριξαν ότι εντοπίζουν κάποιο λάθος. Το 30 % αυτών που αρνήθηκαν την ύπαρξη λάθους είναι διδάσκοντες της ελληνικής.

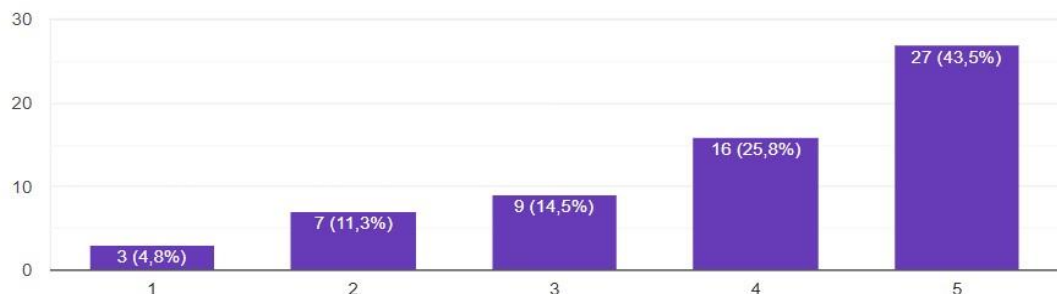
Από τους φιλολόγους το 78,9 % εντοπίζει κάποιο λάθος αλλά βλέπουμε και δύο άτομα που το αρνούνται καθώς και 2 που επιλέγουν να μείνουν ουδέτερα. Από τους δασκάλους το 88,9 % εντοπίζει λάθος ενώ μόλις ένα άτομο διαφωνεί. Οι απαντήσεις των τεσσάρων φιλολόγων που δεν συμφωνούν και του ενός δασκάλου, ίσως σχετίζονται με τον κλάδο της γλωσσολογίας και τη στάση της απέναντι στα «λάθη» και τη γλωσσική αλλαγή (Ξυδόπουλος, 2020).

Στις ηλικιακές ομάδες το 52,6 % των 18-25 ετών, το 70 % των 36-45 ετών και το 71 % των 46-60 ετών δήλωσαν ότι εντοπίζουν το λάθος. Σε όλες τις ομάδες λίγοι ήταν εκείνοι που διαφώνησαν με μικρές διαφορές στα ποσοστά τους (21 % οι 18-25, 15 % οι 36-40 και 21,4 % οι 46-60). Στους νεότερους αρκετοί ήταν εκείνοι (26,3 %) που επέλεξαν την ουδετερότητα, μη επιθυμώντας ίσως να μούνε σε διαδικασία «εξέτασης».

«Παρήγγειλέ μου έναν καφέ!». Εντοπίζω κάποιο λάθος στην προηγούμενη πρόταση.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 31

Στην 57^η ερώτηση (Γράφημα 32) ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να απαντήσουν εάν θα χρησιμοποιούσαν την πρόταση «συμφωνώ με την προλαλήσαντα» στην καθημερινότητά τους. Οι περισσότεροι (38,7 %) δηλώνουν απόλυτα (απάντηση 1) πως δεν θα τη χρησιμοποιούσαν. Δίπλα, όμως, στο 48,4 % που διαφώνησε, αξίζει να σχολιαστεί και το 38,7 % που απάντησε ότι θα χρησιμοποιούσε τη συγκεκριμένη πρόταση. Αυτές οι απαντήσεις ίσως μας ενδιαφέρουν περισσότερο, αν θέλουμε να εξετάσουμε τα δεδομένα της βιβλιογραφίας για τις δυσκολίες στη χρήση αυτών των μετοχών.

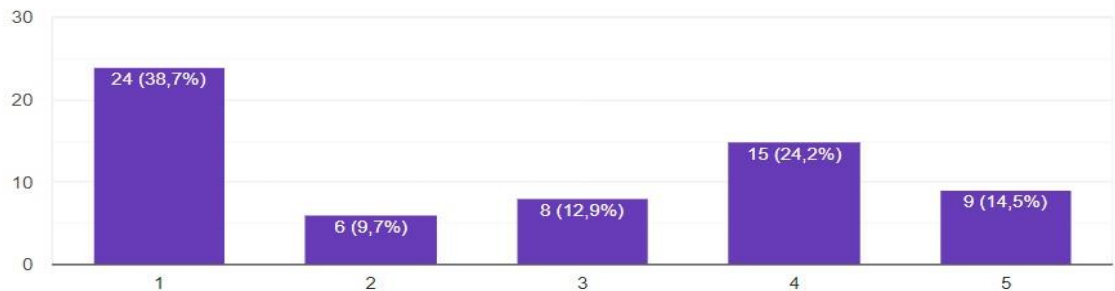
Από αυτούς που διαφωνούν (30 άτομα), διδάσκοντες της ελληνικής είναι το 63,3 %, ενώ από αυτούς που συμφωνούν το 21 % είναι διδάσκοντες της γλώσσας ενώ το 79 % μη διδάσκοντες. Το 68,4 % των φιλολόγων διαφωνεί και το 21 % συμφωνεί ενώ από τους δασκάλους το 66,6 % διαφωνεί απόλυτα ενώ μόλις ένας συμφωνεί. Τη συγκεκριμένη φράση επέλεξαν μη διδάσκοντες της γλώσσας, όπως θα αναμέναμε ίσως.

Συγκρίνοντας τις ηλικίες, βλέπουμε πως το 31,6 % από τους 18-25 ετών, το 60 % από τους 36-45 και το 50% από τους 46-60 ετών δεν θα επέλεγε αυτή τη φράση. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που διαφώνησαν σημειώνεται στην ομάδα 46- 60 ετών (42,9 %) με τους 18-25 ετών να ακολουθούν με μικρή όμως διαφορά (33,3 %) από τους 36- 45 ετών (29,2 %). Θα περιμέναμε, ίσως, να έχουμε πιο ξεκάθαρα συμπεράσματα για τις ηλικίες 18-25, αξίζει, όμως, να τονιστεί πως σε αυτήν την ομάδα, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες, αρκετοί έμειναν ουδέτεροι (26,3 %), μην επιθυμώντας, λογικά, να εκφέρουν άποψη. Αυτό, ίσως, δείχνει αμηχανία ή και δυσκολία.

«Συμφωνώ με την προλαλήσαντα». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση στην καθημερινότητά μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 32

9.3.2.5.1 Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα

Εξετάζοντας τα προηγούμενα δεδομένα συνειδητοποιούμε ότι οι συμμετέχοντές μας δεν δυσκολεύτηκαν με τις λέξεις- φράσεις που συχνά ταλαιπωρούν τους ομιλητές. Για την ακρίβεια, σε όλες τις ερωτήσεις η πλειοψηφία εντόπισε το «λάθος» (παρήγγειλε, ευγενή αγόρι, από ανέκαθεν, την προλαλήσαντα) και δήλωσε ότι δεν θα το χρησιμοποιούσε. Βέβαια, στην περίπτωση του «από ανέκαθεν» (ερώτηση 36) ένα 25,9 % δηλώνει ότι θα το χρησιμοποιούσε, γεγονός που δείχνει, ίσως, ότι, αν ανεβεί το ποσοστό, αυτό που τώρα θεωρείται λάθος ίσως μετατραπεί σε σωστό (Ξυδόπουλος, 2020). Αντίστοιχα, και στην τελευταία ερώτηση αρκετοί είναι εκείνοι που θα επέλεγαν τον τύπο «την προλαλήσαντα» είτε γιατί τους μπερδεύει είτε από βιασύνη ή ενδεχομένως, γιατί δεν πρόσεξαν το άρθρο. Ελάχιστοι δεν αντιλήφθηκαν το λάθος στη φράση «ευγενή αγόρι» ή στο «παρήγγειλέ μου έναν καφέ», αν και στο τελευταίο ίσως η εκφώνηση της ερώτησής μας να προκατέλαβε τους ομιλητές.

Στις περισσότερες περιπτώσεις (ερώτηση 16, 36, 41, 39) δεν παρατηρούνται μεγάλες διαφορές στις δύο ομάδες αφού σε κάποιες είναι λίγο περισσότεροι οι διδάσκοντες (36^η) ενώ σε άλλες οι μη διδάσκοντες (16^η, 39^η). Στην 41^η που αφορά το «παρήγγειλε» τα ποσοστά μοιράζονται ακριβώς 50-50 ενώ η 57^η ερώτηση είναι η μόνη όπου το ποσοστό των διδασκόντων που διαφωνεί είναι πολύ υψηλότερο σε σχέση με τις άλλες ειδικότητες.

Αντίστοιχα και στις ηλικίες δεν σημειώνονται μεγάλες διαφορές. Σε όλες φαίνεται, ίσως, η μεγαλύτερη εξοικείωση των μεγαλύτερων με το λόγιο στοιχείο, χωρίς όμως να υπάρχει μεγάλη διαφορά στα ποσοστά. Αυτό που θα άξιζε να υπενθυμίσουμε είναι ότι σε κάποιες (41^η, 57^η) υπάρχουν αρκετά άτομα στις νεαρές ηλικίες που επέλεξαν να μείνουν ουδέτεροι.

9.3.2.6. Ερωτήσεις που εξετάζουν τη σύνδεση των λόγιων στοιχείων με το επίσημο ύφος και το κύρος.

Πολλοί είναι εκείνοι που θεωρούν ότι το λόγιο επίπεδο «αναβαθμίζει» τον λόγο και προσδίδει κύρος. Εξετάσαμε, λοιπόν, εάν οι συμμετέχοντές μας θεωρούν ότι το λόγιο επίπεδο συνδέεται με το επίσημο ύφος (14^η), την αναβάθμιση του λόγου (17^η), με την ικανότητα εντυπωσιασμού (31^η, 48^η) και το υψηλό μορφωτικό επίπεδο (35^η).

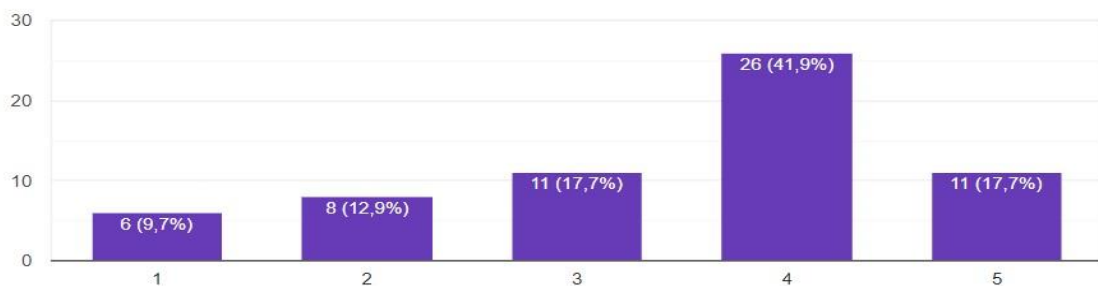
Στη 14^η ερώτηση (Γράφημα 33) κλήθηκαν να δηλώσουν αν συμφωνούν ή διαφωνούν με τη θέση πως η φράση «είναι γνωστό τοις πάσι» είναι πιο επίσημη από τη φράση «είναι γνωστό σε όλους».

Η φράση «Είναι γνωστό τοις πάσι» είναι πιο επίσημη από τη φράση «Είναι γνωστό σε όλους».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 33

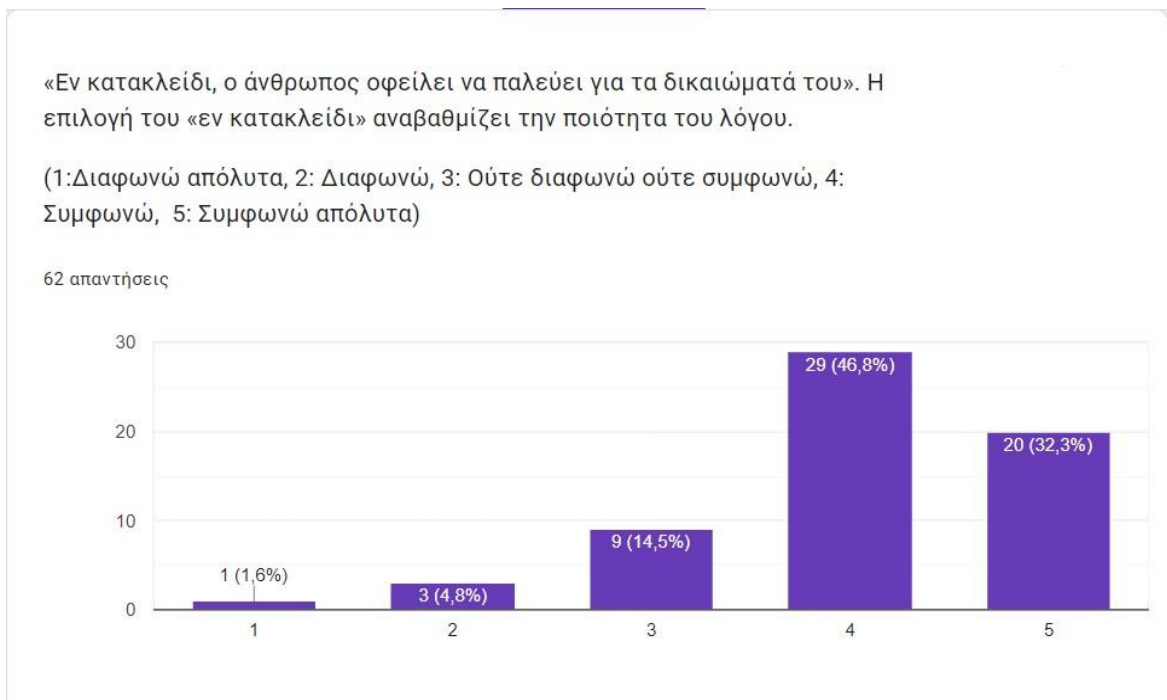
Και στη δική μας έρευνα πολλοί είναι εκείνοι που συνδέουν το λόγιο επίπεδο με το επίσημο ύφος. Το 59,6 % του συνόλου θεωρεί ότι η φράση «γνωστό τοις πάσι» είναι πιο επίσημη από τη φράση «γνωστό σε όλους». Βέβαια, το μεγαλύτερο ποσοστό (41,9 %, 26 άτομα) επέλεξε το 4, αποφεύγοντας ίσως την απόλυτη τοποθέτηση. Ίδιο ποσοστό (17,7 %, 11 άτομα) μένει ουδέτερο και συμφωνεί απόλυτα. Το 22,6 % μόνο θεώρησε ότι δεν είναι πιο επίσημη η πρώτη φράση από τη δεύτερη.

Όσον αφορά τις ειδικότητες, στην ομάδα των διδασκόντων της γλώσσας το 57,2% (16 άτομα) συμφωνεί. Στο σύνολο όσων συμφωνούν, το 43,3 % είναι διδάσκοντες της γλώσσας ενώ το 56,7 % ανήκει σε άλλες ειδικότητες. Η διαφορά δεν είναι μεγάλη αλλά θα υποθέταμε, ίσως, ότι οι διδάσκοντες θα ήταν οι περισσότεροι. Αξίζει, από την άλλη, να αναφερθεί ότι από τα έξι άτομα που διαφώνησαν πλήρως οι τρεις είναι φιλόλογοι (50%). Αντίστοιχα, οι 4 από τους 8 που επέλεξαν το 2, είναι διδάσκοντες της ελληνικής (50%, 2 φιλόλογοι, 2 δάσκαλοι). Αυτό ίσως σχετίζεται, όπως είπαμε, με το αντικείμενο των σπουδών τους και ειδικά τις αρχές της γλωσσολογίας. Ίσως γι' αυτό στους φιλόλογους μοιράστηκαν οι απαντήσεις με το

52,6 % να συμφωνεί αλλά το άλλο 47,4 % να διαφωνεί ή να μένει ουδέτερο (26,3 % και 21,1 % αντίστοιχα). Στους δασκάλους 66,7 % συμφωνεί με την πρόταση, 22,2 % διαφωνεί ενώ μόνο ένα άτομο μένει ουδέτερο. Οι φιλόλογοι φαίνεται να προβληματίστηκαν περισσότερο.

Παρατηρούμε ότι οι απαντήσεις των ηλικιακών ομάδων δεν διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό. Συγκεκριμένα, το 57,9 % των ατόμων 18-25 ετών και το 70 % των ατόμων 36-45 ετών συμφώνησε με την πρόταση. Αυτά τα θεωρήσαμε αναμενόμενα, αφού υποθέτουμε ότι οι μικρότερες ηλικίες δεν προτιμούν τους λόγιους τύπους. Αυτό που προκαλεί εντύπωση είναι ότι στην ηλικιακή ομάδα των 46-60 είναι μικρότερο το ποσοστό (57,1 %) αυτών που επέλεξαν τις απαντήσεις 4 ή 5 σε σχέση με τις δυο προηγούμενες ομάδες που περιλαμβάνουν νεότερα άτομα.

Περνώντας στην ερώτηση 17 (Γράφημα 34), εξετάζουμε εάν και σε ποιο βαθμό το δείγμα μας θα συνέδεε τη φράση «εν κατακλείδι» με την αναβάθμιση της ποιότητας του λόγου.

Γράφημα 34

Η πλειοψηφία συμφωνεί με αυτή τη διαπίστωση με το 46,8 % να συγκεντρώνεται στην τέταρτη απάντηση και το 32,3 % στην πέμπτη. Επιβεβαιώνεται, ίσως, και εδώ η άποψη πολλών για «ανωτερότητα» του λόγιου επιπέδου. Ένα ελάχιστο ποσοστό (συνολικά 6,4 %) διαφώνησε με την παραπάνω πρόταση και κατέληξε στις επιλογές 1 και 2.

Στην ομάδα των διδασκόντων το 71,4 % συμφώνησε. Παρατηρούμε ότι πρόκειται για το 40,8 % του συνολικού πληθυσμού, γεγονός που αποδεικνύει ότι στο δείγμα μας το μεγαλύτερο ποσοστό που συμφωνεί ανήκει σε άλλες ειδικότητες. Το 63,2 % των φιλολόγων και το 88,9 % των δασκάλων συμφωνεί. Τα τρία άτομα που επέλεξαν το 2 όσο και το ένα που δήλωσε ότι διαφωνεί απόλυτα ανήκουν στην ομάδα των φιλολόγων. Από τους δασκάλους δεν διαφώνησε κανένας. Αναφέρουμε και εδώ πως τους φιλόλογους ίσως τους επηρέασε το αντικείμενο των σπουδών τους και ειδικά ο κλάδος της γλωσσολογίας.

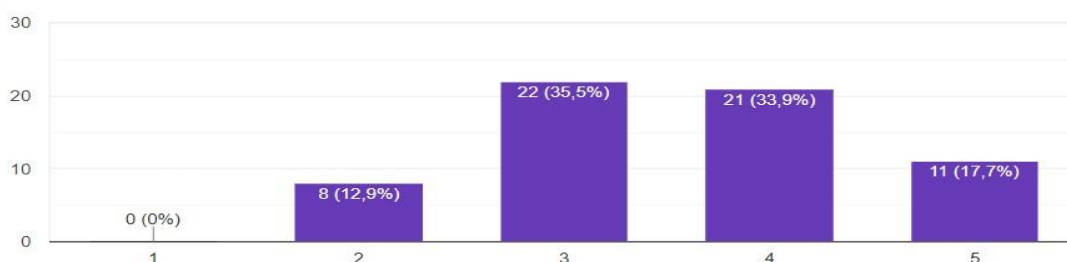
Συγκρίνοντας τις ηλικιακές ομάδες, σε όλες η πλειοψηφία συμφώνησε. Στην πρώτη ομάδα (18-35) το 84,2 % συμφώνησε ότι η επιλογή της φράσης «εν κατακλείδι» αναβαθμίζει την ποιότητα του λόγου. Αυτό μας ξενίζει, αφού θα περιμέναμε ίσως την «αντίδραση» αυτής της ομάδας. Μάλιστα, κανείς δεν το αρνήθηκε, οι υπόλοιποι 3 (15,8 %) έμειναν ουδέτεροι. Ενδεχομένως, βέβαια, η επιλογή αυτή να σχετίζεται και με τη διδασκαλία του μαθήματος της γλώσσας και την τάση πολλών διδασκόντων να ωθεί τους μαθητές σε τέτοιες εκφράσεις. Παρόμοια ποσοστά συναντάμε και στις υπόλοιπες ομάδες με την ομάδα των 36-45 ετών να φτάνει το 85% και των 46-60 στο 78,6 %.

Ακολουθεί η ερώτηση 31 (Γράφημα 35) όπου εξετάζουμε εάν το δείγμα μας πιστεύει ότι η χρήση ενός λόγιου στοιχείου (εδώ η λέξη διατείνομαι) μπορεί να εντυπωσιάσει.

Εάν κάποιος επιλέξει τη λέξη «διατείνομαι» αντί για τη λέξη «υποστηρίζω», θα εντυπωσιάσει τους συνομιλητές του.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 35

Παρατηρούμε ότι μεγάλο μέρος του δείγματός μας (51,6 %) συμμερίζεται την παραπάνω άποψη με το 17,7 % να συμφωνεί απόλυτα. Το μεγαλύτερο ποσοστό βέβαια συγκεντρώνεται στην τρίτη επιλογή, γεγονός που αποδεικνύει, ίσως, την ανάγκη των συμμετεχόντων να μείνουν ουδέτεροι. Ελάχιστοι (12,9 %) είναι εκείνοι που δηλώνουν ότι διαφωνούν με την πρόταση, από τους οποίους το 25 % (2 άτομα) είναι φιλόλογοι και ένας δάσκαλος (12,5 %).

Στους διδάσκοντες το 53,6 % συμφωνεί και, συγκρίνοντάς τους με το σύνολο, αυτοί αποτελούν το 46,8 %. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι οι απόψεις των δύο ομάδων δεν διαφέρουν πολύ και η ομάδα των άλλων ειδικοτήτων υπερισχύει για λίγο. Από τους φιλόλογους το 52,6 % συμφωνεί, το 36,9 % δεν εκφέρει άποψη και το 10,5 % μόνο διαφωνεί. Αντίστοιχα στους δασκάλους το 55,5 % συμφωνεί, το 33,3 % μένει ουδέτερο ενώ μόνο το 11,1 % (1 άτομο) διαφωνεί.

Συγκρίνοντας τις ηλικίες, εντύπωση προκαλούν, ίσως, οι επιλογές της νεότερης ηλικιακής ομάδας. Το 52,6 % συμφωνεί με την παραπάνω πρόταση και μόνο 2 άτομα

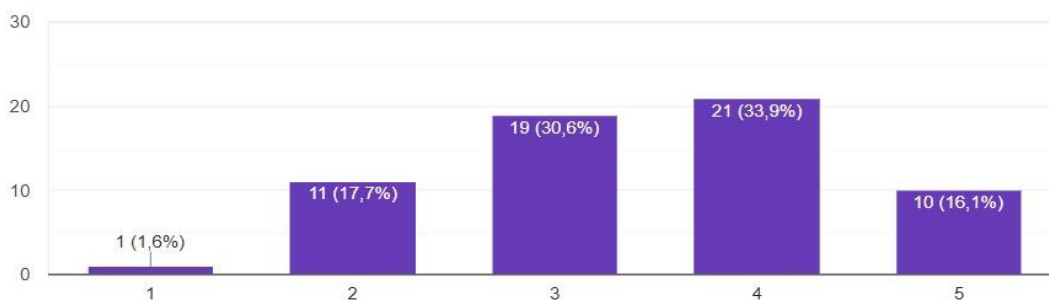
το αρνούνται. Όπως προαναφέρθηκε, αυτό ίσως να έχει να κάνει και με τη στάση αρκετών διδασκόντων στο σχολείο. Στις υπόλοιπες ομάδες το 50 % συμφωνεί με την πρόταση και αρκετοί είναι εκείνοι που διατήρησαν ουδέτερη στάση σε όλες τις ομάδες (36,8 % στους 18-25, 40 % στους 36-45 και 28,6 % στους 46-60).

Αντίστοιχα, στην 48^η ερώτηση (Γράφημα 36) εξετάζεται εάν η επιλογή της λέξης «ατέρμων» αντί για τη λέξη «ατελείωτος» θα εντυπωσίαζε τους συνομιλητές μας. Παρατηρούμε πως κι εδώ το 50 % του συνόλου συμφωνεί. Ένα μεγάλο βέβαια ποσοστό (30,5 %) επιλέγει να μην εκφέρει άποψη ενώ μόνο το 19,3 % δηλώνει ότι διαφωνεί.

Αν χρησιμοποιούσα τη λέξη «ατέρμων» αντί για τη λέξη «ατελείωτος», θα εντυπωσίαζα τους συνομιλητές μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 36

Συγκρίνοντας τις ειδικότητες, παρατηρούμε πως το 45 % περίπου που υποστηρίζει την πρόταση ανήκει στην ομάδα των διδασκόντων της γλώσσας ενώ το 55 % ανήκει στις άλλες ειδικότητες, αν και θα περιμέναμε ίσως το μεγαλύτερο ποσοστό να αντιστοιχεί στους πρώτους. Βέβαια, όπως προαναφέραμε, το αντικείμενο σπουδών

και ειδικά η γλωσσολογία απομακρύνουν ίσως από τέτοιες πεποιθήσεις. Ίσως έτσι εξηγείται και το υψηλό ποσοστό ουδετερότητας. Από τους φιλόλογους το 47,4 % συμφώνησε, το 21 % διαφώνησε ενώ το 31,6 % δεν εξέφερε άποψη. Από τους δασκάλους το 55,5 % συμφώνησε, το 11% διαφώνησε ενώ το 33,3 % έμεινε ουδέτερο.

Όσον αφορά τις ηλικίες, εντύπωση κάνει κι εδώ πως η νεότερη ομάδα υποστηρίζει περισσότερο την άποψη αυτή, αν και η διαφορά στα ποσοστά δεν είναι πολύ μεγάλη (57,8 % αντί για 45 % που συναντάμε στην ομάδα 36-45 και 50 % στην ομάδα 46-60). Αρκετά υψηλά τα ποσοστά ουδετερότητας σε όλες τις ομάδες (26,1 % στους 18-25 ετών, το 35 % στους 36-45 και το 35,7 % στους 46- 60 ετών).

Στην 35^η ερώτηση (Γράφημα 37) οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν εάν το ρήμα «εικάζω» μπορεί να αποδείξει το υψηλό μορφωτικό επίπεδο κάποιου. Το μεγαλύτερο ποσοστό (35,5 %, 22 άτομα) μένει κι εδώ ουδέτερο, ενώ οι υπόλοιποι μοιράζονται, κυρίως, ανάμεσα στις επιλογές 2 και 4 με την τελευταία να υπερισχύει για πολύ λίγο (32,3 % αντί για 25,8 % που βρίσκουμε στο 2). Στις δύο ακραίες θέσεις συναντάμε από 2 άτομα. Όπως καταλαβαίνουμε, φαίνεται να υπερισχύουν όσοι υποστηρίζουν αυτή τη θέση αλλά η μικρή διαφορά και το μεγάλο ποσοστό ουδετερότητας δεν μας επιτρέπουν να οδηγηθούμε σε «ασφαλή» συμπεράσματα.

Συγκρίνοντας τις ομάδες, οι διδάσκοντες αποτελούν το 40 % περίπου όσων συμφωνούν και το 61,1 % όσων διαφωνούν, αφού το 50 % των διδασκόντων συμφωνούν και το 39,3 % διαφωνούν με την πρόταση. Πιο συγκεκριμένα, από τους φιλόλογους το 21 % συμφώνησε, το 47,3 % διαφώνησε ενώ το 31,6 % έμεινε ουδέτερο. Στην περίπτωση των δασκάλων το 55,5 % συμφώνησε, το 22,2 % διαφώνησε και το 22,2 % έμεινε ουδέτερο. Βλέπουμε λοιπόν ότι οι δύο ειδικότητες των διδασκόντων της γλώσσας κινούνται στην αντίθετη κατεύθυνση.

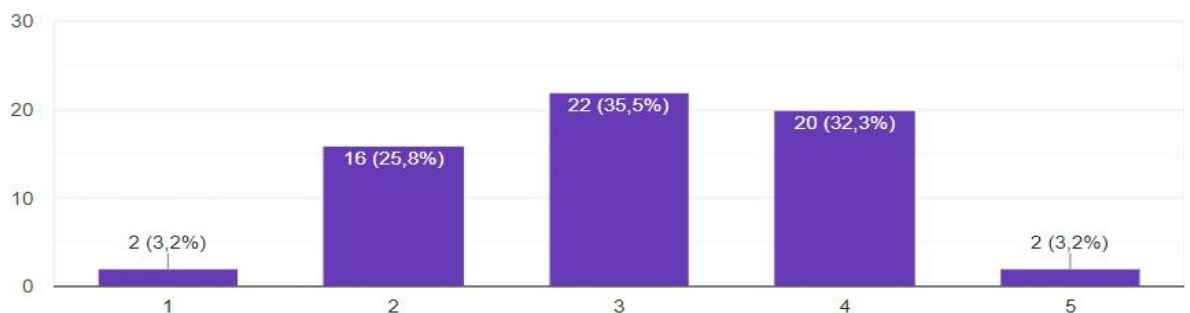
Όσον αφορά τις ηλικίες, σε όλες τις ομάδες οι απαντήσεις μοιράστηκαν και ίσως αυτό δείχνει τη διάσταση απόψεων που υπάρχει. Σε κάθε ομάδα λιγότεροι από τους μισούς (36,8 % στους 18-25, 35 % στους 36-45 και το 42,8 % στους 46-60) υποστηρίζουν ότι το εικάζω αποδεικνύει το υψηλό επίπεδο κάποιου. Από την άλλη,

το 31,6 %, 35 % και το 35,7 % σε κάθε μια από αυτές τις ομάδες δεν εξέφερε άποψη και το 26,3 %, το 35 % και το 21,4 % διαφώνησε. Παρατηρούμε ότι στην ομάδα 36-45 ετών το ίδιο ποσοστό (35 %) ατόμων συμφώνησε και διαφώνησε. Δύσκολα, λοιπόν, θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε σε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με τις προτιμήσεις των διαφόρων ηλικιών.

Η επιλογή του ρήματος «εικάζω» αντί του ρήματος «υποθέτω» αποδεικνύει το υψηλό μορφωτικό επίπεδο κάποιου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

62 απαντήσεις

Γράφημα 37

9.3.2.6.1. Σύνοψη- κύρια συμπεράσματα

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι οι συμμετέχοντες σε γενικές γραμμές συμμερίζονται την άποψη ότι το λόγιο στοιχείο προσδίδει κύρος.

Στις ειδικότητες δεν εντοπίζονται πολλές διαφορές και αυτό που θα άξιζε να τονίσουμε είναι ότι σε όλες τις ερωτήσεις τα υψηλότερα ποσοστά δίνονται στην ομάδα των μη διδασκόντων. Φαίνεται ότι οι διδάσκοντες, αν και υποθέσαμε το αντίθετο, είναι πιο σκεπτικοί απέναντι σε αυτήν την «ιδιότητα» του λόγιου

επιπέδου. Βέβαια, τα μεγάλα ποσοστά ουδετερότητας επηρεάζουν τα συμπεράσματά μας.

Και στην περίπτωση των ηλικιών δεν εντοπίζονται μεγάλες διαφορές, με τους νέους όμως να συγκεντρώνουν υψηλότερα ποσοστά σε κάποιες ερωτήσεις (17, 31, 48), παρά τις υποθέσεις μας. Αξίζει, μάλιστα, να σχολιάσουμε το πολύ υψηλό ποσοστό των νεαρών ηλικιών στην 17^η ερώτηση που αφορά την ικανότητα του «εν κατακλείδι» να αναβαθμίζει τον λόγο. Δεν φανταζόμασταν ότι το 84,2 % των νέων θα συμφωνούσε με αυτό και, όπως αναφέραμε, ίσως έχει να κάνει και με τη διδασκαλία και τη στάση των εκπαιδευτικών στα σχολεία.

9.4. Συζήτηση

Στην παρούσα ενότητα θα προβούμε σε ανάλυση των σημαντικότερων όψεων της έρευνάς μας, προσπαθώντας να απαντήσουμε στα ερευνητικά ερωτήματα, να διερευνήσουμε τις υποθέσεις μας, συγκρίνοντας παράλληλα τα δικά μας ευρήματα με αυτά προηγούμενων μελετών.

Ξεκινώντας από το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, οι συμμετέχοντές μας φαίνονται εξοικειωμένοι με το λόγιο επίπεδο, αφού η πλειοψηφία αναγνώρισε σημασίες των λόγιων στοιχείων (ερωτήσεις 13, 21, 29, 40, 52) με τα ποσοστά να είναι πολύ υψηλά στις φράσεις «γνωστό τοις πάσι», «κρίνει εξ ιδίων τα αλλότρια». Επίσης, δεν φάνηκε να τους προβληματίζουν ζητήματα ορθογραφίας (ερώτηση 8, 10, 12), ειδικά στην περίπτωση της φράσης «Δόξα τω Θεώ», ούτε να τους δυσκολεύουν σε μεγάλο βαθμό συχνά «λάθη» που αναφέρονται στη βιβλιογραφία (Παναγιωτίδης, 2013· Ξυδόπουλος, 2020), όπως το επίθημα –θεν (ερωτήσεις 16, 36, *ανέκαθεν- από ανέκαθεν*), τα επίθετα σε –ης (ερώτηση 39, *ευγενή αγόρι*) ή στην ερώτηση 41 η προστακτική «παρήγγειλε». Θα μπορούσε, ίσως, να θεωρηθεί ότι στην 41 ερώτηση προκαταβάλαμε τους ομιλητές σχετικά με την ύπαρξη λάθους. Παρόλ' αυτά, το 16,1 % διαφώνησε παρά τον τύπο της ερώτησης. Εάν ρωτούσαμε πόσοι χρησιμοποιούν τη συγκεκριμένη προστακτική, λογικά τα αποτελέσματα θα ήταν διαφορετικά αλλά δεν θα εξεταζόταν εάν αναγνωρίζουν το «λάθος». Ίσως θα έπρεπε να προστεθεί η παραπάνω ερώτηση, ώστε να συγκριθούν τα αποτελέσματα. Μόνο στην 57^η ερώτηση («την προλαλήσαντα») μοιράστηκαν οι απαντήσεις αλλά και πάλι η πλειοψηφία το απέρριψε.

Όσον αφορά τη χρήση των λόγιων στοιχείων, σε πολλές περιπτώσεις το δείγμα μας απάντησε θετικά (ερώτηση 7, 20, 24, 26, 33- 34, 55) και φάνηκε έτσι ότι τα συμπεριλαμβάνει στον λόγο του. Όπως προαναφέραμε, ο τύπος «πιπεριά Φλωρίνης» δεν φαίνεται να έχει ανταγωνιστή, όπως ακριβώς υποστηρίζεται και στη βιβλιογραφία (Φλιάτουρας, 2018) ενώ και στην περίπτωση του διλήμματος «έλξατε- ωθήσατε» ή «τραβήξτε- σπρώξτε» οι περισσότεροι επιλέγουν το πρώτο, όπως φαίνεται και στην έρευνα των Φλιάτουρας κ.ά. (2019). Βέβαια, στη δική μας περίπτωση τα μεγάλα ποσοστά ουδετερότητας και στις δύο αυτές ερωτήσεις

(26, 27) αποτελούν περιοριστικούς παράγοντες για την διεξαγωγή σίγουρων συμπερασμάτων. Από την άλλη απέρριψαν τη φράση «ειλικρινά υμέτερος», θεωρώντας την ίσως παρωχημένη και ενώ η πλειοψηφία αναγνώρισε τη λειτουργία της φράσης «έγινε της κολάσεως», δεν φάνηκε να τους εμπνέουν οι φράσεις «τα αγαθά κλόποις κτώνται» και «οποία αισχύνη» για να εκφράσουν χιούμορ ή ειρωνεία.

Σε όλες τις ερωτήσεις που σχετίζονται με το κύρος, τα ποσοστά αποδεικνύουν ότι οι συμμετέχοντές μας πιστεύουν ότι το λόγιο στοιχείο κάνει το ύφος πιο επίσημο (14^η ερώτηση), αναβαθμίζει τον λόγο (17^η), αποδεικνύει το υψηλό μορφωτικό επίπεδο (35^η) και εντυπωσιάζει (31^η και 48^η). Άρα, συμφωνούν πως το λόγιο επίπεδο προσδίδει κύρος, όπως συχνά υποστηρίζεται (Καμηλάκη, 2009).

Αναφορικά με τις υποθέσεις μας ότι οι διδάσκοντες της γλώσσας και οι μεγαλύτερες ηλικίες είναι πιο εξοικειωμένοι και διατηρούν πιο θετική στάση σε σχέση με τις άλλες ειδικότητες και τις μικρότερες ηλικίες, τα δεδομένα μάλλον μοιράζονται. Σχετικά με τις ειδικότητες, αναφερόμαστε αρχικά στις ερωτήσεις που επιβεβαίωσαν τις υποθέσεις μας. Τη φράση «από ανέκαθεν», όντως, θα τη χρησιμοποιούσαν λιγότεροι διδάσκοντες της γλώσσας, όπως υποθέσαμε, με μικρή όμως διαφορά (56,4 % - 44,6 %) ενώ θα χρησιμοποιούσαν ανεπιφύλαχτα τη φράση «κρίνει εξ ιδίων τα αλλότρια» (57 % - 43 %). Υποστήριξαν, επίσης, τη γραφή «τω θεώ» και όχι «το Θεό». Στις φράσεις, αντίστοιχα, «τα αγαθά κλόποις κτώνται» και «οποία κατάντια» που εκφράζουν χιούμορ και ειρωνεία, αν και γενικά δεν ήταν δημοφιλείς φράσεις, τα ποσοστά των διδασκόντων είναι ελαφρώς υψηλότερα (55 % - 45 % και 66,6 % - 33,4 %). Περισσότεροι διδάσκοντες, επίσης, αναγνωρίζουν τη σημασία της λέξης «υετός» (58,5 % - 41,5 %), λογικά λόγω της εξοικειώσής τους, και δηλώνουν ότι δεν θα ήθελαν να λείπει η λέξη αυτή από τα δελτία (61,1 % - 38,9 %). Επίσης, δεν θεωρούν ότι το ρήμα «διατείνομαι» δυσχεραίνει την κατανόηση (29, 1% - 60,9 %). Παράλληλα, πολύ λιγότεροι είναι αυτοί που θα χρησιμοποιούσαν τη φράση «συμφωνώ με την προλαλήσαντα» (21 % - 79 %), αναγνωρίζοντας λογικά το λάθος. Με μεγάλη διαφορά δηλώνουν οι διδάσκοντες πως θα προτιμούσαν την έκφραση «το κείμενο βρίθει επιχειρημάτων» από το «παρουσιάζει πολλά επιχειρήματα» (70 % - 30%) και είναι περισσότεροι αυτοί που αναγνωρίζουν την προέλευση του «εστάλη» (54,8 %- 45, 2 %).

Στις υπόλοιπες όμως ερωτήσεις (6- 7, 11- 14, 16-17, 48, 21- 24, 40, 26- 27, 31- 35, 39, 41, 47, 53, 55), είτε σημειώθηκαν ίσα ποσοστά είτε υπερίσχυσε η ομάδα των άλλων ειδικοτήτων. Αξίζει να αναφερθούμε στις ερωτήσεις που συνδέουν το λόγιο στοιχείο με το κύρος (14, 17, 31, 35, 48), άποψη που υποστήριζαν κυρίως άτομα διαφορετικών ειδικοτήτων. Επίσης, την επιγραφή «έλξατε- ωθήσατε» επέλεξαν κυρίως άτομα διαφορετικών ειδικοτήτων, αν και θα υποθέταμε το αντίθετο, λόγω εξοικείωσης. Από τα παραπάνω φαίνεται πως, ενώ οι υποθέσεις μας επιβεβαιώθηκαν σε κάποιες ερωτήσεις, στις περισσότερες αυτό δεν συνέβη, αν και οι διαφορές δεν ήταν μεγάλες. Ίσως θα έπρεπε να λάβουμε υπόψη την επίδραση του κλάδου της γλωσσολογίας στις απόψεις των διδασκόντων, ειδικά των φιλόλογων. Από την άλλη, η αποδοχή του λόγιου επιπέδου και η εξοικείωση των μη διδασκόντων με αυτό ίσως σχετίζεται με τη σύνδεση του πολλές φορές με το επίσημο ύφος και το κύρος, πεποίθηση που συχνά, ίσως, προωθείται και από το ίδιο εκπαιδευτικό σύστημα.

Επιχειρώντας μια σύγκριση των δασκάλων με τους φιλόλογους παρατηρούμε πως σε άλλες ερωτήσεις φαίνονται πιο δεκτικοί στο λόγιο στοιχείο οι πρώτοι ενώ σε άλλες οι δεύτεροι. Όσον αφορά τη χρήση, οι φιλόλογοι παρουσιάζονται πιο εξοικειωμένοι σε αρκετές ερωτήσεις (20, 29, 32, 33-34, 44, 50) με αρκετά υψηλά ποσοστά στη χρήση της φράσης «κρίνει εξ ιδίων τα αλλότρια» και του «εικάζω» στον καθημερινό λόγο. Αξίζει να σχολιαστεί η 32^η ερώτηση στην οποία οι θέσεις των δύο ομάδων είναι ακριβώς αντίθετες, με το 42 % των φιλόλογων να υποστηρίζει ότι το διατείνομαι δεν δυσχεραίνει την κατανόηση ενώ το 45 % των δασκάλων να υποστηρίζει το αντίθετο. Το μεγάλο, βέβαια, ποσοστό ουδετερότητας εδώ επηρεάζει τα συμπεράσματα. Αντίστοιχα, στις ερωτήσεις ορθογραφίας (8, 10, 12) και κατανόησης του λόγιου επιπέδου (13, 21, 29, 40, 52) οι φιλόλογοι φαίνονται πιο εξοικειωμένοι με αυτό, αν και τα ποσοστά των δασκάλων είναι, επίσης, υψηλά. Εξαίρεση εδώ αποτελεί η ερώτηση για την προέλευση του ρήματος «εστάλη» με τους δασκάλους να υποστηρίζουν πιο ένθερμα την προέλευσή του από τα αρχαία ελληνικά. Παρατηρούμε πως σε αρκετές ερωτήσεις οι δάσκαλοι είναι πιο «κάθετοι» (με ποσοστό 100%) σε σχέση με τους φιλόλογους, όπως στην απόρριψη της λόγιας λέξης «τερψιλαρύγγιον» (47^η ερώτηση), της φράσης «πόρτα της τάξεως» (23^η) και της μη λόγιας «πιπεριάς Φλώρινας» (6^η). Στις δύο πρώτες περιπτώσεις λογικά θεώρησαν παρωχημένες τις επιλογές ενώ στην τρίτη μάλλον έπαιξε ρόλο η

επικράτηση του τύπου «πιπεριά Φλωρίνης». Παράλληλα, απέρριψαν ολοκληρωτικά (100 %) την άποψη ότι το λόγιο επίπεδο αφορά μόνο φιλόλογους και ακαδημαϊκούς (11^η). Γενικά το δείγμα μας απορρίπτει αυτήν την αντίληψη αλλά οι δάσκαλοι είναι πιο κάθετοι. Υψηλότερα ποσοστά συγκεντρώνουν, επίσης, οι δάσκαλοι σε ερωτήσεις που αντανακλούν πεποιθήσεις για το λόγιο στοιχείο, όπως το κύρος του (14^η, 17^η, 31^η, 48^η, 35^η). Ενδεχομένως, ένα μέρος των φιλόλογων έχουν απομακρυνθεί από τέτοιες πεποιθήσεις χάρη στις αρχές της γλωσσολογίας που αναγνωρίζει ως ισότιμες όλες τις γλωσσικές ποικιλίες (Δελβερούδη, 2001α). Αυτό αναδεικνύεται ίσως και στην αποδοχή των τύπων «από ανέκαθεν» και «παρήγγειλε» (ερωτήσεις 36 και 41) όπου οι φιλόλογοι φαίνονται πιο δεκτικοί από τους δασκάλους. Ενδεχομένως, όσοι δεν τα θεώρησαν λανθασμένα (έστω ένα μικρό ποσοστό), αναγνωρίζουν την προοπτική της «γλωσσικής αλλαγής». Στην έρευνά μας, επικεντρωθήκαμε κυρίως στη σύγκριση διδασκόντων της γλώσσας και μη διδασκόντων, ενώ αναφερθήκαμε περιληπτικά στη σύγκριση φιλόλογων- δασκάλων. Θεωρούμε ότι θα παρουσίαζε ενδιαφέρον μια επόμενη έρευνα να εστιάσει σε αυτή.

Όσον αφορά τις ηλικίες, σε αρκετές ερωτήσεις (8, 10- 14, 16, 20- 21, 24, 29, 32- 33, 36, 44- 45, 50, 52, 55) επιβεβαιώνονται οι υποθέσεις μας ότι οι μεγαλύτεροι είναι πιο εξοικειωμένοι με το λόγιο επίπεδο, αν και τα ποσοστά δεν διαφέρουν πολύ. Από την άλλη, σε κάποιες ερωτήσεις (6, 48, 23, 26- 27, 31) οι υποθέσεις μας διαψεύδονται. Αξίζει να σχολιαστεί πως το ονοματικό σύνολο «πιπεριά Φλώρινας» δεν το επέλεξε κανένας νέος (18-25) σε αντίθεση με τις μεγαλύτερες ηλικίες που το επέλεξαν από δύο άτομα. Επίσης, αν και υποθέσαμε ότι η λέξη «ατέρμων» θα δυσκολέψει ίσως περισσότερο τους νεότερους, είναι εκείνοι που υποστήριξαν περισσότερο την ισοδυναμία του με το «ατελείωτος». Αξίζει επίσης να τονίσουμε πως το ζεύγος «έλξατε- ωθήσατε» επιλέχθηκε πολύ περισσότερο από τους νέους παρά τους μεγαλύτερους, ενώ θα περιμέναμε να τους δυσκολεύει. Ίσως και εδώ τους φαίνεται πιο επίσημη και κατ' επέκταση ταιριαστή αυτή η επιλογή παρά η εναλλακτική «τραβήξτε- σπρώξτε» την οποία επέλεξαν μόλις 5 νέοι. Τέλος, στην ερώτηση 31 για την ικανότητα του «διατείνομαι» να εντυπωσιάζει, το ποσοστό των νέων είναι λίγο πιο υψηλό από των υπολοίπων. Η ηλικία και η φύση των νέων λογικά τους οδηγεί πιο κοντά στα μη λόγια στοιχεία. Παρόλ' αυτά, οι αντιλήψεις που υπάρχουν συχνά για το κύρος του λόγιου επιπέδου

και η προώθηση αυτής της πεποίθησης από πολλούς διδάσκοντες, ίσως τους επηρεάζει και θεωρούν ανώτερα κάποιες φορές τα λόγια από τα μη λόγια στοιχεία.

Συνοψίζοντας, στη δική μας έρευνα φάνηκε το δείγμα μας να είναι αρκετά εξοικειωμένο με το λόγιο στοιχείο, να το χρησιμοποιεί και να αναγνωρίζει κύρος σε αυτό. Οι ειδικότητες (διδάσκοντες- μη διδάσκοντες) δεν εμφανίζουν μεγάλες διαφορές στα ποσοστά τους ακόμα κι όταν οι διδάσκοντες υπερισχύουν, διαψεύδοντας, ίσως, μερικώς τις υποθέσεις μας. Οι φιλόλογοι φαίνονται συχνά πιο εξοικειωμένοι με το λόγιο επίπεδο από τους δασκάλους αλλά οι δεύτεροι παρουσιάζουν πιο υψηλά ποσοστά σε ερωτήσεις που σχετίζονται με το κύρος αυτού. Οι μικρότερες ηλικίες φαίνονται λιγότερο εξοικειωμένες με το λόγιο στοιχείο, όπως υποθέσαμε. Στη δική μας έρευνα, βέβαια, η διαφορά δεν είναι μεγάλη και σε κάποιες περιπτώσεις η κατάσταση αυτή ανατρέπεται, ίσως λόγω των κοινωνικών αντιλήψεων για το κύρος αυτού. Θα ήταν ενδιαφέρουσα η περαιτέρω διερεύνηση των ερωτημάτων μας, ίσως συνδυαστικά με συνεντεύξεις ή με παρατήρηση.

10. Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία προσεγγίσαμε τον διαχρονικό δανεισμό και ειδικότερα το λόγιο επίπεδο της γλώσσας καθώς και θέματα που σχετίζονται με αυτό όπως τη διαχρονία της ελληνικής, τη γλωσσική ποικιλία και τον δανεισμό. Παράλληλα, παραθέτοντας τις λειτουργίες του λόγιου επιπέδου υποστηρίξαμε ότι δεν θα μπορούσε αυτό να λείπει από τη γλώσσα, από τη στιγμή που είναι λειτουργικό και παραγωγικό. Οι δυσκολίες και τα λάθη που συχνά παρατίθενται στη βιβλιογραφία εξηγούν γιατί είναι απαραίτητη η διδασκαλία του στο μάθημα της ελληνικής γλώσσας.

Στη βιβλιογραφική ανασκόπηση παρουσιάσαμε, επίσης, τόσο θετικές όσο και αρνητικές στάσεις απέναντι στο λόγιο επίπεδο. Το θέμα αυτό επιχειρήσαμε να διερευνήσουμε περαιτέρω με δική μας έρευνα, εξετάζοντας πόσο οικείο φαίνεται στους συμμετέχοντές μας το λόγιο επίπεδο, σε ποιο βαθμό το χρησιμοποιούν και εάν θεωρούν ότι προσδίδει κύρος. Ξεκινώντας από το τελευταίο, το δείγμα μας φαίνεται να συμερίζεται αυτήν την άποψη. Επίσης, μοιάζει αρκετά εξοικειωμένο και φάνηκε ότι σε αρκετές περιπτώσεις θα το χρησιμοποιούσε. Επιβεβαιώνονται, μάλιστα, κάποια ευρήματα προηγούμενων ερευνών, όπως ότι κάποια λόγια στοιχεία - εδώ η «πιπεριά Φλωρίνης»- δεν έχουν ανταγωνιστή (Φλιάτουρας 2018), άρα είναι απαραίτητα. Επίσης, κάποιες εκφράσεις, όπως, η απολιθωματική φράση «έλξατε- ωθήσατε» συνεχίζουν να είναι δημοφιλείς (Φλιάτουρας και συν., 2019). Βέβαια, στη δική μας έρευνα αρκετοί επέλεξαν την ουδετερότητα, οπότε δεν μπορούμε να καταλήξουμε σε βέβαια συμπεράσματα. Παράλληλα, δεν εντοπίσαμε στους συμμετέχοντές μας κάποια ιδιαίτερη δυσκολία ή λάθη, αν εξαιρέσουμε ίσως τη φράση «συμφωνώ με την προλαλήσαντα». Έτσι, ίσως, η έρευνά μας έρχεται σε αντίθεση με τη βιβλιογραφία που αναφέρεται σε συχνά λάθη στα οποία οδηγεί η φύση του λόγιου επιπέδου (Παναγιωτίδης, 2013· Ξυδόπουλος, 2020).

Οι δύο ομάδες ειδικοτήτων δεν φαίνονται να διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό. Οι διδάσκοντες αποδεικνύονται πιο εξοικειωμένοι από τους μη διδάσκοντες σε κάποιες ερωτήσεις αλλά στις περισσότερες τα ποσοστά είτε είναι ίσα είτε υπερσχύουν αυτά των μη διδασκόντων, διαψεύδοντας μερικώς τις υποθέσεις μας. Η απενοχοποίηση της χρήσης του λόγιου επιπέδου από τη μια (Φλιάτουρας, 2018) και οι αντιλήψεις που συχνά υπάρχουν για την επισημότητα

και το κύρος του λόγιου επιπέδου (Καμηλάκη, 2009) ίσως οδήγησε τους συμμετέχοντες των άλλων ειδικοτήτων να το προτιμήσουν. Από την άλλη, πολλοί διδάσκοντες και ειδικά φιλόλογοι ίσως επηρεάστηκαν από τις αρχές της γλωσσολογίας για ισάξια αντιμετώπιση όλων των ποικιλιών.

Όσον αφορά τις υποθέσεις μας για τις ηλικίες, στις περισσότερες ερωτήσεις επιβεβαιώθηκαν αφού οι νέοι φαίνονται λιγότερο εξοικειωμένοι σε σχέση με τους μεγαλύτερους. Υπάρχουν όμως και κάποιες ερωτήσεις που αυτό ανατρέπεται και είναι οι νέοι που υποστηρίζουν ένθερμα το λόγιο στοιχείο, ίσως λόγω και πάλι των αντιλήψεων που υπάρχουν για την επιστημότητα και το κύρος του λόγιου επιπέδου.

Βέβαια, ας μην ξεχνάμε ότι σε ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου δεν μπορούμε πάντα να ελέγξουμε κατά πόσο οι απαντήσεις είναι αυθόρμητες. Θα ήταν χρήσιμη, ενδεχομένως, η περαιτέρω διερεύνηση συνδυάζοντας, ίσως, το ερωτηματολόγιο με συνεντεύξεις ή παρατήρηση. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε ίσως να διαπιστωθεί εάν οι απαντήσεις ήταν ειλικρινείς ή να δώσουμε την ευκαιρία στους ομιλητές να εξηγήσουν τις επιλογές τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αραποπούλου, Μ. (1996). Δημοτική, Καθαρεύουσα και οι στάσεις των νέων. Στο: *Ισχυρές και Ασθενείς γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού*. Πρακτικά Ημερίδας, 25 Απριλίου 1996. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 145-159.
- Αραποπούλου, Μ. (2002). Δημοτική, Καθαρεύουσα και οι στάσεις των δύο φύλων. Στο: Θ.-Σ. Παυλίδου (επιμ.), *Γλώσσα- Γένος- Φύλο: Προβλήματα, αναζητήσεις και ελληνική γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 171-206.
- Aitchison, J. (2012). *Language Change. Progress or Decay? 4th edition* (pp. 143-174). Cambridge: Cambridge University Press.
- Αναστασιάση-Συμεωνίδη, Α. & Φλιάτουρας, Α. (2018). Από το λόγιο επίπεδο της νέας ελληνικής στην αρχαία ελληνική: Εφαρμογή και διδακτικές προοπτικές. Στο *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα: Πρακτικά της 38ης ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Απρίλιος 2017*, (σσ. 37-50). Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. & Φλιάτουρας, Α. (2019). Το λόγιο επίπεδο στη σύγχρονη νέα ελληνική: συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις. Στο Α. Φλιάτουρας & Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (Επιμ.), *Το λόγιο επίπεδο στη σύγχρονη νέα ελληνική: Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις* (σσ. 15-56). Αθήνα: Πατάκης.
- Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα* (σσ. 361-381, 453-513). Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας* (σσ. 257-280). Αθήνα: Gutenberg.
- Δελβερούδη, Ρ. (2001α). Γλώσσα και διάλεκτος. Στο Χριστίδης, Α.-Φ. *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, σελ. 50-53. http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_a8/index.html.
- Δελβερούδη, Ρ. (2001β). Γλωσσική ποικιλία. Στο Α.Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_a9/index.html
- Fromkin, V., Rodman, R. & Hyams, N. (2008). *Εισαγωγή στη μελέτη της γλώσσας* (Επιμ. Γ. Ι. Ξυδόπουλος). Αθήνα: Πατάκης.

- Hickey, R. (2003). Language change in: Jef Verschueren, Jan-Ola Östman, Jan Blommaert and Chris Bulcaen (eds.) *Handbook of Pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins, pp. 1-35.
- Holmes, J. (2016). Εισαγωγή στην Κοινωνιογλωσσολογία. Αθήνα: Πατάκη.
- Ιορδανίδου, Α. (1999). Ζητήματα τυποποίησης της σύγχρονης νεοελληνικής. Στο «*Ισχυρές και «ασθενείς» Γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού* (Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, 26-28 Μαρτίου 1997), επιμ. Α.-Φ. Χριστίδης, 835-844. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής γλώσσας.
- Ιορδανίδου, Α. (2019). Η λόγια μορφολογία στην κοινή νεοελληνική: ζητήματα περιγραφής και διδασκαλίας. Στο Α. Φλιάτουρας & Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (Επιμ.), *Το λόγιο επίπεδο στη σύγχρονη νέα ελληνική: Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις* (σσ. 127-147). Αθήνα: Πατάκης.
- Κακριδή-Ferrari, M. (2000). "Νόρμα, γλωσσική ποικιλία και εκπαίδευση". Γλωσσικός Υπολογιστής 2. Περιοδική έκδοση του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας για τη γλώσσα και τη γλωσσική αγωγή, τ.2. Θεσσαλονίκη: Κόμβος για την Ελληνική Γλώσσα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:
<http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/default.htm>.
- Κακριδή- Ferrari, M. (2007). «Στάσεις απέναντι στη γλώσσα. Θέματα ιστορίας της ελληνικής γλώσσας». Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_03/index.html
- Κακριδή-Ferrari, M. Κατή, Δ. & Νικηφορίδου, Β. (1999). «Γλωσσική ποικιλία και γλωσσική εκπαίδευση». *Γλωσσικός υπολογιστής 1*. Ανακτήθηκε από:
<http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/thematikes/print/1/index.htm>.
- Κακριδή-Ferrari, M. & Χειλά-Μαρκοπούλου. (1996). Η γλωσσική ποικιλία και η διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Στο: *Η νέα ελληνική ως ξένης γλώσσας. Προβλήματα διδασκαλίας*. Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή Χόρν.
- Καμηλάκη, Μ. (2009). *Τα λόγια στοιχεία στη νεανική επικοινωνία: κοινωνιοπραγματολογική διερεύνηση της ποικιλίας [+/-λόγιο]*. Διδακτορική Διατριβή, Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών: ΕΚΠΑ. Ανακτήθηκε από:
www.thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/21332#page/1/mode/2up
- Καραντζόλα, Ε. & Φλιάτουρας, Α. (2004). *Γλωσσική αλλαγή*. Αθήνα: Νήσος.
- Κριαράς, Ε. (2001). Προϋποθέσεις για σωστή γλωσσική χρήση. Στο: Π. Μπουκάλας & Σ. Μοσχονάς (επιμ.), *Δημοσιογραφία και γλώσσα- Πρακτικά Συνεδρίου (16/4/2000)*.

Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Ε.Σ.Η.Ε.Α, 17-26. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική
διεύθυνση https://www.researchgate.net/profile/Spiros-Moschonas/publication/331375220_Demosiographia_kai_Glossa/links/5ccf488b92851c4eab860489/Demosiographia-kai-Glossa.pdf

- Κριμπάς, Π.Γ. (2019). Ψευδολόγιοι τύποι και υπερδιόρθωση στη Νεοελληνική Κοινή με βάση τα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης. Στο Α. Φλιάτουρας & Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (Επιμ.), *Το λόγο επίπεδο στη σύγχρονη νέα ελληνική: Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις* (σσ. 57-117). Αθήνα: Πατάκης.
- Μαγουλάς, Γ., & Μαγουλά, Ε. (2017). *Θέματα Συγχρονικής και Διαχρονικής Γλωσσολογίας* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.
<https://dx.doi.org/10.57713/kallipos-683>
- Μαρκόπουλος, Θ. (2006). *Blog ανορθογραφίες: Η γλωσσική (α)συνέχεια*. [Διαθέσιμο στο: <http://anorthografies.blogspot.gr/2006/12/blog-post.html>].
- Μικρός, Γ. (2017). *Η Ποσοτική Ανάλυση της Κοινωνιογλωσσολογικής Ποικιλίας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μοσχονάς, Σ. (2000). Πόση καθαρεύουσα επιτρέπει η δημοτική; Εφημερίδα *Η Καθημερινή* (1/10/2000) 53.
- Μοσχονάς, Σ. (2010). *Η γλώσσα- Η πρότυπη γλώσσα*. Ανακτήθηκε από:
http://greeklinguistics.blogspot.com/2010/04/blog-post_11.html
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Συνοπτική ιστορία της ελληνικής γλώσσας* (σσ. 80-82). Αθήνα: ΑΘΗΝΑ.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Συνοπτική ιστορία της ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: ΑΘΗΝΑ.
- Ντίνας, Κ. (2015). Το γλωσσικό ζήτημα στην Ελλάδα. [Διαθέσιμο στο:
<http://docplayer.gr/110189677-To-glossiko-zitima-stin-ellada.html>].
- Ξυδόπουλος, Ι.Γ. (2008). *Λεξικολογία: Εισαγωγή στην ανάλυση της λέξης και του λεξικού*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ξυδόπουλος, Γ. Ι. (2020). Μια διεισδυτική ματιά στα γλωσσικά «λάθη». Στο Ν. Τσιτσανούδη-Μαλλίδη (επιμ.) *Το λάθος και η δυναμική του στη γλώσσα και στην επικοινωνία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg, 199-238.
- Παναγιωτίδης, Φ. (2013). *Μίλα μου για γλώσσα: Μικρή εισαγωγή στη γλωσσολογία*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

- Παπαναστασίου, Γ. (2001). «Γλωσσικός δανεισμός». Στο Α.-Φ. Χριστίδης (επιμ.) *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*, 45-49. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας
- Παπαναστασίου, Γ. (2011). Η Ελληνική Γλώσσα στη διαχρονία της: εκπαιδευτικοί προβληματισμοί. *Φιλολογος*, τχ. 146, Δεκέμβριος 2011, σ. 575-583. Ανακτήθηκε από <http://users.sch.gr/symfo/sholio/e/e.pap.htm>
- Παπαναστασίου, Γ. (2017). *Πώς φτάσαμε στα νέα ελληνικά*. (σσ. 3-45). Ανακτήθηκε από https://www.lit.auth.gr/sites/default/files/documents/pos_ftasame_sta_nea_ellinika.pdf
- Πετρούνιας Ε. (2001). Ετυμολογία και προέλευση του λεξιλογίου της νέας ελληνικής. Στο: Γ. Χάρης (Επιμ.), *Δέκα μύθοι για την ελληνική γλώσσα* (9η έκδοση), (σ. 22- 34). Αθήνα: Πατάκης.
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Αθήνα : Gutenberg
- Σαραντάκος, Ν. (2016). Για τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στο γυμνάσιο. [Διαθέσιμο στο: <https://sarantakos.wordpress.com/2016/06/03/arxaia-2/>].
- Yang, C. D. (2000). Internal and external forces in language change. *Language variation and change*, 12(3), 231-250.
- Φλιάτουρας, Α. (2018). Το λόγιο επίπεδο της νέας ελληνικής ως γλωσσική χρήση και διδακτικός στόχος: κατάρα ή ευχή; *Φιλολογος* 171-172 (σελ. 33 – 49). Θεσσαλονίκη. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://eclass.duth.gr/modules/document/file.php/CLASSIC106/periodiko_filologos_yponoli_teliko2.pdf.
- Φλιάτουρας, Α., Μαϊμάρη, Σ. & Μαυρίδου, Σ. (2019). «Οι Έλληνες την... σπρώχνουν/τραβούν ή την έλκουν/ωθούν; Παρατηρήσεις για το λόγιο επίπεδο στη σύγχρονη κοινή νεοελληνική». Στα πρακτικά του 14^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Γλωσσολογίας, σσ. 1417-1429. [Διαθέσιμο στο: <https://pasithee.library.upatras.gr/icgl/article/view/3775/3818>]
- Χριστίδης, Α.-Φ. (1999). *Γλώσσα, Πολιτική, Πολιτισμός*. Αθήνα: Πόλις.
- Χριστίδης, Α.-Φ. (2001α). Η νέα ελληνική γλώσσα και η ιστορία της. Στο: Χριστίδης, Α.-Φ. *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_d1/index.html
- Χριστίδης, Α.-Φ. (2001β). Η φύση της γλώσσας: γλώσσα και ιστορία. Στο: Χριστίδης, Α.-Φ. *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_a1/index.html

Χριστίδης, Α-Φ, (2002). *Γλώσσα, πολιτική, πολιτισμός*. Αθήνα: Πόλις.

Παράρτημα 1

Πίνακας ταξινόμησης των λόγιων στοιχείων

Τα στοιχεία αντλήθηκαν από το έργο των Αναστασιάδη- Συμεωνίδη & Φλιάτουρας (2018: 41-43) και Καμηλάκη (2009:51-53)

Πίνακας 1 Ταξινόμηση λόγιων στοιχείων

Επίπεδο Φωνολογίας

- Λόγια συμφωνικά συμπλέγματα όπως /kt/, /pt/ : *κτήμα, πτωχοκομείο*.
- Τονισμός: (i) μετακίνηση τόνου κλιτικών επιθημάτων: -ος/ός *χειρουργός-χειρουργός, -ικός/ικος τουρκικός- τουρκικός*, ινός/ινος *ανθρωπινός- ανθρώπινος*
(ii) κατεβαίνει ο τόνος στη γενική: *ζώνη ασφαλείας*
- Ληκτικό -v: *κατ' ουσίαν*
- Ασυνίζητη προφορά: *φόρος κληρονομίας*
- Φωνολογικά φαινόμενα στη σύνθεση: 1. δασύνονται τα ληκτικά ψιλά σύμφωνα πριν από δασεία στα πρώτα συνθετικά: *εφημερίδα, πενθήμερη* 2. έκταση στη σύνθεση: *τριώροφος*.

Επίπεδο Μορφολογίας

- Διατηρούνται στοιχεία των κλίσεων της ΑΕ: *Ελλάς, τάξεως, θαλάσσης, κύριε διευθυντά.*
- Διατηρούνται πτώσεις και εγκλίσεις παλαιότερων φάσεων της ελληνικής σε στερεότυπες εκφράσεις: *δόξα τω θεώ, τοις πάσι, εν έτει, πληροί τις προϋποθέσεις.*
- Διατηρείται το γένος: *η νήσος, η οδός.*
- Επίθετα (κυρίως τριγενή και δικατάληκτα): *ο, η ευγενής, το ευγενές.*
- Κλίση λόγιων ρημάτων σε ενεστώτα και παρατατικό στην ενεργητική και στη μεσοπαθητική φωνή: *πληροί, αποκαθίσταται*
- Ρηματικοί τύποι του παθητικού αορίστου: *ελήφθη*
- Εσωτερική αύξηση των προθηματοποιημένων ρημάτων στον παρατατικό και στον αόριστο: *προσέθετε*
- Μετοχές (i) ενεργητικού και παθητικού ενεστώτα/παρακειμένου: *ανιών, ενεργούν (πρόσωπο), προδιαγεγραμμένος·*
(ii) ενεργητικού αορίστου σε -ας, -ασα, -αν και -ών, -ούσα, -όν: *προλαλήσασα, λήξαν, ποιόν·*
(iii) παθητικού αορίστου σε -είς, -είσα, -έν: *κληθείς.*
- Διατήρηση αναδιπλασιασμού: *τετελεσμένος, πεπερασμένος.*
- Αρχαίες προθέσεις στη θέση προθημάτων: *ανα-λύω, εκ-πέμπω.*
- Επιθήματα συγκριτικού/ υπερθετικού βαθμού: *φίλτατος*

Επίπεδο Σύνταξης

- Λόγιες προθέσεις που συντάσσονται με γενική: *προ καιρού, διά μέσου.*
- Ρήματα που συντάσσονται με γενική: *έπομαι, στερούμαι.*
- Εμπρόθετοι προσδιορισμοί και ονοματοποίησή τους: *εκ νέου, προ Χριστού.*
- Μακροπερίοδος λόγος και υποτακτική σύνδεση.
- Απαρέμφατο με λειτουργία ουσιαστικού στο ουδέτερο γένος: *το είναι, το λακωνίζουν.*
- Αρχαϊστικές δομές που έχουν διασωθεί ως απολιθώματα στη γλώσσα: *Θεού θέλοντος, τοις μετρητοίς, συν τοις άλλοις.*

Επίπεδο Σημασιολογίας

- Ψευδόφιλες μονάδες
  - εκκλησία ΑΕ *συνέλευση πολιτών* > ΝΕ *κοινωνία των χριστιανών* > ΝΕ *χριστιανικός ναός*
  - βρώμα: ΑΕ *τροφή* > ΝΕ *δυσάρεστη μυρωδιά*
- Σημασιολογική επιβίωση: αλλάζει η σημασία κάποιων λέξεων εξαιτίας πολιτιστικής αλλαγής και εξέλιξης, ίσως όμως διατηρείται η παλαιά σημασία σε ειδικές περιπτώσεις (όπως η ορολογία) ή καθ' υπερδιόρθωση: ΝΕ *πέτρα* 'λίθος' στο

πετρόκτιστος αλλά ΑΕ πέτρα 'βράχος' στο πετρογραφία.

Λεξιλόγιο

- Λεξική ποικιλία σε απλές ή δομημένες (παράγωγες, σύνθετες) λέξεις: *έαρ, ουδείς, ιχθυοπώλης*
- Προσπάθεια αποφυγής άμεσων δανείων: *τέρμα αντί γκολ, ανελκυστήρας αντί ασανσέρ, θύρα αντί πόρτα.*
- Λεξική άρνηση: *μη αναστρέψιμος, μη αναγνωρίσιμος.*
- Διτυπίες: *κρεοπωλείο- χασάπικο, οφθαλμός- μάτι.*

Παράρτημα 2

Ερωτηματολόγιο για διπλωματική εργασία στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Σύγχρονες Τάσεις στη Γλωσσολογία για Εκπαιδευτικούς».

Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο αποτελεί μέρος της έρευνας που διεξάγω για τη διπλωματική μου εργασία στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος "Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς" του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Η γνώμη σας είναι πολύ σημαντική, γι' αυτό σας παρακαλώ να απαντήσετε στις ερωτήσεις με ειλικρίνεια. Η διαδικασία θα είναι σύντομη, οι απαντήσεις θα είναι ανώνυμες και θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ερευνητικούς σκοπούς. Ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συμβολή σας.

Με εκτίμηση,

Τζιάστα Ελένη

Φύλο*

Άντρας

Γυναίκα

Ηλικία *

18- 25

26-35

36- 45

46-60

60 και άνω

Επίπεδο εκπαίδευσης (παρακαλώ επιλέξτε τον ανώτερο τίτλο που έχετε)

Δημοτικό

Γυμνάσιο

Λύκειο/ Μεταλυκειακό ΙΕΚ

ΑΕΙ/ΤΕΙ

Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό

Τόπος διαμονής*

Αστικό κέντρο

Επαρχιακή πόλη

Χωριό

Επάγγελμα *

Δάσκαλος/α

Φιλόλογος

Άλλο:

«Το αγαπημένο μου λαχανικό είναι η πιπεριά Φλώρινας». Θα χρησιμοποιούσα τη φράση «πιπεριά Φλώρινας».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Το αγαπημένο μου λαχανικό είναι η πιπεριά Φλωρίνης». Θα χρησιμοποιούσα τη φράση «πιπεριά Φλωρίνης».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Δόξα το Θεό, είναι όλοι υγιείς!». Θα έγραφα με αυτόν τον τρόπο την προηγούμενη πρόταση.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Kalimera, ti kanis?». Θα έγραφα με αυτόν τον τρόπο ένα μήνυμα στα μέσα δικτύωσης.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Δόξα τω Θεώ, είναι όλοι υγιείς!». Θα έγραφα με αυτόν τον τρόπο την προηγούμενη περίοδο.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

Εκφράσεις όπως «εν κατακλείδι», «ανέκαθεν», «εν πάση περιπτώσει»
χρησιμοποιούνται κυρίως από φιλόλογους.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

«Είναι γνωστό τοις πάσι ότι η εκπαίδευση είναι απαραίτητη». Θα έγραφα με αυτόν
τον τρόπο την προηγούμενη περίοδο.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

Οι φράσεις «Είναι γνωστό τοις πάσι...» και «Είναι γνωστό σε όλους...» σημαίνουν ακριβώς το ίδιο.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

Η φράση «Είναι γνωστό τοις πάσι» είναι πιο επίσημη από τη φράση «Είναι γνωστό σε όλους».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Σι τσάκουσα!». Η προηγούμενη πρόταση σημαίνει «Σε έπιασα».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Ανέκαθεν συμπαθούσα τους γελαστούς ανθρώπους». Θα χρησιμοποιούσα την
προηγούμενη πρόταση στην καθημερινότητά μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

«Εν κατακλείδι, ο άνθρωπος οφείλει να παλεύει για τα δικαιώματά του». Η επιλογή του «εν κατακλείδι» αναβαθμίζει την ποιότητα του λόγου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

«Δεν θέλω να του μιλήσω, έχει χαθεί το connection!». Θα χρησιμοποιούσα την ξένη λέξη "connection" στην καθημερινή μου επικοινωνία.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Φοράω μόνο original ρούχα». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση στην καθημερινότητά μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Θα χρησιμοποιούσα στην καθημερινότητά μου τη φράση «Κρίνει εξ ιδίων τα αλλότρια».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Η φράση «κρίνει εξ ιδίων τα αλλότρια» σημαίνει «Βγάζει συμπεράσματα για κάποιον άλλον, στηριζόμενος σε προσωπικά δεδομένα».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Περάσαμε πολύ όμορφα στην εκδρομή! Έγινε της κολάσεως!». Η φράση «έγινε της κολάσεως!» χρησιμοποιείται χιουμοριστικά.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Η πόρτα της τάξεως είναι κλειστή». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση στην καθημερινότητά μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Είναι πρώτης τάξεως κύριος!». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση στην καθημερινότητά μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Έχω κριντζάρει με τη στάση του!» Θα χρησιμοποιούσα τη λέξη «κριντζάρει» για να πω ότι «αισθάνθηκα άβολα».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

Προτιμώ στις εισόδους των καταστημάτων να γράφει «έλξατε- ωθήσατε».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

Προτιμώ στις εισόδους των καταστημάτων να γράφει «τραβήξτε- σπρώξτε».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Τα πήρα στο κρανίο!». Θα χρησιμοποιούσα τη συγκεκριμένη φράση, για να εκφράσω τον θυμό μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Όταν ακούω σε δελτίο καιρού την πρόταση «αναμένεται υετός» κατανοώ ότι θα βρέξει ή θα χιονίσει.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Θα προτιμούσα να μη χρησιμοποιείται η φράση «αναμένεται υετός» στα δελτία καιρού.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Εάν κάποιος επιλέξει τη λέξη «διατείνομαι» αντί για τη λέξη «υποστηρίζω», θα εντυπωσιάσει τους συνομιλητές του.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Εάν κάποιος επιλέξει τη λέξη «διατείνομαι» αντί για τη λέξη «υποστηρίζω», δεν θα γίνει κατανοητός από τους συνομιλητές του.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Θα επέλεγα το ρήμα «εικάζω» αντί για το ρήμα «υποθέτω» στις καθημερινές μου συνομιλίες.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Θα επέλεγα το ρήμα «εικάζω» αντί για το ρήμα «υποθέτω» στον επίσημο λόγο.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

Η επιλογή του ρήματος «εικάζω» αντί του ρήματος «υποθέτω» αποδεικνύει το υψηλό μορφωτικό επίπεδο κάποιου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

«Από ανέκαθεν μου άρεσε η ποπ μουσική». Θα χρησιμοποιούσα την παραπάνω πρόταση στον λόγο μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«WTF?». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη ερώτηση στα μηνύματά μου στο διαδίκτυο.

(1:Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Κάτσι ούτ' ιδώ». Η προηγούμενη πρόταση σημαίνει "μην κάθεσαι σε αυτό το σημείο".

(1:Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Ήταν ένα ευγενή αγόρι!» Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Θα μπορούσα να αντικαταστήσω τη λέξη «κατώτερος» με τη λέξη «υποδεέστερος»
χωρίς να αλλάξει η σημασία.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4:
Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Παρήγγειλέ μου έναν καφέ!». Εντοπίζω κάποιο λάθος στην προηγούμενη πρόταση.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Θα χρησιμοποιούσα την πρόταση «Τι φκιάντς;», για να χαιρετήσω τους φίλους μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Η ερώτηση «Τι φκιάντς;» σημαίνει «Τι κάνεις;».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

Θα προτιμούσα στον γραπτό λόγο την πρόταση «Το κείμενο βρίθει επιχειρημάτων»
αντί της πρότασης «Το κείμενο παρουσιάζει (ή στο κείμενο αναφέρονται) πολλά
επιχειρήματα».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Τα αγαθά κλόποις κτώνται». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση για
να αστεειευτώ.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

«Με εκνευρίζει! Είναι τελείως Delulu (Ντελούλου)!». Θα χρησιμοποιούσα τη λέξη «Delulu», για να χαρακτηρίσω κάποιον «φαντασιόπληκτο».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

Θα προτιμούσα να διατηρηθεί η λέξη «τερψιλαρύγγιον» αντί της λέξης «λουκούμι».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

Αν χρησιμοποιούσα τη λέξη «ατέρμων» αντί για τη λέξη «ατελείωτος», θα εντυπωσίαζα τους συνομιλητές μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Συμφωνώ απόλυτα

«Πού είσαι, ρε;». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση, για να μιλήσω στον εργοδότη μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

- 1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Δεν μπορείς να αγοράσεις νέο κινητό; Οποία αισχύνη!». Θα χρησιμοποιούσα τη φράση «οποία αισχύνη» με διάθεση ειρωνείας.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Σε είπα να με πάρεις τηλέφωνο!». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη περίοδο στην καθημερινότητά μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Το μήνυμα εστάλη». Το ρήμα «εστάλη» προέρχεται από τα αρχαία ελληνικά.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Ειλικρινά υμέτερος». Θα ολοκληρώνα με αυτόν τον τρόπο μια επιστολή μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4:
Συμφωνώ, 5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Me ektimisi». Θα έγγραφα με αυτόν τον τρόπο σε μια επίσημη επιστολή.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Εις το επανιδείν». Θα αποχαιρετούσα κάποιον φίλο ή γνωστό με τη συγκεκριμένη
φράση.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

« Αγόρασα λίγα chips, για να φάμε, βλέποντας ταινία». Θα χρησιμοποιούσα τη

λέξη «chips» αντί για τη λέξη «πατατάκια».

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

«Συμφωνώ με την προλαλήσαντα». Θα χρησιμοποιούσα την προηγούμενη πρόταση
στην καθημερινότητά μου.

(1: Διαφωνώ απόλυτα, 2: Διαφωνώ, 3: Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4: Συμφωνώ,
5: Συμφωνώ απόλυτα)

*

Διαφωνώ απόλυτα

1

2

3

4

5

Συμφωνώ απόλυτα

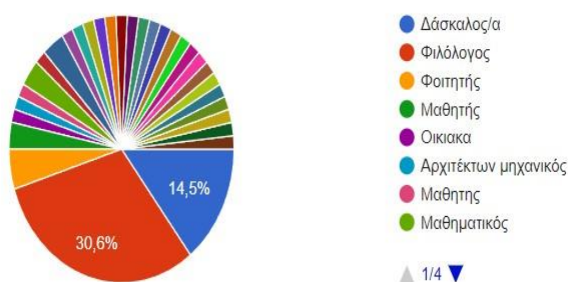
Υποβολή

Εκκαθάριση φόρμας

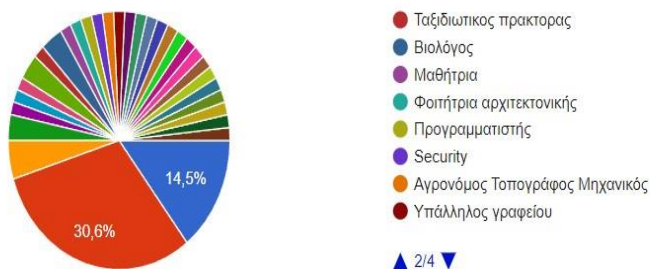
Παράρτημα 3

Γραφήματα για επαγγέλματα συμμετεχόντων

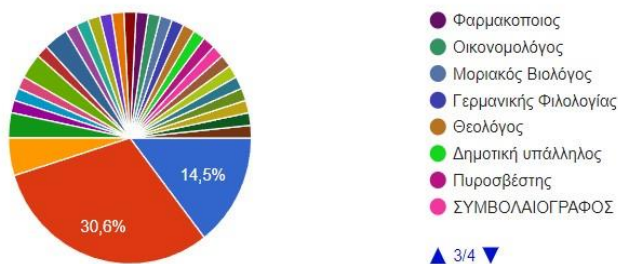
Επάγγελμα
62 απαντήσεις

Επάγγελμα
62 απαντήσεις

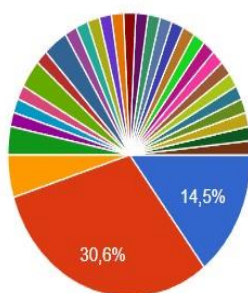
Επάγγελμα
62 απαντήσεις

Τζιάστα Ελένη «Ο διαχρονικός δανεισμός στη Νέα Ελληνική και το
σημερινό σχολείο»

Επάγγελμα

62 απαντήσεις

- Επαγγελματίας αθλητής
- Βοηθός φυσικοθεραπευτή
- Τραπεζικός υπάλληλος
- Ιδιωτικός υπάλληλος
- Ιδιωτική υπάλληλος
- Νομικός
- Καθηγητής ψυχολογίας

▲ 4/4 ▼